

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON ve SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ SONRASI
HABER ÜRETİM SÜREÇLERİNİN HABERCİLER
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFET
HABERCİLİĞİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

**EVALUATION OF NEWS PRODUCTION
PROCESSES AFTER KAHRAMANMARAŞ
EARTHQUAKES FROM THE PERSPECTIVE OF
REPORTERS: A QUALITATIVE RESEARCH ON
DISASTER JOURNALISM**

Pınar TORLAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Hacer AKER

Konya, 2024

Önsöz ve Teşekkür

Yüreğimde tamamlamadığım bir yolculuktan habercilik... Bu tez çalışması ile yolculuğum, habercilerin deneyimlerine ortak olduğum heyecanlı, bir o kadar da hüzünlü bir rotaya çevrildi. Zira yolculuğun merkezi güzel ülkemizin yaşadığı büyük bir acıydı. 6 Şubat günü saatler 4.17'yi gösterdiğinde birçok kişiyi belki de en tatlı uykusunda yakalamıştı deprem... 11 şehir yerle bir oldu, 50 binden fazla insan hayatını yitirdi. Afet bölgesinde haberci olmak, acıya arama kurtarma ekiplerinden bile önce tanıklık etmektir... İşte bu tez çalışmasında depremin haberci tanıklarıyla bir yolculuğa çıktık.

Tanıdığım günden beri ufkumu açan, daima yol gösterici olan ve 'her öğrencinin yolu keşke onun ile kesişse' dediğim kıymetli danışmanım Doç. Dr. Hacer Aker'e,

Henüz kızların okutulmadığı köyümüzde kuyularda çalışarak çocuklarını okutmaya çalışan babama,

Azim ve gayretle çalışmayı öğrendiğim anneme,

Mücadeleyi öğrendiğim kahraman abilerim; Ali Özgür ile Mahir'e, hayata karşı güçlü duruşuyla beni motive eden kardeşim Emre'ye, enerji kaynağım kardeşim İlayda'ya,

Yüksek lisans serüvenimin başladığı günden bu sürecin sonuna kadar tüm koşturmacamın en özel ortağı olan hayat arkadaşım Yetkin'e teşekkürü borç biliyor, varlıklarına sonsuz şükrediyorum.

Pınar TORLAK

Konya 2024

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Pınar TORLAK
	Numarası	214223011002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo, Televizyon ve Sinema / İletişim Bilimleri
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hacer AKER
	Tezin Adı	KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ SONRASI HABER ÜRETİM SÜREÇLERİNİN HABERCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFET HABERCİLİĞİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Özet

Son yıllarda teknolojik yeniliklerin sağladığı kolaylık ile televizyon haberciliği, olay yerini an be an canlı aktarma, havadan görüntüleme gibi teknik olanaklara kavuşmuştur. Ancak tüm bu teknolojik imkanlara rağmen doğal afetlerin yaşandığı ortamlarda, kriz anını haberci olarak yöneterek, ekranlar aracılığıyla haber almayı bekleyen kitleye aktarmak kritik öneme sahiptir. Çalışmanın temel amacı, insanların haber alma konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğu doğal afet ve kriz dönemlerinde televizyon haberciliğinin pratiklerini değerlendirmektir. Bu anlamda kriz anlarında habercilerin deneyimlerinin ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda afetlere hazırlık konusunda eksiklikler ile habercilik açısından alınması gereken önlemlerin ortaya konulması çalışmanın temel amaçlarıdır. Çalışmada kriz haberciliği, afet dönemlerinde habercilik gibi olgular, literatür taraması yöntemiyle aktarılmıştır. Çalışmanın metodolojik kısmında ise nitel araştırma desenine dayalı olarak 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında afet yayınlarında habercilik yapan katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma, afet durumlarında görev yapan habercilerin deneyimlerinin ele alınması bakımından alan yazındaki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Bu kapsamda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, ulusal televizyon kanallarının İstanbul ve Ankara'daki haber merkezleri ekiplerinden Kahramanmaraş depremleri kapsamında afet bölgesinde, afet

yayınlarında görev yapan kameraman, muhabir ve spikerlerden veri elde edilmiştir. Elde edilen veriler, kameraman, muhabir ve spikerler açısından kategorilendirilerek temalar üzerinden değerlendirilmiştir. Afet bölgesinde fiziki ve teknik zorlukların habercilerin çalışma koşullarını etkilediği ve haber üretim süreçlerine olumsuz yansıdığı tespit edilmiştir. Afet bölgesinde haberciler açısından fiziki ve teknik zorlukları en aza indirmenin çalışma koşullarını kolaylaştıracağı dolayısıyla da iş verimini artırabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun için bölgeye giderken yapılan hazırlık (beslenme, barınma, giyinme) ve orada teknik olarak uygun cihazlarla çalışmak önem arz etmektedir. Medya kurumlarının yayın politikası, reyting kaygısı, bilerek ya da istemsizce de olsa duygu kontrolünün sağlanamaması ve habercilik refleksi gibi nedenler ile meslek etik kurallarının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Afet haberciliği alanında uzmanlaşma ihtiyacı, medya kurumlarının afet durumlarına hazırlık bakımından kendini yenilemesi, habercilerin psikolojik olarak desteklenmesi gibi konular afet dönemlerinde habercilik ve habercilerin geleceği açısından üzerinde durulması önerilen hususlardır.

Anahtar kelimeler: Kriz haberciliği, afet haberciliği, televizyon haberciliği, doğal afet, 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri, yarı yapılandırılmış görüşme.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Pınar TORLAK
	Numarası	214223011002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo, Televizyon ve Sinema / İletişim Bilimleri
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hacer AKER
	Tezin Adı	KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ SONRASI HABER ÜRETİM SÜREÇLERİNİN HABERCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFET HABERCİLİĞİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Abstract

In recent years, with the convenience provided by technological innovations, television journalism has gained technical opportunities such as live transmission of the crime scene moment by moment and aerial imaging. However, despite all these technological opportunities, in environments where natural disasters occur, it is critical to manage the moment of crisis as a messenger and convey it to the audience waiting to receive news through screens. The main purpose of the study is to evaluate the practices of television journalism in times of natural disasters and crises when people need more information about receiving news. In this sense, the main objectives of the study are to reveal the experiences of reporters in times of crisis and, accordingly, to reveal the deficiencies in disaster preparedness and the precautions that should be taken in terms of journalism. In the study, phenomena such as crisis journalism and reporting during disaster periods were conveyed by the literature review method. In the methodological part of the study, based on the qualitative research design, the opinions of the participants who were reporting in disaster broadcasts after the February 6, 2023 Kahramanmaraş earthquakes were consulted. The study differs from other studies in the literature in terms of addressing the experiences of reporters working in disaster situations. In this context, by using in-depth interview technique, data was obtained from the news center teams of national television channels in

Istanbul and Ankara, cameramen, reporters and announcers working in disaster broadcasts in the disaster area within the scope of the Kahramanmaraş earthquakes. The data obtained was categorized in terms of cameramen, reporters and announcers and evaluated through themes. It has been determined that physical and technical difficulties in the disaster area affect the working conditions of journalists and have a negative impact on news production processes. It is concluded that minimizing physical and technical difficulties for reporters in the disaster area will facilitate working conditions and therefore increase work efficiency. For this reason, it is important to prepare for going to the region (feeding, sheltering, dressing) and working there with technically appropriate equipment. It has been concluded that the rules of professional ethics have been violated due to reasons such as the broadcasting policy of media institutions, rating concerns, failure to control emotions, whether knowingly or unintentionally, and journalistic reflexes. Issues such as the need for specialization in the field of disaster journalism, the renewal of media institutions in terms of preparedness for disaster situations, and the psychological support of reporters are recommended issues to be focused on in terms of the future of journalism and reporters during disaster periods.

Keywords: Crisis journalism, disaster journalism, television journalism, natural disaster, February 6 Kahramanmaraş earthquakes, semi-structured interview.

İçindekiler

Önsöz ve Teşekkür.....	i
Özet	ii
Abstract	iv
İçindekiler.....	vi
Görseller Listesi	viii
Tablolar Listesi	ix
Giriş.....	1

KAVRAMSAL ÇERÇEVE KRİZ/DOĞAL AFET DÖNEMLERİNDE HABERCİLİK VE HABER ÜRETİM SÜREÇLERİ

1.1 Haberin Kavramsal Çerçevesi	4
1.1.1 Haberi Kuramsal Yaklaşımlarla Ele Almak.....	5
1.1.2 Eşik Bekçiliği Kuramı ve Haber Üretim Süreçleri	6
1.1.3 Gündem Belirleme Kuramının Habere Etkisi	8
1.1.4 Haberin Ekonomi Politikası	8
1.1.5 Televizyon Haberciliğine Bakış.....	11
1.2 Kriz ve Doğal Afet Dönemleri.....	13
1.2.1 Türkiye’de Yaşanan Doğal Afetler	15
1.2.2 Afetlerin Toplumsal Etkisi.....	17
1.2.3. Kriz Haberciliğinin Hassasiyeti	20
1.2.4. Afet/Kriz Dönemlerinde Habercilik Pratikleri ve Televizyon Haberciliği..	22
1.3. Afet Haberciliğine İlişkin Güncel Tartışmalar.....	25
1.4. Afet Haberciliğine İlişkin Lisansüstü Tezler	27

AMPİRİK ÇERÇEVE KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ SONRASI HABER ÜRETİM SÜREÇLERİNİN HABERCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1 Araştırmanın Metodolojisi.....	29
2.1.1 Araştırmanın Konusu	29
2.1.2 Araştırmanın Problemi.....	30
2.2.3 Araştırmanın Amacı.....	31
2.1.4 Araştırmanın Varsayımları (Sayıltılar)	31
2.1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	31
2.1.6 Araştırmanın Evreni	32
2.1.7 Araştırmanın Örneklemi.....	32
2.1.8 Araştırmanın Yöntemi.....	34
2.1.9 Araştırmanın Önemi.....	37

2.1.10 Araştırmanın Tanımları	38
2.2 Bulgular	38
2.2.1 Kameramanlar	38
2.2.1.1 Katılımcı Profilleri	38
2.2.1.2 Kahramanmaraş Depremi/Afet Ötesi	40
2.2.1.3 İletişim, Yemek ya da Barınma	41
2.2.1.4 Kameramanlığın Eril Dili ya da Tecrübe Beklentisi	43
2.2.1.5 Yasa Tanık/Ortak Olma.....	44
2.2.1.6 Psikolojik Direnç	45
2.2.1.7 Acıyı Deşmek ya da Dehşete Düş(ür)mek: Etik Meseleler.....	47
2.2.1.8 Kişisel Mevzular, Mahrem Alanlar	48
2.2.1.9 Afet Haberciliği: Dünü, Bugünü, Geleceği	51
2.2.2 Muhabirler.....	53
2.2.2.1 Katılımcı Profilleri	53
2.2.2.2 Deprem Bölgesiyle İlk Yüzleşme.....	54
2.2.2.3 İletişim, Yemek ya da Barınma	57
2.2.2.4 Cinsiyet Rejimi.....	61
2.2.2.5 Yasa Tanık/Ortak Olma.....	64
2.2.2.6 Psikolojik Direnç	67
2.2.2.7 Acının Sunumu ya da Etik Meseleler.....	70
2.2.2.8 Kişisel Mevzular, Mahrem Alanlar	73
2.2.2.9 Afet Haberciliği: Dünü, Bugünü, Geleceği	75
2.2.3 Spikerler	77
2.2.3.1 Katılımcı Profilleri	78
2.2.3.2 Afet Haberciliğinin Yayın Dili: Saat Etkisi	79
2.2.3.3 Duyguların Kontrolü ya da Kontrolsüz Duygu	82
2.2.3.4 Patronunun Mikrofonuna Konuşmak: “Günah Keçisi”.....	85
2.2.3.5 Deneyimler/Sahadan Sesler: Bilgelik Tasvirleri	86
2.2.3.6 “Şehre Gelince Hayat Ölüyor”	88
2.2.3.7 Ekranı Sahada/Stüdyoda Yönetmek	88
2.2.3.8 Mesleki Etik ya da Sınavı Geçmek	90
2.2.3.9 Afet Haberciliği: Dünü, Bugünü, Geleceği	92
Tartışma ve Sonuç	93
Gelecekteki Araştırmacılara Öneriler.....	96
Kaynakça.....	97

Görseller Listesi

Görsel 1. Türkiye’de 6,5 ve üzeri büyüklükte deprem yaşayan iller haritası.....	16
Görsel 2. Elif’in sesli mesajlarına ilişkin NTV’de yer alan haber.....	23
Görsel 3. Kameraman katılımcılara ait görsel.....	38

Ekler Listesi

Ek: Bilimsel Etik Değerlendirme Kurul Kararı	104
--	-----

Tablolar Listesi

Tablo 1: Afetlerin sınıflandırılması.....	14
Tablo 2. Çalışmadaki kameraman katılımcıların profili	39
Tablo 3. Çalışmadaki muhabir katılımcıların profili	54
Tablo 4. Çalışmadaki spiker katılımcıların profili.....	78

Giriş

Doğal afetler, yalnızca toplumları yıkıma uğratmakla kalmayıp, aynı zamanda kaostun ortasında önemli bilgileri yaymakla görevli gazetecilerin cesaretini de test eden zorlu süreçlerdir. Kahramanmaraş'ta 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerin ardından yaşananlar, afet gazeteciliğinin karmaşık dinamiklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu nitel araştırma çalışması için zemin oluşturmaktadır. Sismik olaylar geliştikçe, ulusal kanallardan gazeteciler kendilerini haber üretiminin ön saflarında buldular ve habercilikte özel yaklaşımlar gerektiren zorluklarla karşılaştılar. Bu çalışma, depremlerin ardından bilgi ve bağlam sağlamada önemli rol oynayan muhabir, kameraman ve spikerlerin deneyimlerini incelemektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmelere odaklanan nitel bir araştırma tasarımı benimseyerek, bu profesyonellerin anlatılarını yakalamayı amaçlayan bu araştırma, sadece afet haberciliği sırasında karşılaşılan zorluklara ve güçlüklerle ışık tutmakla kalmayacak, aynı zamanda afet haberciliği şekillendiren hazırlık, psikolojik süreçler, bilgi toplama ve etik hususları da inceleyecektir.

Afet gazeteciliğinin önemi, anlık kriz ile halkın bilinçli tepkisi arasında bir köprü görevi görmesinde yatmaktadır. Deprem gibi doğal afetler, doğru ve zamanında bilgi sağlamak için enkazın arasında gezinen gazeteciler için zorluklar ortaya çıkarır. Kahramanmaraş'ı 6 Şubat 2023'te vuran deprem sadece fiziksel bir yıkım yaratmakla kalmamış aynı zamanda bölgeyi ulusal ve uluslararası medyanın ilgi odağı haline getirmiştir. Gazeteciler kendilerini kamu hizmeti ile gazetecilik standartlarını koruma ihtiyacının kesiştiği noktada bulmuşlardır. Bu araştırmanın amacı, Kahramanmaraş depremleri sonrasında gazetecilerin karşılaştığı deneyimler, zorluklar ve etik hususlar hakkında derinlemesine bir anlayış kazanmaktır. Çalışma, her biri afet gazeteciliğinin belirli yönlerini ortaya çıkarmak için tasarlanmış birkaç temel araştırma sorusunu ele almayı amaçlamaktadır:

Gazeteciler doğal afetlere profesyonel olarak hazırlıklı mıdır?

Deprem bölgesinde gazetecilik pratiği açısından ne tür zorluklar yaşanmaktadır?

Afet gazeteciliği cinsiyet değişkenine göre nasıl şekillenmektedir?

Yaş değişkeninin afet gazeteciliği üzerinde etkisi var mıdır?

Afet haberciliğinde psikolojik süreç nasıl yönetilmektedir?

Afet haberciliğinde bilgi toplama süreçleri nasıl yönetilmektedir?

Afet haberciliğinde haber üretimi sırasında etik kurallara ne ölçüde uyulmaktadır ve etik kurallar yeterli midir?

Bu soruların araştırılmasıyla çalışma yalnızca afet haberciliğinin akademik olarak anlaşılmasına katkıda bulunmayı değil, aynı zamanda afet haberciliği yapan gazeteciler için eğitim programlarını potansiyel olarak etkilemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma için seçilen araştırma tasarımı, afet haberciliği yapan gazetecilerin deneyimlerinin ve bakış açılarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan nitel bir tasarımdır. Nitel araştırma, bu tür bağlamların doğasında var olan karmaşıklıkları, duyguları ve nüansları ortaya çıkarmak için uygun görülmektedir. Metodolojik seçim, niceliksel ölçütlerin ötesine geçme ve afet gazeteciliğinin niteliksel yönlerini derinlemesine inceleme ihtiyacından kaynaklanmakta olup, kriz durumlarında gazetecilerin karşılaştığı zorlukların ve etik hususların daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır.

Çalışmanın katılımcıları, Kahramanmaraş depremlerinin ardından afetle ilgili yayınlara aktif olarak katılan ulusal kanallardan muhabir, kameraman ve spikerlerden oluşmaktadır. Seçim kriterleri, yaş (20-60), afetle ilgili yayınlara en az bir hafta katılmış olma ve ulusal kanalların İstanbul ve Ankara ekiplerinde yer alma gibi farklı bakış açılarında oluşmaktadır. Katılımcılar ayrıca yayın kuruluşu türüne göre de kategorize edilmiştir: ticari, tematik ve kamu. Farklı kurumlardan profesyonellerin kasıtlı olarak dahil edilmesi, çeşitli deneyimleri yakalamayı ve afet haberciliğine yaklaşımlardaki potansiyel farklılıklara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada kullanılan veri toplama tekniği yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Bu yaklaşım, ayrıntılı ve bağlama özgü bilgileri ortaya çıkarma ve katılımcıların deneyimlerini açık bir şekilde paylaşımlarına olanak sağlama yeteneği nedeniyle seçilmiştir. Görüşme protokolü, “hazırlıklı olma, karşılaşılan zorluklar, cinsiyet ve yaş etkileri, psikolojik süreçler, bilgi toplama ve etik kurallara bağlılık” gibi hususları kapsayan araştırma sorularını ele alacak şekilde tasarlanmıştır. Katılımcıların deneyimlerinin genişliğini ve derinliğini yakalamak amacıyla görüşme protokolünü iyileştirmek için başlangıçta pilot görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yapılmadan önce ilgili makamlardan etik izin alınarak çalışmanın etik standartlara ve yönergelere uygunluğu sağlanmış; her katılımcıdan, katılımlarının gönüllü niteliğini, yanıtlarının

gizliliğini ve herhangi bir sonuç olmaksızın çalışmadan çekilme haklarını vurgulayan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Görüşmeler, katılımcı tercihlerine ve lojistik hususlara bağlı olarak tarafsız ve rahat bir ortamda yüz yüze veya sanal platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmiş; katılımcıların onayı alınarak tamamlanan ses kayıtları, doğru ve kapsamlı veri toplanmasını sağlamada aracı rol üstlenmiştir. Tematik analiz, görüşmeler yoluyla toplanan nitel verilerin analizinde seçilen yaklaşımdır. Bu yöntem, katılımcıların anlatılarındaki yinelenen temaların, kalıpların ve farklılıkların tanımlanmasını ve araştırılmasını içerir. Analiz süreci, anlamlı içgörüler elde etmeyi ve araştırma sorularına ayrıntılı yanıtlar sağlamayı amaçlayan kodlama, kategorize etme ve yorumlama süreçlerini içermektedir.

Çalışma, derinlemesine bir incelemeyi amaçlasa da bazı sınırlılıkların da kabul edilmesi gerekir. Araştırmanın coğrafi ve zamansal kapsamı Kahramanmaraş depremi sonrasında sınırlı olup, bu durum, bulguların potansiyel olarak diğer afet bağlamlarına genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Diğer yandan araştırmanın kişisel olarak bildirilen deneyimlere dayanması, katılımcı önyargısı olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Yine de bu araştırmanın birçok açıdan önemli olduğu düşünülmektedir. Öncelikle çalışma, doğal afetler sonrasında faaliyet gösteren gazetecilerin deneyimlerine ışık tutarak afet gazeteciliğinin akademik anlayışına katkı sağlama potansiyeline sahiptir. İkinci olarak çalışmanın bulgularının gazetecilik eğitim programları için pratik çıkarımları vardır ve bu, gazetecileri afet haberciliğinin kendine özgü zorluklarına daha iyi hazırlayacak müfredatların geliştirilmesine olanak sağlayabilir. Ayrıca afet gazeteciliğinde etik hususların araştırılması, medya etiği ve krizler sırasında sorumlu habercilik konusunda süregelen tartışmalara katkıda bulunmaktadır. Daha bilinçli ve dirençli bir toplumu teşvik ederek afet gazeteciliğinin etkinliğini ve etik standartlarını artırmayı amaçlayan çalışmanın bu yönüyle alanyazına katkı sunacağı öngörülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

KRİZ/DOĞAL AFET DÖNEMLERİNDE HABERCİLİK VE HABER ÜRETİM SÜREÇLERİ

1.1 Haberin Kavramsal Çerçevesi

Haberin tanımı üzerine evrensel olarak görüş birliği sağlanamamak ile birlikte haber tanımı, insanlığın bilme arzusu ve öğrenme isteğinin değerlendirilmesinden doğmuştur. Ham maddesini olaylar, fikirler, sorunlar oluşturmaktadır. Haber, aslına sadık kalma yoluyla olayların özetlenerek ya da hikayeleştirilerek aktarılması, bir olayın raporudur. Haberi, şimdiki zamandan geçmişe bakabilen ama genelde geleceğe dönük olan zamana uygun rapor ya da acele kaleme alınmış edebiyat olarak tanımlamak mümkündür (Tokgöz, 1981, s. 54-55). Haber, merak edilen bir konuya dair temelde “5N1K” olarak bilinen “ne, neden, nerede, ne zaman, nasıl ve kim” sorularının cevabını içeren bilgiler bütünü bir metindir. 5N1K’yı oluşturan aslında 1800’lü yıllarda Amerika’da telgrafın kullanımıydı. Yüksek telgraf tarifelerinin habercilik maliyetlerini artırması ve telgrafta sık sık yaşanan kopuklukların önüne geçmek için mümkün olan en kısa sürede olayın kısa ve öz anlatımı üzerinde durulmuştur. Bu durum aslında haber denilen bilgi metinlerinin çerçevesini oluşturmuştur (Alemdar ve Uzun, 2019, s. 113-114). Haber, herhangi bir olayın meydana geldikten sonra algılanarak yazılması, bir bakıma gerçeğin yeniden inşa edilmesidir. Ve bu inşa süreci haberin inşacısı muhabirin ya da ilgili medya organının fikirleri ile içinde bulunulan dönemin veya ortamın şartlarından bağımsız düşünülmemelidir (Atabek, 1998, s. 21). Bennet (2000, s. 63), haberi politik gerçekliğin inşası olarak yorumlamaktadır. Haber tanımı yaparken de politikayı merkeze koyan bir yoldan “*politikacı, medya, teknoloji ve insan*” dörtgenini çizmektedir. Bu dörtgende politikacı haber denilen şeyin tanıtıcısı, medya üreticisi, teknoloji aktarıcısı ve insan da tüketicisi konumundadır. Yani politikacının tanıttığı, medyanın ürettiği, teknolojinin aktardığı insanın da tükettiği şey, haberdur. Medya kuruluşları için geniş bir takipçi kitlesi yakalama bakımından haber, kıymetli bir unsurdur. Bir olayın bir konunun farklı yönleri belirli kurallar çerçevesinde ele alınarak haber olarak üretilebilmektedir (Atabek ve Uztuğ, 1998, s. 98). Haber, hayatta yaşanan olayların tamamını olduğu gibi kapsamamak ile birlikte sadece

seçilmiş bir bölümünün haber yazım ölçütleri doğrultusunda haberin inşacısı tarafından biçimlendirilmesidir. Dolayısıyla haber kavramına ilişkin açılan bu pencereden bakıldığı zaman da iletişim araştırmalarının temel inceleme konusu aslında haberin seçme ve yapılandırma işlemi üzerinedir. Zira bu seçme ve yapılandırma yani yeniden inşa süreci haberin en temel üretim aşamasını oluşturmaktadır (Şeker, 2013, s. 68-69). Yapar Gönenç (2012, s. 85), haberin yüzlerce tanımının yapılabileceğini belirtmektedir ancak literatürdeki haber tanımlarında göze çarpan ortak vurgu; haber için bir olay ya da konunun ilginç ve yeni olması gerektiği şeklindedir. Haberin tanımı üzerine yapılan çalışmalarda fikir birliği sağlanamasa da bu durum bir yandan literatüre zenginlik kazandırmış diğer yandan haberin farklı yaklaşımlar ile ele alınmasına olanak sağlamıştır (Yurdakul, 2018, s. 74-75).

1.1.1. Haberi Kuramsal Yaklaşımlarla Ele Almak

Tarih boyunca haber üzerine kafa yoran düşünürler habere dair çeşitli kuramlar geliştirmiştir. Lippmann, haberi toplumbilim ve kitle haberleşmesi kuramı ile açıklamaya çalışmıştır (Tokgöz, 1981, s. 57). Bu anlamda haber ile ilgili ilk teorik değerlendirmeye de Lippmann'ın yazarlığında 1922 yılında yayımlanan "Public Opinion" isimli kitapta rastlanmaktadır. Lippmann, haberin toplumsal durum ve şartların eseri olmadığı üzerinde durmuştur (Lipmman'dan aktaran Şeker, 2013, s. 70).

Haberin toplumsal olgu olarak niteliğini kısmen açığa çıkaran toplumbilim ve kitle haberleşmesi kuramına sosyolog Robert E. Park da katkıda bulunmuştur. Park'ın kurama dair düşüncelerini şekillendiren ise kendisinden yarım yüzyıl önce yaşayan sosyolog William James'in, insanın bilme isteği üzerine yaptığı değerlendirmelerdi. Bu değerlendirmelerden yola çıkan Park, haber ile bilgi alışverişi ve bilme arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmaya çalışmış ve haberi, izleyicisine belirli bir zaman içerisinde tanıdık gelen, izleyenine aşina olduğu bilgiler olarak tanımlamıştır (Park ve Roscho'dan akt. Tokgöz, 1981, s. 56-57).

Haber, kitle iletişim araçlarının topluma sunduğu önemli bilgiler yığını olması bakımından kitleler tarafından da en çok tüketilen medya içeriği olma özelliğine sahiptir. Kitlelerce en çok tüketilen medya içeriği haber ise haberin toplum içindeki etkisini anlayabilmek için kitle iletişimine yönelik yaklaşımlara bakmak gerekir. Literatüre bakıldığında kitle iletişim araçlarının toplumsal etkisini haber üzerinden değerlendiren yaklaşımlar çoğulcu-liberal ve eleştirel yaklaşımlar çatısı altında

toplanmaktadır. Bu iki yaklaşım, iletişim ve kitle iletişimine kavramsal bakışa da temel oluşturmaktadır (Yurdakul, 2018, s. 62-65). Her iki yaklaşımın temelinde toplumsal etkileşimin iletiler aracılığıyla sağlandığı yer almaktadır. Liberal yaklaşım iletilerin aktarılma süreci ile ilgilenirken, eleştirel yaklaşım iletilerin anlamlarının toplum üstündeki rolü üzerinde durmaktadır (Fiske, 1996, s. 16). Liberal yaklaşımda temel mesele “etki” iken, eleştirel yaklaşımda “ideoloji ve iktidar” temel sorunsaldır. Eleştirel yaklaşım bu sorunsalı irdelerken kitle iletişim sistemini kimin kontrol ettiği sorusuna da cevap aramaktadır. Kitle iletişim tarihinde önemli bir yere sahip olan liberal yaklaşım Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkarak gelişme göstermiştir. Süreç içerisinde ana akım, egemen, çoğulcu gibi farklı isimler ile de anılmaktadır. Eleştirel yaklaşım ise liberal yaklaşıma eleştiri olarak (Sever, 1998, s. 44-49) Batı Avrupa’da doğmuştur (Özer, 2013, s. 41).

Medya, toplum ve iktidar arasındaki ilişkiye odaklanan eleştirel yaklaşımın temsilcileri, kitle iletişim araçlarını ideoloji taşıyan araç olarak yorumlarken, önemli bir medya içeriği olan habere ise medyadaki ideolojik ve ekonomik yapılanmaların yön çizdiği görüşündedir (Yurdakul, 2018, s. 75). Genelde kitle iletişim ve medya, özelde haber üzerine çeşitli düşüncelerin geliştirildiği liberal ve eleştirel yaklaşım çatısı altın toplanan düşüncelere bakıldığı zaman gündem belirleme kuramı, eşik bekçiliği ve ekonomi politik üzerinde durulacaktır.

1.1.2. Eşik Bekçiliği Kuramı ve Haber Üretim Süreçleri

Eşik bekçiliği kavramı ilk kez 1947 yılında Amerikan psikososyolog Kurt Lewin tarafından kullanılmıştır. Her ne kadar kavram, haber üretim süreçleri için kuramsallaşmış olmasa da Lewin, bu kavramı yiyecek tüketimi üzerine yaptığı bir araştırma ile ortaya koymuştur. Lewin, araştırmada yiyeceklerin yemek masasına gelişinin bir seçim süreci ile sağlandığını ve bu süreçte evde özellikle evde yemek işini üstlenen bireylerin seçici rol aldığını tespit etmiştir (Lewin’den aktaran Narmanlıoğlu, 2016, s. 157).

Kırmızıtaş’a göre eşik bekçiliği kavramı her ne kadar ilk kez Kurt Lewin tarafından kullanılmış olsa da aslında Robert Park’ın kitabında yer alan “*Editörler; taşra muhabirleri, muhabirler ve haber ajansları tarafından her gün meydana gelen ve kaydedilen olaylardan yayın için diğerlerinden daha önemli veya daha ilginç bulduğu bazı öğeleri seçer. Geri kalanı unutulmaya ve çöp sepetine mahkûm edilir.*

Her gün muazzam miktarda ‘öldürülen haber’ vardır.” ifadeleri haber sürecinde eşik bekçiliğini, kavramın ortaya atılışından 25 yıl önce tarif etmiştir (Kırmızıtaş, 2021).

Mutlu, haberin üretim sürecinde görev alan muhabirler, editörler, fotoğrafçılar, yorumcular vb. bireyleri medyadaki eşik bekçileri olarak tanımlamaktadır. Eşik bekçisi olarak görülen kişi ya da kurumlar, bireyin kitle iletişim araçları ile aldığı bilgiyi süzgeçten geçirmekte, haber olarak sunulacak bilgi için karar verici konumunda bulunmaktadır (Mutlu, 1998, s. 122-123). Eşik bekçilerinin haberin üretim sürecindeki seçici ve belirleyici etkisini Lippmann, 1922’de sahte gerçekliğin inşası olarak gündeme getirmiştir. Çünkü haber, ilgili kitleye ulaşana kadar çeşitli müdahalelerden geçiyor ve böylece toplumsal gerçeklikten uzaklaşıyordu (Aktaran: Neumann, 1998, s. 170-180).

Eşik bekçiliği kavramının ortaya atıldığı 1947’den sonra bu kuram üzerine 1950’li ve 1960’lı yıllarda yapılan araştırmalar kuramın gelişmesine katkı sağlamıştır. Kuramın haber seçimine dair ilk ampirik sınaması iletişim araştırmacısı David Manning White tarafından yapılmıştır (Kafiliveyjuş ve İlhan, 2018, s. 31).

White, araştırmasını Amerika’da küçük bir şehirdeki günlük yerel gazetenin telgraf editörü ile gerçekleştirmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen tarihler arasındaki bir haftalık süreçte ajanslardan gelen haberlerin editör tarafından onaylanma ya da reddedilme nedenlerinin tespiti amaçlanmaktaydı. Araştırmanın sonunda eşik bekçisi konumundaki editörün bir haftalık sürede gelen haberlerin sadece yüzde 10’una onay verdiği, yüzde 90’nını ise reddettiği verisi elde edilmiştir (Çebi, 1996, s. 250).

Bu çalışmada eşik bekçilerinin tutum ve davranışlarının haber üretim sürecini önemli oranda etkilediği tespitine varılsa da sonraki yıllarda yapılan çalışmalar kurama eleştiri getirmiştir (Mcquail ve Windahl’dan aktaran Toprak ve Koçak, 2021, s. 39).

Çebi’ye göre eşik bekçiliği egemen yaklaşımlar içerisinde haber üretim süreçlerini (toplama, seçme, onaylama, reddetme, sunma vb) açıklayan tek görüş olmasa da 1950’den bu yana en fazla başvurulmuş araştırma seçeneği olma özelliğine sahiptir (Çebi, 1996, s. 248).

1.1.3 Gündem Belirleme Kuramının Habere Etkisi

Gündem belirleme kuramına göre medya, toplumun önemli olarak algılamasını istediği haberi seçer ve onu önem sırasına göre topluma sunar. Bir anlamda kitlenin ne hakkında düşüneceği ve neyi önemli olarak düşüneceğine dair bir yönlendirmedir (Atabek, 2012, s. 159-161). Bu televizyon kanallarında önemli görülen haberlerin ana haber bültenlerinde ilk sıralarda yer alması, gazetelerde manşetten verilmesi gibidir. Daha az öneme sahip olduğu düşünülen haberlerin ise daha geri plandan izleyici ya da okuyucuya sunulması gibi düşünülebilir.

Esasında iletişim araçlarının konuyu ele alış biçimiyle topluma herhangi bir konunun öneminin ya da önemsizliğinin algılabileceğini içermektedir (Mutlu, 1998, s. 148). Gündem belirleme kuramında medya, toplumun nasıl düşüneceğine değil ne hakkında düşünmesi gerektiğine odaklanmaktadır (Yaylagül, 2021, s. 81). Maxwell McCombs ve Donald L. Shaw 1968'deki Amerika başkanlık seçimlerinde gündem belirleme kuramının sınayan bir araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında kuramdan hareketle kararsız seçmenin kararını gündem belirlemenin nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Ve araştırmanın sonunda medyanın önemli bulduğu olayların seçmen için de önemli hale geldiği tespiti yapılmıştır. Benzer bir çalışmayı David Weaver 1976 yılındaki başkanlık seçimlerini inceleyerek yapmıştır ve Weaver 1981'de yayınladığı bu çalışma ile McCombs ve Shaw'ı desteklemektedir (Agee, Ault ve Emery'den aktaran Yaylagül, 2021, s. 79).

Gündem belirlemeye dair araştırmalar 1970'ten itibaren bilimsel yayınlarda göze çarparsa da bu fikrin temelleri 1920'lerde Lippmann ile atılmıştır. Devam eden yıllarda Norton Long, Kurt Lang, Gladys Engel Lang ve siyaset bilimci Bernard Cohen gibi isimlerin çalışmaları bu kuramın alt yapısını oluşturmuştur (Atabek, 2012, s. 159-161).

1.1.4 Haberin Ekonomi Politikası

“Ekonomi Politik” kavramı ilk kez 1615 yılında Antoine de Moncretien tarafından yazılan bir raporda yer alırken (Barjonet'ten aktaran Yaylagül, 2021, s. 141-142), 1700'lerde Adam Smith başta olmak üzere bazı düşünürlerin yaptığı çalışmalar, kavrama bilim olma sıfatı kazandırmıştır (Yaylagül, 2021, s. 141).

Temelinde üretimin kendisi değil üretim alanındaki toplumsal ilişkiler yer almaktadır. Özellikle üretimde yer alan toplumsal sınıflar, malların paylaşımı, üretim

araçlarının mülkiyet hakkı gibi konulara eğilmektedir. İşçi sınıfının öncüleri Marx, Engels, Lenin ekonomi politiğe önemli katkı sağlamıştır (Nikitin, 2006, s. 21). Ekonomi politik bağlamında haber üretimine dair yapılan araştırmalar medya sahipliği ve medyadaki tekelleşme üzerine eğilmektedir. Bu kapsamda medya organları haber içeriklerini oluştururken izleyici ya da dinleyiciden oluşan hedef kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmamak yerine kendi egemen düşüncesini yayma ve kendi ekonomik çıkarlarını koruma gayretindedir (Toprak ve Koçak, 2021, s. 40-41).

İrvan'a göre haber üretim sürecini irdelerken medya organlarının mülkiyet yapılarına bakmak gerekir zira medyadaki tekelleşme göz önüne alındığında haberin yalnızca ilgili medya organın çıkarları doğrultusunda değil o medya organına bağlı tüm şirketlerinin çıkarları doğrultusunda hazırlandığı görülecektir (İrvan, 2001, s. 79).

Aynı kişi ya da kurumun birden fazla medya organına sahip olması çapraz tekelleşme olarak adlandırılmaktadır ve bu çapraz tekelleşme Arık'a göre toplumun haber alma özgürlüğüne engel niteliğindedir. Çünkü iç içe geçmiş ilgili medya organları, haber adı altında aslında kendi ekonomik çıkarlarını korumanın peşindedirler (Arık, 2006, s. 151).

Medya organları haberin seçiminde kimi zaman ekonomik kimi zaman da siyasi olan kurumsal nedenleri göz önünde bulundurmaktadırlar. Yani bir olayın haber değeri taşıyor olması onun haber olarak aktarılabilmesi için yeterli değildir. İlgili medya organın süzgecinden geçerken kurumsal çıkarlar göz önünde bulundurularak içerikler oluşturulmaktadır. Öyle ki haber olarak sunulan içerikler reklam gelirlerini artıran yeni bir tür niteliğindedir (Yaylagül, 2019, s. 412). Medyanın buradaki görevi toplumsal gerçekleri ortaya çıkarmanın çok uzağında olmakla birlikte kapitalist karı artırma güdüsüdür. Bu yönüyle de medyanın ekonomi politiği liberel yaklaşımın medyaya yüklediği kamusal denetim rolünü reddetmektedir (Yaylagül, 2021, s. 144-145).

Medya patronları haber üretim süreçlerine müdahale gücüne sahiptirler ancak bu müdahale “operasyonel ve tahsisata dair kontrol” olarak iki biçimde gerçekleşmektedir. Operasyonel müdahale medya organlarının haber üretim sürecinde karar vericileri olan editör, haber müdürü, genel yayın yönetmeni, istihbarat şefi vb. konumdaki bireylerin günlük olarak haber üzerindeki etkisi ile açıklanmaktadır. Ekonomi politiğin daha çok üzerinde durduğu daha genel olan tahsisata dair

kontroldür. Bu kontrol ile ilgili medya organının temel politikası belirlenir, şirketin genişleme, daralma, elden çıkarılma ya da tümüyle kapatılma gibi durumları karara bağlanır. Doğrudan üretim sürecinin içinde yer alınmasa da son karar vericiler aslında tahsisata dair kontrolcüler yani medya sahipleridir (Murdock'tan aktaran Adaklı, 2010, s. 69-70). Medyanın ekonomi politiği yaklaşımına göre haberciler, medya sahibi ya da sermayedarlerinin çıkarlarını sürdürmek adına var olan gerçekliği çarpıtma görevi üstlenmişlerdir ve dolayısıyla haberin herhangi bir etkiden uzak üretilmesi yani nesnelliği söz konusu değildir (Dursun, 2005, s. 70).

Liberal yaklaşımlara göre medyanın habercilik işlevi demokrasiler için hayati öneme sahiptir. Öyle ki medya demokrasilerde “Yasama, Yürütme ve Yargı” gibi üç kuvvetin yanına dördüncü güç olarak eklenmiştir. Medyayı bu denli güçlü kılan onun habercilik işlevidir. Bu işlev yerine getirilirken haberlerin nesnel olarak sunulması gerekmektedir. Ve böylece medya demokratik toplumlarda bir anlamda “gözetimci rolü” üstlenmekte, düşünce ortamı oluşturmaktadır. Liberal yaklaşımın medyaya yüklediği bu gözetimci rolü eleştirel yaklaşımlar reddetmektedir. Çünkü eleştirel yaklaşımlara göre haber, belli kaynakların görüş ve düşüncelerinden oluşturularak topluma aktarılmaktadır (Özer, 2013, s. 43-44).

Şeker'e göre liberal yaklaşımlar günümüzde “*haber örgütlerinin yapısı, kaynaklarla ilişkiler ve meslek rutinlerinin baskısı*” gibi konulara eğilirken, eleştirel yaklaşımlar haberin yönetici güçlerin egemenliğini sağlamlaştırma maksadıyla yapılandırıldığı üzerinde durmaktadır. Liberal ve eleştirel yaklaşımlar dışında haber üretiminde üçüncü bir yaklaşım ise fenomenolojist yaklaşımdır. Bu yaklaşım, toplumun benimsediği değerlerin kasıtlı bir çarpıtma amacı taşımadan haberin seçim ve yapılandırma sürecinde etki olduğu görüşünü savunmaktadır (Şeker, 2013, s. 70). Medya ürünü olan haber gerçekliği yansıtan bir ayna olmadığı gibi egemen sınıfın çıkarlarını yansıtma aracı da değildir. Medya, haber ile toplumsal gerçekliği kırıp yeniden kurmaktadır (İnal, 1996, s. 115).

Her bir yaklaşım haber üretim sürecinin bir yanına ışık tutmaktadır ama onun doğasını tam manasıyla çözümleyememektedir. Bu nedenle haber üretim sürecini kavrayabilmek için sadece bir haber yaklaşımının penceresinden bakmak yetersiz olacaktır, onu tüm yönleriyle değerlendirme imkânı verecek diğer yaklaşımların penceresini de aralamak gerekmektedir (Atabek, 1998, s. 27).

1.1.5 Televizyon Haberciliğine Bakış

Bu haber biçimi, hedef kitlesine haberi izleme ve dinleme olanağı sunar. Haber artık kağıt üzerinde edineceğiniz bilgiler yığını değildir. Çünkü işin içine görüntüler dahil olmuştur. Üstelik bu görüntüler gazetelere basılanlardan çok farklı, hareketli görüntülerdir. Televizyon haberlerinin en önemli kodu işte bu görüntülerdir.

Kamera aracılığıyla kaydedilen görüntüler ile aktarılan olay artık anlatılan olaya dönüşmektedir (Temiztürk, 2021, s. 6). Televizyon haberciliği 1948’de ABD’de başlamıştır. Önce CBS ardından NBC ve ABC kanalları haber yayını başlatmıştır. Avrupa ise televizyonda haber yayınına 1950’den sonra geçebilmiştir (Şeker, 2013b, s. 36-37). 1960’lı yıllara gelindiğinde uyduların devreye girmesi ve önemli olayların televizyon ekranlarında yer alması televizyon haberciliğini farklı bir noktaya taşımıştır (Akyüz, 2018, s. 53). Türkiye dahil birçok ülkede televizyon yayıncılığı kamu yayıncılığı şeklinde başlamıştır. Ta ki 1980’lere kadar... 80’lerde dünyada özel televizyonculuğun yaygınlaşması ile ABD’de ortaya çıkan televizyon haberciliği dünya için habercilikte bir kalıp, tek format olarak kabul görmüştür (Şeker, 2013b, s. 36-37). Televizyon haberciliğinin başladığı 1948’den bugüne televizyon, haberin aktarıldığı temel kitle iletişim aracı konumundadır. Ve bu kitle iletişim aracının kar amacı taşıması, eğlence önceliğinin bulunması, yaygın kullanımı gibi bazı özellikleri haberin üretim sürecine de etki etmektedir (Şeker, 2013a, s. 69). Günümüzde internet, insanlar için önemli bir bilgi sağlayıcı olmasına rağmen televizyonun düşük maliyet ile kolay ulaşılır olması ve etki gücünün yüksekliği televizyon haberlerini hala önemli bir bilgi kaynağı kılmaktadır (Akyüz, 2018, s. 53).

Birçok araştırmacı özellikle televizyonun eğlence işlevinden dolayı ticari televizyonların haberin biçimini bozarak onu eğlenceye dönüştürdüğü görüşündedir. Şeker, kitlelerin eğlenceye yönelişinde televizyonun rolünün bulunduğunu ancak bu dönüşümün tamamen televizyon haberlerine bağlanamayacağını savunmaktadır. Çünkü haberin aktarımında televizyona göre daha ciddi bir yapıya sahip olan gazetelerde de haberlerin magazinselleştirildiği görülmektedir. Bu doğrultuda haberin biçimini bozan kitle iletişim aracının kendisinden ziyade onun kullanılış biçimidir (Şeker, 2013b, s. 43).

Televizyon haberlerini gazete haberlerinden üstün kılan temel nokta anlatımın görsellik ile tamamlanarak güçlendirilmesidir (Fiske’den aktaran Dursun, 2014, s.

163). Ancak bu güçlendirme yani televizyonun görsel avantajı onun gerçekliği inşa ettiği anlamına gelmez. Çünkü televizyon kamerası ile mikrofonun kaydettiği, gerçeğin şifrelendirilmesi, ideolojinin üretilmesidir (İnceoğlu, 2014, s. 234).

Bostancı'ya göre izleyici televizyonda ne anlatıldığından ya da ne konuşulduğundan çok ne gösterildiğine bakmaktadır. Çünkü televizyon teknolojik avantajını kullanarak görsel olanı öne çıkarırken, sözel olanı geri plana itmektedir. İzleyicinin görüntüye odaklandığı bu durum bir çeşit algı yönetimidir (Bostancı, 2011, s. 151-153). Televizyonda haber, toplumun kendisi ile karşılaşma ve kendisini bilme kendisi üzerine düşünme aracı niteliğindedir. Çünkü toplum kendisine haber olarak sunulan, kaza, ölüm, aşk, şiddet, yoksulluk, siyaset gibi türlü içerik ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim sırasında haber ise gerçekliğin temsilcisi olarak olması ya da olmaması gerekeni sunmaktadır (Dursun, 2004, s. 59).

Televizyon haberlerinde görselliğin ön planda olmasından dolayı haberi oluştururken görsel malzemeye uygun sözcüklerin seçilmesi gerektiği yaygın bir düşüncedir. Görsel malzeme ile metin birbirinin tamamlayıcısı olmalıdır. Görsel malzeme haberin seçiminde de olay kadar etkilidir. Zira bazen olaya ilişkin görsel malzeme eksikliği ile haberler elenirken bazen de görsel malzemenin zenginliği ile sıradan bir olay dahi haber olarak üretilmeye değer bulunmaktadır. Televizyon haberlerinde insanların duygu dünyasını etkilemek için sıklıkla şiddet, coşku, heyecan, öfke, gözyaşı, yokluk-yoksulluk gibi öğeler kullanılarak dramatik anlatı biçimi öne çıkarılmaktadır. Araştırmacılara göre televizyon haberlerindeki süre sınırı olayın tüm boyutlarıyla aktarılmasını engellediği gibi haberi, izleyicinin anlamasını kolaylaştıracak bilgi zenginliğinden de yoksun kılmaktadır. Ve bu durum hedef kitlenin dikkatinin dağılmasına yol açmaktadır (Temiztürk, 2021, s. 6).

1.2. Kriz ve Doğal Afet Dönemleri

Çalışmanın bu bölümünde sebep-sonuç ilişkisi içerisinde olduğu varsayılan doğal afet ile kriz dönemleri ele alınarak, doğal afetin tanımı, türleri, toplumsal etkisi başta olmak üzere kavramsal çerçeveye yer verilecektir.

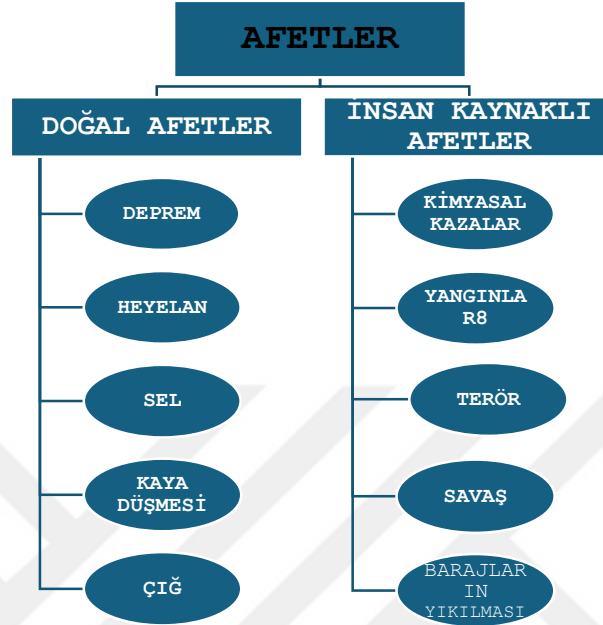
Afet çaresizliktir, insanlığın doğadaki yıkıma karşı çaresizliği, yeryüzündeki mücadelesinin mağlubiyetidir. Çünkü insanlar tarih boyunca doğanın düzenine uyum sağlayarak ayakta kalmaya ve yaşamını sürdürmeye çalışmıştır. İklim, arazi yapısı ve

coğrafi durum gibi etmenler göz önüne alınarak ihtiyaçlar ve şartlar dahilinde hayat koşullarına iyi gelecek olan tercih edilmiştir. İnsanları tercihleri doğrultusunda doğa koşullarında yaşamayı öğrenmiştir. Ancak tüm bu düzenin bozulduğu, yıkıldığı anlar vardır, insanların felaketi olarak görülen anlar... İşte o anları tarif eden genel kavram afet olarak bilinmektedir. Afet kavramı İngilizce’de “disaster” kelimesine karşılık gelmektedir. Dünyada yaygın olan bu kullanım felaket anlamı taşımaktadır. Kelimenin köküne bakıldığında “dis ve aster” kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur görülmektedir. Latince beğenilmeyen, kötü olan “dis”, yıldız anlamına gelen “aster” ile birleşerek “disaster”e dönüşmüştür. Etkin (2016, s. 4), bu birleşimi astrolojik olarak değerlendirerek, felaket denilenin aslında bir yıldızın kötü konumundan kaynaklandığını ve bu durumun da bize aslında kaderci felsefe çağrışımı yaptığı görüşündedir. Kavramın sözlüklerdeki anlamına bakıldığı zaman dilimize Arapça’dan “bela, felaket, salgın hastalık” anlamı taşıyan bir kelime olarak geçtiği görülmektedir (Etimoloji Türkçe, 2023). Türk Dil Kurumu Arapça kökenli olan bu kavramı, çeşitli doğa olaylarının neden olduğu yıkım olarak tanımlamaktadır (TDK, 2023).

Afet, toplumu fiziksel ve ekonomik olarak etkileyen, sosyal kayıplara neden olan, günlük hayatı kesintiye uğratan doğa, teknoloji ya da insan kaynaklı bir olayda etkilenen toplumun yaşanan olay karşısında mücadelesinin yetersiz kalmasıdır. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı’nın Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde yer alan afet tanımına göre afet, bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur (AFAD, 2014, s. 23). Afetin olay değil sonuç olduğunu bilerek hareket etmek bu konuda alınacak önlem ve çözüm sürecini de kolaylaştıracaktır (Kütükoğlu, 2021, s. 220). Fırtına, sel, çığ, toprak kayması, deprem gibi durumlar doğa kaynaklı birer olayken doğurduğu olumsuz sonuçlar ile insanları etkileyerek afete dönüşmektedir. Gerekli tedbirler ile doğa olaylarının olumsuz etkisi en aza indirilerek, herhangi bir doğa olayının afete dönüşme riski de bertaraf edilebilir (Ceren, 2021, s. 294).

Afetleri, doğal ve insan kaynaklı afetler olarak sınıflandırmak mümkündür (Gökçe ve Tetik, 2012, s. 21). İnsan kaynaklı afetler literatürde aynı zamanda teknoloji kökenli olarak da adlandırılmaktadır. Teknolojinin insan eliyle oluşturulmasından (Çelik, vd. 2020, s. 51) hareketle bu tür olayları insan kaynaklı afet olarak adlandırmak daha kapsayıcı olacaktır. Afetleri, doğal, beşerî, biyolojik ve dünya dışı afetler olarak

ele alan Sever (2019, s. 14), bu afetlerin sonucunda yaşanan can kayıpları ile zarar göz önüne alındığında doğal afetlerin daha büyük bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Tablo 1: Afetlerin sınıflandırılması (Gökçe ve Tetik 2012, s. 2).

İnsan kaynaklı afetler bu çalışmanın kapsamı dışında tutulduğundan yönümüzü doğal afetler belirleyecektir. Doğal afetin tanımına bakıldığında ise “afet”in önündeki “doğal” kavramı Kadioğlu’na göre (2011, s. 40) “normal, olağan olan ve beklenildiği gibi” anlaşılmamalıdır. Buradaki “doğal” kavramı doğa ile ilişkilidir. Ancak Özgen vd.’nin (2011, s. 304) doğal afet tanımına bakıldığında zaman insan etkisinden bağımsız ve tamamen doğal oluşumlarla meydana gelen doğa olayları vurgusu dikkat çekmektedir. Doğal afet kavramı yaşanan olayın beraberinde getireceği olumsuzlukları peşinen kabul etme algısına neden olmaktadır. Bu doğrultuda kavramsal olarak “doğal afet” yerine “doğa kaynaklı afet” ifadesi önerilmektedir (Ceren, 2021, s. 294). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde “doğal afet” terimi “doğa kaynaklı afet” olarak açıklanmaktadır. Bir afetin doğa kaynaklı olması öncelikli olarak oluşumunun engellenemez olmasına bağlıdır. Bu meteorolojik de olabilir hidrolojik, biyolojik, jeolojik de... Bu doğrultuda doğa kaynaklı afet, deprem, çığ, sel, hortum, fırtına, kuraklık, dolu gibi doğa olaylarının sonuçlarını ifade eden genel bir kavramdır (AFAD, 2014, s. 64). Dünyada meydana gelen afetlerin verilerinin çıkarıldığı ve 1900 ile 2022 yılları arasında kapsayan bir çalışmada, 122 yılda tüm

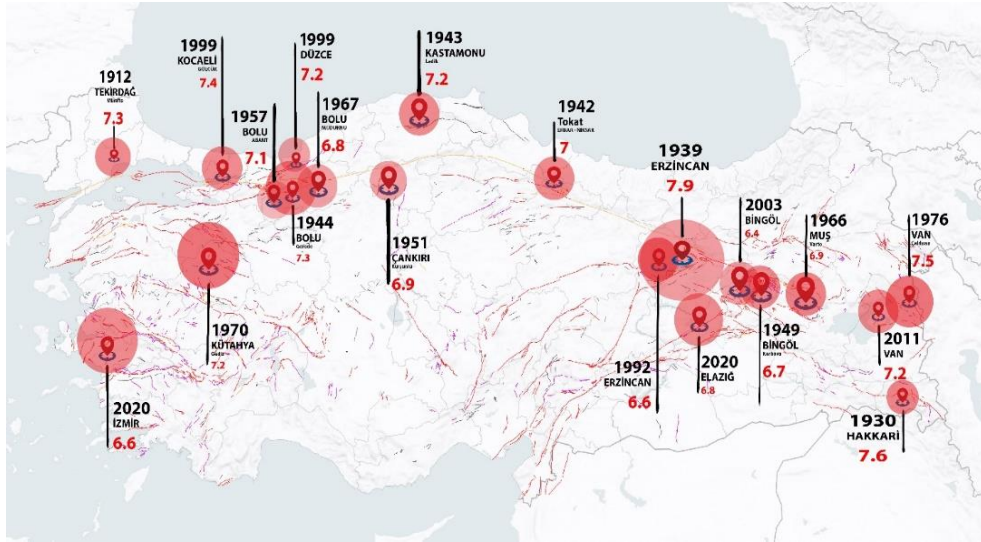
dünyada 25 bin 470 afetin meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu afetlerin 206'sı doğa, 170'i teknoloji kökenli olmak üzere toplam 376'sının ise Türkiye'de yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bölgesel olarak bakıldığında en fazla afet ile Güney Asya karşı karşıya gelirken, yıllara göre de 2000'li yıllarda afetlerin sayıca fazlalığı tespit edilmiştir (Usta, 2023, s. 179).

1.2.1. Türkiye'de Yaşanan Doğal Afetler

Türkiye, jeolojik, meteorolojik ve topografik yapısı nedeniyle doğa kaynaklı afetler bakımından risk taşıyan bir coğrafyada yer almaktadır. Bu durumdan dolayı da başta depremler olmak üzere sıklıkla heyelan, su baskını, kaya düşmesi ve çığ gibi afetler ile karşı karşıya kalmaktadır (AFAD, 2018: 8). Bu afetler etkisi ve zararları bakımından sıralandığında deprem ilk sırada yer almaktadır. Çünkü çok kısa sürede geniş bir alanı etkileme gücüne sahip olan deprem, bu yönüyle diğer afet türlerine göre insan yaşamında daha büyük zararlara neden olabilmektedir. (Kundak ve Kadioğlu, 2011, s. 5). AFAD verilerine göre Türkiye'de sadece 2021 yılında 107 sel ve su baskını, 66 orman yangını, 39 heyelan meydana gelmiştir (AFAD, 2022).

Yer yüzeyinin sarsılması olayı olarak tarif edilen deprem, yer kabuğundaki kayalar arasında biriken enerjinin ani kırılmalarla serbest kalması ve dalgalar halinde yayılmasıdır (Sever, 2019, s. 29). Bulunduğu coğrafi konum itibarıyla daima deprem riski taşıyan Türkiye'de tarih boyunca çok sayıda şiddetli deprem meydana gelmiştir. Bu depremler neticesinde yüz binlerce can kabı yaşanmış, ağır hasarlar meydana gelmiştir. AFAD'ın 1961-2019 yılları arasındaki tespitine göre 58 yılda depremlerden, 58 bin 202 kişi hayatını kaybetmiş, 122 bin 096 kişi yaralanmış ve yaklaşık olarak 411 bin 465 bina yıkılmıştır. Bu veriler ışığında depremlerden yıllık ortalama bin 3 kişinin öldüğü, 7 bin 94 binanın yıkıldığı sonucuna varılmaktadır (AFAD, 2019).

Bir başka çalışmada ise 1900 ile 2017 yılları arasını kapsayan ve büyüklüğü en az 6.0 olan, can kaybı ile hasara yol açan 210 deprem meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu depremler sonucunda 86 bin 802 kişi hayatını kaybederken, 597 bin 865 yapı ağır hasar almıştır (AFAD, 2018: 46). Türkiye'de aletsel ölçümleme ile deprem kaydının yapılmaya başlandığı 1900'den bugüne yani son 123 yılda 6 ve üzeri büyüklükte 231 deprem meydana gelmiştir. Bu depremlerden 6,5 ve üzeri büyüklükteki 20 deprem tarihleri ile birlikte aşağıda haritalandırılmaktadır (AA, 03.03.2023).

Görsel 1. Türkiye’de 6,5 ve üzeri büyüklükte deprem yaşayan iller haritası

Sel, Türkiye’de depremden sonra en sık karşılaşılan doğa olayıdır. Derelerin, barajların taşması gibi suların bulundukları yerden yükselerek yaşam alanlarını kaplaması olarak tarif edilmektedir. Genellikle kuvvetli ve uzun süren yağışlar sonucu oluşmaktadır (AFAD, 2018, s. 52-53).

2021 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirmesi’ne göre 2000’li yıllardan itibaren sel olaylarında artış görüldüğü, son 10 yılda da her yıl 100’den fazla sel olayı meydana geldiği hatta 1940’tan bu yana en fazla sel felaketinin 2019 yılında yaşandığı tespit edilmiştir (MGM, 2022, s. 82-84). 11 Ağustos 2021’de Kastamonu, Sinop ve Bartın’da meydana gelen selde 97 kişi hayatını kaybederken, (AA, 11.08.2022) bu afetten 10 ay sonra; 2022 yılı haziran ayında Kastamonu, Zonguldak, Düzce, Bolu, Karabük, Sinop ve Bartın olmak üzere 7 ili etkisi altına alan sel, bu illerde ağır hasara neden olmuştur (AA, 01.07.2022). Şanlıurfa’da 2023 yılı mart ayında meydana gelen selde ise 17 kişi hayatını kaybetmiş, selin verdiği zararın maliyeti 300 milyon lira olarak hesaplanmıştır (AA, 13.04.2023). Türkiye’de 1970-2012 yılları arasında yaşanan doğal afetler üzerine yapılan bir değerlendirmede, deprem, sel, don, çığ, kar, fırtına, heyelan, kaya düşmesi, yıldırım, şiddetli yağış, kuraklık ve sis gibi çeşitli doğa olaylarının Türkiye’de en fazla yaşandığı iller tespit edilmiştir. Bu tespite göre Bingöl’de 17 deprem, Erzurum’da 40 sel, Nevşehir’de 29 dolu ve don, Bitlis’te 31 çığ, Nevşehir’de 8 kar, Elazığ’da 64 fırtına, Antalya’da 269 orman yangını,

Erzurum’da 58 heyelan ile 31 kaya düşmesi, Nevşehir’de 7 kuraklık ve Rize’de 11 sis olayı görülmüştür (Özşahin, 2013, s. 7).

1.2.2. Afetlerin Toplumsal Etkisi

Afetlerin toplumsal etkisi ele alındığı zaman kuşkusuz en olumsuz etki can kayıplarının yaşanmasıdır. Can kayıplarından sonra insanın yaşamsal faaliyetini güçleştirecek diğer olumsuz etkiler gelmektedir. Bu olumsuz etkileri insanların evlerini, işyerlerini, eşyalarını, mal varlığını kaybetmesi yani kurulu düzeninin bozulması olarak açıklamak mümkündür. Afetlerin verdiği zarar sonucu insanların düzeninin bozulması toplumda sosyal, psikolojik ve ekonomik etkileri beraberinde getirmektedir (Altun, 2018, s. 6). İnsan zihni herhangi bir afet öncesi içinde yaşadığı dünyayı güvenli bir yer olarak kabul eder ve aniden yakınındaki insanları kaybedebileceği ihtimalinden uzak yaşar. Bu inancın oluşması aslında uzun zamana yayılmıştır ve insan psikolojisi ani bir yıkıma hazır değildir. Afetlerin oluşturduğu ani kayıp tablosuna aynı hızla uyum gösteremeyen insanları psikolojik olarak zorlu bir süreç beklemektedir. Yapılması gereken her ne kadar yaralar sarıldıktan sonra yaşananları kabullenerek hayata tutunmak olsa da bu afet mağdurları için pek de kolay olmamaktadır (Nakajima, 2012, s. 151).

Afetler insan yaşamında maddi kayıplara neden olduğu için ekonomik etki önemli bir konudur ve afet mağduru bireylerin hayatını etkilediği gibi toplumsal etkileri de söz konusudur. Özellikle afet bölgelerindeki vergi gelirlerinin, ihracat ve üretimin düşmesi, afetten dolayı ön görülemeyen kamu harcamalarının oluşması ülke ekonomisi için olumsuz bir tablo oluşturmaktadır (Avdar ve Avdar, 2022, s. 10-11).

1.3 Afet/Kriz Dönemlerinde Habercilik Pratikleri ve Televizyon Haberciliği

Medyanın yürütme ile kamuoyu arasındaki köprü görevi kriz dönemlerinde daha da belirginleşmektedir. Çünkü medyanın aktardığı içerikler toplumun fikirlerini şekillendirirken karar vericilerin de kararlarını yönlendirmede etkili olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiği zaman medya, afet ve kriz dönemlerinde gerek farkındalık oluşturma gerekse önlem alma sürecinde önemli rol oynamaktadır (Koç Akgül, 2017, s. 27).

Afet dönemleri bir kriz üçgeniyken, haber ihtiyacı bulunan izleyici kitlesi, yetkili makamlar ve medya bu üçgenin en önemli ayakları yani krizin tarafları konumundadır. Bu dönemde izleyici kitlesi durumdan haberdar olarak endişe ve panik duygusunu geçirmek ve içinde bulunduğu belirsizliği gidermek için bilgilendirme ihtiyacı duymaktadır. Toplumun bilgilendirme ihtiyacını karşılayacak olan medya da bu ihtiyacı gidermek için yetkili makamlardan doğru bilgiye ulaşma çabasıdadır. Yetkili makamların bilgi aktarımını geciktirmesi, eksik bilgilendirilme vb. durumlar ise bu dönemlerde krizi derinleştirmektedir (Çaplı ve Taş, 2010, s. 237-240).

Yetkili makamlarda bilgi alışverişi açısından halkla ilişkiler çalışanları haberciler için önemli bir haber kaynağıdır. Kriz dönemlerinde gazetecilerin halkla ilişkiler çalışanlarına bakışının belirlenmesine yönelik yapılan bir araştırmada habercilerin kriz dönemlerinde ihtiyaç duyulan bilgiyi medyaya zamanında iletmedikleri gerekçesiyle halkla ilişkiler çalışanlarının iyi bir haber kaynağı olarak görmediği aktarılmaktadır. Oysa kriz sürecinin sağlıklı yönetilebilmesi için kurumların halkla ilişkiler çalışanlarının meslek etiğine uygun bir şekilde medyanın bilgi ihtiyacını gidermesi ve medyanın da güvenilir olan bu kaynaklardan edinilen bilgiyi aynı şekilde meslek etiğini gözeterek topluma aktarması gerekmektedir (Duğan ve Akıncı, 2019, s. 187-189).

Televizyon, radyo, gazete gibi insanların haber ihtiyacını karşılayan yeni medya, aynı zamanda anlık paylaşım avantajı ile haber üretim süreçlerinde bilgi kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ancak sosyal medya üzerinden aktarılan bilgiler çok fazla kaynaktan gelmesi bu bilgilerin bir süzgeçten geçirilmesi, haberciler tarafından doğrulandıktan sonra haber üretiminde kullanılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu kapsamda yapılan bir araştırmada habercilerin özellikle Twitter'ı bilgi kaynağı olarak kullandığı tespit edilmiştir. Twitter'daki herhangi bir kullanıcının paylaşımına güven duymadığı için ilgili bilgiyi doğrulatma ihtiyacı duyan habercilerin, tanıdığı kullanıcıların paylaşımını ise doğrulatma ihtiyacı duymadan “doğru bilgi” olarak kabul etmesi teyitsiz, yanlış bilginin haberleştirilmesine olanak tanımaktadır (Olcay Yaman, 2022, s. 111-112).

Afet dönemlerinde haberin üretimi ve aktarımının olayın yaşandığı yerden yapılması habercilik için önemlidir. Bu doğrultuda haberciler deprem, heyelan, sel gibi afetlerde yerinden haber toplama tekniğini kullanmaktadırlar. Ancak bu yönteminde

getirdiği bazı zorluklar bulunmaktadır. Örneğin ulaşım altyapısının zarar görmesiyle afet bölgesine ulaşımında güçlük çekilmesi ya da olay yerine ulaşmış olsa bile iletişimde yaşanan kopukluklar nedeniyle haber üretim ve aktarımı sağlıklı şekilde yerine getirilememektedir. Habercilerin haber kaynaklarına ulaşamaması, barınma, beslenme ihtiyaçlarını karşılayamaması, olumsuz hava koşulları gibi etkenler de afet döneminde haber üretiminde yaşanan zorluklardandır (Geyik, 2021, s. 744).

Yaşanan afetin türüne, boyutuna göre olay yerinde yaşanan teknik aksaklıklar özellikle televizyon haberciliği zorlayıcı olmaktadır. Çünkü televizyon haberciliğinde bilgi görsel olanın gösterilmesi tamamlanır ve anlık olay yerinden aktarılabilirdiği ölçüde başarılıdır. Bu noktada televizyon habercilerinin olay yerinden yaptığı canlı yayınlar afet dönemlerinde çeşitli riskleri barındırmaktadır. Afet mağduru bir kişi olay yerinde elinde mikrofonu yayın yapan haberciyi gördüğü zaman gelip konuşmak, yaşadığı acıyı anlatmak isteyecektir. Bu sırada söyleyeceği sözler kendisi için de ilgili medya organı için de risk taşımaktadır. Mağdur kişinin sesini duyurmak için canlı yayın yapmak yerine ayrıca kayıt altına alarak aktarmak gerekir. Ve bu tip durumlar gerçeği gizlemek olarak algılanmamalı, canlı yayında yaşanabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırma olarak değerlendirilmelidir (Maden, 2023, s. 410).

Daha çok olay yerinde, sahada yürütülen habercilik faaliyeti salgın gibi kriz dönemlerinde ise habercilik pratiklerinde bazı değişikliklere yol açmıştır (Ulaş ve Pırlant, 2022, s. 37). Haber kaynaklarıncı düzenlenen etkinliklerde hastalığın buluşmasını önlemek için habercilerin etkinliklere katılımı sınırlandırılmıştır. Covid-19 salgınında haberciler çalışmalarını evden yürütmüş, haber kaynağı ile yapılan görüşmeler dijital mecralara taşınmıştır. Öyle ki televizyon haberlerinde kullanılan röportajlar bile dijital ortamlar kullanılarak yerine getirilmiştir. Haberciler, haber kaynakları ile yüz yüze görüşme imkânı bulamazken haber kaynakları da habercinin ihtiyaç duyduğu bilgiyi dijital ortamlardan paylaşmakta temkinli davrandığı ve bunun da haber üretim sürecine olumsuz yansıdığı tespit edilmiştir (Geyik, 2021, s. 752).

Savaş gibi kriz ortamlarında yerinden haber üretme pratiği, haberciler için daha büyük riskler taşımaktadır. Olay yerinde görev yapan haberciler, kendileri için sınırları çizilen sahada ancak kontrollü bölgelerde çalışmak zorundadırlar. Bir haberci için bu sınırın dışına çıkmak demek ölüm riski anlamına gelmektedir. Bunun örneği Irak Savaşı'nda yaşanmış; bağımsız hareket eden birçok haberci savaşta yaşamını

yitirmiştir. Habercilerin savaş ortamlarında bağımsız haber yapma pratiğinden mahrum kalması “aracılı gazetecilik”i yaygınlaştırmıştır. Bu kavram sürece ilişkin farklı kaynaklardan gelen bilgilerin haberci tarafından karşılaştırma ve doğrulama yöntemi kullanılarak, sahadan aktarılması olarak değerlendirilmektedir. Bu sürecin kontrolden çıkması yani aracılık görevini haberci olmayan kimselerin yürütmesi suistimale açık bir konu olmak ile birlikte sürece de zarar verme riski bulunmaktadır. Bu doğrultuda savaş haberciliğinin görev tanımının güncellenmesi ve savaş gibi kriz durumlarında evrensel ilkelere göre hareket edilmesi önerilmektedir (Devran ve Özcan, 2018, s. 93).

Kriz ortamında habercilik pratiklerine odaklanan bir çalışmada ise 15 Temmuz darbe girişiminin yaşandığı gece, sahada görev yapan tecrübeli 7 gazetecinin görüşlerine başvurulmuştur. Elde edilen veriler ile habercilerin meslek etiği kurallarını merkeze koyarak çalıştıkları kurumların yayın politikasını uyguladıkları sonucuna varılmıştır. Haberciler, kriz ortamı olarak değerlendirilen darbe gecesi teknolojik yeniliklerin haber üretim sürecine önemli bir katkı sunduğunu belirtmektedir. Bu katkının yanında haber üretiminde teknolojik yeniliklerin kullanılması insan iş gücüne ihtiyacı azalttığından istihdamda daralmaya neden olacağı endişesi yaratmaktadır. Ayrıca kriz ortamında can güvenliği tehlikede olan habercilerin, ailelerinden uzakta, stres altında uzun mesai saatlerine rağmen görevlerini yerine getirme anlayışı ile hareket ettiği ancak kriz ortamının zorluğunu yaşayan habercinin özellikle çalıştığı kurumdan gerekli değeri görmediği ele alınmaktadır. Kriz ortamının habercilerde oluşturduğu travmatik durumu giderecek rehabilitasyon desteğinin olmaması da mesleki eksiklik olarak değerlendirilmektedir (Coşkun, 2020, s. 274-288).

1.2.3. Kriz Haberciliğinin Hassasiyeti

Kriz kavramı beklenmedik bir zamanda aniden ortaya çıkarak günlük hayatı kesintiye uğratan, toplumsal düzeni sarsma gücü bulunan olay ya da olaylar olarak değerlendirilmektedir. Bu olayları savaş, doğal afet, terör saldırısı, ekonomik çıkmaz, salgın hastalıklar olarak sıralamak mümkündür. Bu olayların yaşandığı dönemlerde insanların bilgi ihtiyaçlarının artmasına paralel olarak kitle iletişim araçlarının da önemi artmaktadır (Çaplı ve Taş, 2010, s. 237). Bu dönemlerde insanlar televizyon, internet, radyo ve gazete gibi araçları etkin bir biçimde kullanarak bilgi edinmektedirler. Dolayısıyla bu araçları kullanarak kriz ortamlarına dair bilgi aktarımı kriz haberciliği olarak adlandırılmaktadır (Demiroğlu, 2012, s. 71).

Kriz dönemleri taşıdığı riskler bakımından hem toplum için hem medya için kritik dönemlerdir. Bu dönemlerde yaşanan endişe ve belirsizlikten dolayı insanlar bilgiye daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bir taraftan yoğun bilgi ihtiyacı öte taraftan haberi oluşturacak malzemenin bolluğu göz önüne alındığında medyanın, sunulacak her çarpıcı bilgiyi reytinge ve tiraja dönüştürme avantajı bulunmaktadır. Ancak bu tip durumlarda krizi fırsat olarak görüp, reyting-tiraj kaygısı ile hareket etmek ve ticari hesaplar yapmak meslek etiğine aykırı bir davranışa dönüşmektedir (Demir ve Balcı, 2019, s. 51-52). Ticari kaygıların sorumlu yayıncılık anlayışının önüne geçtiği durumlarda, krize dair bilgilendirme işlevi yerine şiddet içerikli görseller ile mağdur hikayeleri kullanılarak hedef kitlenin ilgisi çekilmeye çalışılmaktadır. Ticari olarak kazanç sağlanan bu durum bilgi bekleyen kitlenin merakını tahrik ederken, korku ve paniği körükleyen bir yayıncılık anlayışı doğurmaktadır (Küçük Durur, 2022, s. 8). Böylesi bir yayıncılık faaliyeti krizi daha derinleştirebileceği gibi bireylerin dolayısıyla da toplumun üzerinde sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkiler bırakabilecektir.

Çaplı ve Taş'a göre (2010, s. 237-238) kriz dönemlerinde inşa edilen haberler, krizi yeniden üretme potansiyeli taşımaktadır ve bu haberleri medyanın toplumsal duyarlılığından bağımsız düşünmemek gerekir. Bu yüzden kriz dönemlerinde sunulacak haber içerikleri titizlikle ele alınmalı, toplumu paniğe sevk edecek ve psikolojik olarak yaralayacak malzemelere haberde yer verilmemelidir (Duğan ve Akıncı, 2019, s. 172).

Habercilikte hız her daim önemlidir. Bu doğrultuda haberciler daima herhangi bir bilgiyi ilk duyuran, olay yerinin görüntüsünü ilk aktaran olmak isterler. Haberciliğin doğasında var olan bu hızlı olma durumu kriz dönemlerinde birtakım riskleri beraberinde getirmektedir. Akgül ve Yıldız'a göre (2021, s. 5574-5580) haber üretim süreçlerinde hızlı olmaya çalışmak; haberin tam olgunlaşmadan sunulmasına, bilgi kirliliğinin oluşmasına, dilin yanlış kullanımına ve telif hakkı sorunlarına yol açabilmektedir.

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında habercilik başlı başına hassasiyet içeren, etik ilkeler doğrultusunda yapılması gereken bir faaliyet iken kriz dönemlerinde bu hassasiyetin daha da belirginleştiği görülmektedir.

1.2.4. Afet/Kriz Dönemlerinde Habercilik Pratikleri ve Televizyon Haberciliği

Haber üretim sürecinde görev alan medya çalışanının önceliği kamunun bilgilendirilme hakkı değil, insan hayatı olmalıdır ve bu noktada haberciler, arama kurtarma çalışmalarını aksatacak, afetzedelere mağduriyet yaşatacak eylemlerden kaçınmalıdır. Haberci, olayın mağdurlarına daima sağduyu ile yaklaşmalı, onların medyaya karşı bilgisizliğini ve tecrübesizliğini kötüye kullanmamalı, yaşanan acıyı tekrar hatırlatacak sözler sarfetmemelidir (İletişim Başkanlığı, 2023, s. 53).

İrvan, afetlere ilişkin etik ilkelerin geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanında günümüzde afet durumunda olan bitenin aktarılmasına odaklı habercilik anlayışının geliştirilerek, “uyarıcı ve önleyici” habercilik anlayışının medyaya yerleştirilmesi gerekmektedir. Afet dönemi yapılan televizyon haberlerine duygusal bir müzik eklenerek insanları daha çok üzülmeye teşvik edici bir haber anlayışı yerine daha çok bilgiye yoğunlaşan, bilgi aktaran bir haber anlayışı benimsenmelidir. Afet bölgelerinde görev yapacak ekiplerin de afet durumlarına hazırlıklı olması da dikkat edilmesi gereken bir diğer husustur. Türkiye’de siyaset, ekonomi, sağlık, spor gibi alanlarda daha çok haber üretildiği için bu alanlarda uzmanlaşan haberciler bulunurken afetler konusunda uzmanlaşma söz konusu değildir. Sektörel anlamda yaşanan bu eksiklik afet bölgelerinde haber üretim sürecine olumsuz yansımaktadır. Afet dönemlerine ilişkin asgari düzeyde bilgi sahibi olan, ekiplerin yetiştirilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Bunun yanında afet bölgesine gidecek haber ekiplerinin olay yerinde barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlara ulaşmada güçlük çekebilecekleri göz önüne alındığında ekiplerin bu koşullara uygun fiziksel ve psikolojik dayanıklılığa sahip bireylerden oluşması önem arz etmektedir (Maden, 2023, s. 408-419).

30 Ekim 2020 tarihli İzmir depremine ilişkin yeni medyadaki etik ihlallerin doküman analizinin yapıldığı bir çalışmada “*özel hayatın gizliliği, nefret söylemi, yoğun reklama maruz bırakma ve yanıltıcı başlık kullanımı*” gibi etik ihlaller tespit edilmiştir. Bu etik ihlallerin giderilmesi için yeni medyada da haberin, gazetecilik meslek etik ilkeleri doğrultusunda oluşturulması ile topluma medya okur yazarlığı bilincinin kazandırılması önerilmektedir (Serçelik ve Kasımoğlu, 2022, s. 128-141).

Afet dönemlerinde medyanın afete dair bilgiye erişimi kolaylaştırdığı, afet mağduru kişilerin ihtiyacının duyurulması ve dayanışma ortamının sağlanmasında önemli bir görev üstlendiği tespit edilirken, medyanın haber içeriklerini oluştururken kişilerin mahremiyeti, özel hayatın gizliliği, unutulma hakkı gibi konulara gerekli hassasiyeti göstermediği sonucuna varılmaktadır. Özellikle çocukların yer aldığı dramatik haber içerikleri ile afet sırasında yaşanan mucize kurtuluşların ön planda tutulduğu ve bu sunum şeklinin yaşanan afete dair görülmesi, konuşulması gereken diğer nedenleri unutturduğu tespiti yapılmaktadır. Ayrıca afet bölgesindeki travmatik hikaye ve görüntüleri haberin etkisini artırmak için herhangi bir süzgeçten geçirilmeden aktarmakta toplumda olumsuz etkiler doğurmaktadır (Usta ve Yükseler, 2021, s. 257-265).

Örneğin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri kapsamında Hatay'da hayatını kaybeden 10 yaşındaki bir kızın enkaz altındayken babasının telefonuna gönderdiği ses kayıtları medyada çeşitli şekillerde yer almıştır. Ses kayıtlarında küçük kızın yardım çığlıkları bazı medya organları tarafından olduğu gibi aktarılırken bazı medya organlarında ise “sesli mesajlar o kadar üzücü ki ekranlara getirmiyoruz” (NTV, 13.03.2023) şeklinde bir ifade ile sesli mesajlar dinletilmeden haberin yapıldığı görülmektedir.

Görsel 2. Elif'in sesli mesajlarına ilişkin NTV'de yer alan haber

Afet durumlarında özel hayatın gizliliği ile bireylerin unutulma hakkı en çok göz ardı edilen etik ihlaller olarak öne çıkmaktadır. Birey, yaşadığı afet sonrasındaki halinin hatırlanmasını istememe hakkına sahiptir. Bu unutulma hakkı olarak

değerlendirilmektedir. Afetzedenin yaşanan afet sonrasındaki durumunun, adının, görüntüsünün izinsiz ve son derece açık bir şekilde haberleştirilmesi onun unutulma hakkını elinden almaktır (Usta ve Yükseler, 2021, s. 259). İzmir’de 2020’de yaşanan deprem sonrası enkazdan çıkarılan bir bebeğin görüntüsüne televizyon ekranlarında, gazetelerde ve yeni medya ortamlarında sıkça yer verilmiştir. Yıllar sonra dahi bebeğe ait bu görseller ile içeriklere erişilebilecek olması bireyin, “özel hayatın gizliliği” ile “unutulma hakkı”nı ihlal anlamı taşımaktadır (Serçelik ve Kasımoğlu, 2022, s. 135-136). Bu doğrultuda basın ve haberleşme hürriyeti ile bireylerin unutulma hakkı arasında bir hak çatışmasının var olduğu gözlemlenmektedir. Bu tip durumlara nasıl yaklaşılacağı konusunda esas alınacak, herkes tarafından kabul görmüş kriterler bulunmamaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri, paylaşılan bir verinin unutulma hakkı göz önüne alınarak kaldırılmasını ifade özgürlüğünü engelleme olarak yorumlarken, Avrupa Birliği bu tip durumlarda haklar arasındaki dengenin incelenerek olay özelinde değerlendirme yapılması gerektiği görüşündedir (Nalbantoğlu, 2018, s. 587).

Temiztürk, (2012) çalışmasında “Acının haber değeri ve etik” başlığını medya afetleri ve afetlerden kaynaklı acıları haberleştirmeli mi yoksa haberleştirmemeli mi sorusu ile ele almaktadır. Haber değeri taşıması bakımında acılar haberleştirilmelidir ancak haber değeri ve malzeme bolluğunu değerlendirmek isterken etik unsurlar göz ardı edilmemelidir. Terör saldırısı, deprem, sel gibi herhangi bir afet durumunda hayatını kaybeden kişinin kimlik bilgilerini paylaşmak kamusal yarar ile açıklanmamalıdır. Çünkü bu tip durumlarda isimler sadece o kişinin yakın çevresini ilgilendirmektedir. Haberde kamusal fayda gözetiliyorsa afet bölgesinde yakını bulunanları sağlıklı bilgi alabilecekleri yetkili kurumlara yönlendirmek esas alınmalıdır.

İrvan, 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri kapsamında bir muhabirin enkaza doğru mikrofon uzatarak “beni duyuyor musun” şeklinde seslenmesinin habercilik pratiği açısından uygun olmadığını aktarmaktadır. Muhabirin enkaz altındaki kişinin sesini duyması ya da izleyicinin o sesi duyması o o an kişinin kurtarılmasına herhangi bir fayda sağlamayacaktır. Bunun yanında aynı deprem bölgesinde bulunan başka bir haber ekibinin kamera ışıkları ile arama kurtarma çalışmalarının sürdürülmesi afet

döneminde habercilik faaliyetinin arama kurtarmayı kolaylaştırmasına örnek olarak gösterilmektedir (Maden, 2023, s. 410).

Usta ve Yükseler'e göre (2021, s. 266), afet öncesi, afet dönemi ve afet sonrasında gerek yeni medyanın gerekse geleneksel medyanın toplumun afet direncine olumlu anlamda katkı sağlayabilmesi için birtakım düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda yeni yasal düzenlemeler hayata geçirilmeli, etik kılavuzlarda çağın şartları göz önüne alınarak güncellemelere gidilmeli, afet süreçlerine yönelik tüm tarafları kapsayan farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

1.3. Afet Haberciliğine İlişkin Güncel Tartışmalar

Budak, *Türk Medyasının Depremle İmtihanı: Kahramanmaraş Depremini Afet Haberciliği Üzerinden Değerlendirmek* başlıklı çalışma ile Kahramanmaraş depreminin ardından Hürriyet, Evrensel, Habertürk, Sabah, Sözcü, Yeni Şafak gazetelerinin web sayfalarındaki 6-13 Şubat 2023 tarihlerini kapsayan haberleri içerik analiziyle ele almaktadır. Çalışmada, Türk medyasının nitelikli bir afet haberciliği yürütemediği ve felaket odaklı bir yaklaşım ile haberlerin ele alındığı vurgulanmaktadır (Budak, 2023, s. 1087-1091).

Afet Haberciliği: Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sürecinde Sosyal Medyaya Yönelik Bir Değerlendirme başlıklı çalışmada ise yazar, netnografi yöntemini kullanarak 26 Şubat-26 Mart 2023 tarihleri arasındaki tweetler üzerinden afet haberciliği ile sosyal medya arasındaki konuyu ele almıştır. Çalışmada, sosyal medyanın bilgilendirme işlevi ile afet haberciliğine katkı sunduğu üzerinde durulmaktadır (Ata, 2023, s. 615-626).

Afet Döneminde Medyada Özdenetim ve Özdenetim Uygulamaları isimli çalışmada Bolat, örneklemine 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerini alarak bir literatür taraması yapmıştır. Afet haberciliğinde medyada özdenetimin önemini vurgulamayı amaçlayan çalışmada, afet haberciliği alanında medyanın yeterince özenli olmadığı ve gazetecilik etiğinin göz ardı edildiği tespiti yapılmaktadır (Bolat, 2023, s. 175-197).

Geleneksel Medyadan Sosyal Medyaya Afet İletişimi, Toplum ve Afet İlişkisi başlıklı çalışmada geleneksel medya ve teknolojiye gelişmeler paralelinde aktif kullanılmaya başlanan sosyal medya ile afet ve toplum etkileşimi ele alınmaktadır (Aslantaş, 2023, s. 776-785). *Afet Gazeteciliğine Gündem Belirleme Kuramı ve İzmir*

Depremi Haberlerinden Bakış ile Kütükoğlu, gündem belirleme kuramından hareketle farklı ideolojik görüşlere sahip Sabah-Yeni Şafak ve Sözcü-Cumhuriyet gazetelerinin 30 Ekim 2020’de meydana gelen İzmir depremi ile ilgili bir haftalık haberlerini içerik analizi yöntemiyle ele almaktadır. Çalışma sonucunda gazetelerin haber içeriklerinde belirleyici unsurun gazetenin yayın politikası olduğu tespiti yapılmaktadır (Kütükoğlu, 2021, s. 211-229).

Yılmaz, *Afet İçerikli Haberlerin Afetlere Karşı Toplumsal Kapasite Geliştirmeye Etkisi* başlıklı çalışma ile çerçeveleme kuramından yararlanarak Sabah, Hürriyet, Sözcü Gazetelerinin ve Show TV, FOX TV, ATV kanallarının 21 Temmuz 2017 tarihli Bodrum depremine ilişkin haber içeriklerini analiz etmektedir. Bu analiz sonucunda yazar, ilgili içeriklerde medya organlarının daha çok haberin sansasyonel boyutuna dikkat çektiğini, afetlere toplumsal hazırlık için içerik oluşturma’nın geri planda kaldığını belirtmektedir (Yılmaz, 2019, s. 257-269).

Ticari amaçla hareket eden televizyonların özellikle afet durumlarında yaşanan acılar üzerinden seyirlik malzeme oluşturma’sı etik sorun olarak öne çıkarken, bu tip durumlar için ihtiyaç halinde yayın yasağının alınması bir önlem olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında bilginin hızlı yayıldığı sosyal medya ortamları için özellikle afet dönemlerinde kontrolün zorlaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda afet anlarında sosyal medyanın kullanımına ilişkin kamu kurum ve kuruluşlarınca oluşturulacak bir stratejiye ihtiyaç duyulmaktadır. Aslında bu iletişim strateji hem geleneksel medya hem dijital medya için geçerlidir ancak dijital medya ile geleneksel medyanın farklı işleyişlere sahip olmalarından kaynaklı ayrı iletişim stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir (Avşar, vd. 2023, s.39-42).

1.4. Afet Haberciliğine İlişkin Lisansüstü Tezler

YÖK Tez Merkezi’nde “afet haberciliği” anahtar kelimesi ile yapılan aramada hiçbir sonuç elde edilemediğinden arama şekli afeti de kapsayan “kriz haberciliği” olarak değiştirilmiştir. “Kriz haberciliği” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan aramada ise 2011-2023 yıllarını kapsayan 8 tez çalışması bulunmaktadır. Bu tez çalışmalarında 2020 İzmir depremi, Covid 19, domuz gribi salgını, Gezi Parkı olayları ile 15 Temmuz Darbe Girişimi, 3 Temmuz 2011 futbolda şike krizi, Soma maden kazası gibi konular üzerinden kriz haberciliği ele alınmaktadır (YÖK, 2023). Bu çalışmalar içerisinde televizyon haberciliği örnekleme olanlar şu şekildedir:

Sancı, *Kriz Haberciliği Bağlamında Deprem Haberlerinin İncelenmesi: 2020 İzmir Depremi Örneği* isimli çalışmada yazılı, görsel ve dijital medya organlarında İzmir depremine ilişkin haberleri niceliksel içerik analizi ile inceleyerek, haberlerin yayın mecrası farklı olsa da yayınlanma sıklığı, haberlerde yer verilen kişiler ve temel konu başlıklarının benzerlik taşıdığı sonucuna ulaşmıştır (Sancı, 2021, s. 44-99).

Çetinkaya, *Kriz Haberciliği ve Etik: Televizyon Haberlerinde Koronavirüs Pandemisi ATV ve Fox TV Örneği* başlıklı çalışmada 11-31 Mart 2020 tarihileri arasında ATV ve FOX TV’de ana haber bültenlerinde yer alan koronavirüs içerikli haberleri nicel ve nitel içerik analizi yöntemi ile ele almaktadır. Çalışmanın sonucunda her iki kanalın haber bültenlerindeki haber içeriklerinde etik olmayan unsurlara yer verildiği tespiti yapılmaktadır (Çetinkaya, 2022, s. 141-142).

Kriz Haberciliği Bağlamında TV Haberlerinin Analizi: COVID-19 Salgını Örneği’nde ise yazar, FOX TV, ATV ve CNN Türk televizyon kanallarının ana haber bültenlerini ele alarak, medyanın izleyiciye karşı sorumluluğunu yerine getirme noktasında nasıl bir yol izlediğini araştırmaktadır. Çalışmada ilgili televizyon kanallarının salgın haberlerine ilişkin en çok resmi kaynaklara başvurduğu ve bu doğrultuda devlet görüşü ile salgın tedbirlerine yer verildiği sonucu elde edilmiştir (Küpe, 2021, s. 21-46).

Gezi Parkı Olayları ve 15 Temmuz Darbe Girişimi Haberlerinin Kriz Haberciliği Kapsamında Etik Açısından Karşılaştırılması başlıklı çalışmada ise yazar, içerik analizi yöntemini kullanarak Gezi Parkı ile 15 Temmuz sürecinin Kanal D ve NTV’deki haberlerde ne şekilde yer aldığı üzerinde durmaktadır. Çalışmanın sonucunda iki olayın da kriz haberciliğine girmesine rağmen haber bültenlerinde ilgili olaylara ayrılan haber sürelerinin farklılıklar içerdiği tespit edilerek, bu farklılık etik problem olarak değerlendirilmektedir (Demir, 2019, s. 45-72).

Dünyada doğal afetlerden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Endonezya’da doğal ve insan kaynaklı afetlerin gazetelerde nasıl yer aldığını inceleyen bir çalışmada 2010’daki Merapi Dağı volkanik patlaması ile 2015’deki Sumatra orman yangınlarına ilişkin görsellerin haberlerde kullanımı ele alınmaktadır. İlgili görseller, göstergebilimsel analiz ile incelenirken, foto muhabirleri ve editörler ile de görüşmeler yapılarak veri elde edilmiştir. Çalışmada, gazetelerin afetlere ilişkin haberlerde “hata ve sorumluluğu” öne çıkarırken, afet mağdurlarının görüntülerinin paylaşarak etik

ihlallere neden oldukları tespiti yapılmaktadır. Çalışmada ayrıca afet haberciliği bakımından yazılı basın için geliştirilmiş etik standarda ihtiyaç vurgusu yapılmaktadır (Anis, 2022, s. 184-87).

Gazetecilerin afet haberciliği deneyimine odaklanan bir çalışmada, 2010 yılında Haiti depreminde görev alan gazetecilerin çalışma koşulları ve zor şartlar ile başa çıkma stratejileri üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, gazetecilerin karşılaştığı teknik, psikolojik, mesleki zorluklar, sağlık ve stres durumlarına ilişkin tespitler yapılarak, gazetecilerin afet haberciliği konusunda gerekli donanımına sahip olması ve psikolojik olarak da hazırlıklı olması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Englund, vd. 2023, s.1).

Habercilerin kamuoyu oluşturmadaki rolü göz önüne alındığında afet süreçlerinde toplum üzerinde etkisi de göz ardı edilmemelidir. Bu doğrultuda toplumun afete hazırlığı ve afet sürecindeki dayanıklılığı açısından gazeteciler rehber olarak görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 24 gazeteciyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yapılan bir çalışmada afet gazeteciliğinin işlevleri ele alınmaktadır. Çalışmada afet durumlarında habercilik faaliyetindeki başarının afet süreçlerine olumlu katkı sağlayabileceği gibi kötü bir haberciliğin sürecin yönetimi, afete müdahale ve toplumsal iyileştirmeye zarar verebileceğinin altı çizilmektedir (Houston vd., 2019, s. 591-611).

Disaster Journalism: Building Media Resilience in Nepal isimli çalışma da afet durumlarında toplumun bilgi ihtiyacının karşılanması ve afet sürecinin yönetilmesi konusunda medya ve iletişimin öneminden hareket etmektedir. Ülkenin afetlere hazırlığının yetersizliğine vurgu yapılan çalışmada, afet iletişim ortamının da güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca habercilerin afet durumları için teknik alt yapılarını geliştirmeleri, afetlere hazırlık için gerekli eğitimi ve bilgi donanımına sahip olmaları önerilmektedir. Habercilerin kendilerini afet durumlarına hazırlamalarının yanında çevre, iklim değişikliği, kentsel risk, sel, heyelan, deprem gibi konularda yapacakları haberlerin toplumu bilinçlendireceği, ülkeyi afetler konusunda daha hazırlıklı hale getireceği üzerinde durulmaktadır (Sreedharan, vd. 2019, s. 61-68).

AMPİRİK ÇERÇEVE

KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ SONRASI HABER ÜRETİM SÜREÇLERİNİN HABERCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1 Araştırmanın Metodolojisi

Metodolojik bölüm, afet gazeteciliği pratiğinin doğasında var olan çok yönlü boyutların araştırılmasını amaçlayan etik hususları, katılımcı seçim kriterlerini ve veri analiz sürecini ve bu süreçlerin tercih edilme nedenlerinin arkasında yatan mantığı detaylandırmaktadır.

2.1.1 Araştırmanın Konusu

Geçmişten günümüze deprem başta olmak üzere birçok doğal afet ile karşı karşıya kalan Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla gelecekte de afet riski taşımaktadır. Ani gelişen ve bir kriz ortamına dönüşen doğal afetler, can kayıpları ile maddi hasarlara neden olmaktadır. Toplumsal huzurun ve güvenin sarsıldığı, belirsizliğin hâkim olduğu böylesi dönemlerde medyanın bilgilendirme işlevi daha da önem kazanmaktadır. Çünkü medya krizin tarafları arasında bir köprü konumundadır. Ve toplumun bilgi ihtiyacı karşılanırken, afet ortamının oluşturduğu belirsizliğin giderilmesine katkı sağlayıcıdır. Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinden hareketle afet dönemlerinde televizyon haber üretiminde görev alan habercilerin deneyimleri ve afet döneminde haberin üretiminden, aktarımına televizyon haberciliğini konu edinmektedir.

2.1.2 Araştırmanın Problemi

Doğal afetler karşısında, özellikle de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta yaşanan sismik sarsıntıda, gazetecilerin doğru ve zamanında bilgi yaymadaki rolü önemli hale gelmektedir. Ancak, görevlerinin yadsınamaz önemine rağmen, afet gazeteciliği alanı yeterince keşfedilmemiştir ve gazetecilerin bu tür olaylar sırasında karşılaştıkları zorluklar, hazırlıklılık ve etik boyutlara ilişkin anlayışımızda kritik boşluklar bırakmaktadır. Bu araştırma, özellikle ulusal kanallarda çalışan muhabir, kameraman ve spikerlerin deneyimlerine odaklanarak, doğal afetlerin ardından haber üretim süreçlerinin inceliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik acil ihtiyacı ele almaktadır. Bu çalışma, söz konusu profesyonellerin bakış açılarını inceleyerek,

hazırlıklı olma durumlarındaki boşlukları, karşılaşılan zorlukları ve afet gazeteciliğini şekillendiren etik hususları tespit ve analiz etmeyi, böylece kriz dönemlerinde gazetecilik uygulamalarının etkinliğini artırmaya yönelik temel içgörülere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2.2.3 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, insanların haber almaya daha fazla ihtiyaç duyduğu doğal afet dönemlerinde televizyon haberciliğini habercilerin gözünden ele alarak, bu süreçteki haber üretimi ve pratiklerine dair habercilerin deneyimlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç kapsamında belli sorulara yanıt aranacaktır:

Araştırma sorusu 1: Haberciler mesleki olarak doğal afetlere hazırlıklı mıdır?

Araştırma sorusu 2: Habercilik pratiği açısından deprem bölgesinde ne tür zorluklar yaşanmaktadır?

Araştırma sorusu 3: Afet haberciliği cinsiyet değişkenine göre nasıl şekillenmektedir?

Araştırma sorusu 4: Afet haberciliğinde yaş değişkeninin etkisi var mıdır?

Araştırma sorusu 5: Afet haberciliğinde psikolojik süreç nasıl yönetilmektedir?

Araştırma sorusu 6: Afet haberciliğinde bilgi toplama süreçleri nasıl yönetilmektedir?

Araştırma sorusu 7: Afet haberciliğinde haber üretimi sırasında etik kurallara ne ölçüde uyulmaktadır ve etik kurallar yeterli midir?

2.1.4 Araştırmanın Varsayımları (Sayıtlar)

V1: Afet haberciliği alanında uzmanlaşma ihtiyacı bulunmaktadır.

V2: Görüşmeciler habercilik mesleği tecrübesine sahiptirler.

V2: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri doğal afettir.

V2: Görüşmeciler aktardığı bilgiler ile dış etkiye maruz kalmadan doğruyu dile getirmiştir.

2.1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

S1: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası afet bölgelerinde ve afet yayınlarında görev yapan ulusal kanalların muhabir, kameraman ve spikerleri ile sınırlandırılmıştır.

S2: Katılımcıların 20-60 yaş aralığında olması istenmiştir.

S3: Görüşmecilerin en az bir hafta afet bölgesinde ya da afet ile ilgil yayınlarda görev yapmaları istenmiştir.

S4: Görüşmeciler ulusal kanalların merkez kabul edilen İstanbul ve Ankara ekiplerinden seçilmiştir.

S5: Görüşmeciler ile yapılan görüşmenin çerçevesi afet haberciliği ile sınırlandırılmıştır.

S6: Görüşmecilerin çalıştığı kurumlar; tematik, tecimsel ve kamu kurumlarından seçilmiştir.

Tecimsel (n=5), Tematik (n=7), Kamu (n=1)

2.1.6 Araştırmanın Evreni

Bu çalışmanın evreni, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremlerinin ardından ulusal kanallarda afetle ilgili yayınlara aktif olarak katılan muhabir, kameraman ve spikerleri kapsamaktadır. Özellikle 20 ila 60 yaş aralığındaki bireylere odaklanan çalışma, farklı mesleki deneyimleri ve bakış açılarını kapsayan çeşitli bir demografiyi yansıtmaktadır. Seçim, Türkiye’de yayıncılığın merkezi olarak kabul edilen İstanbul ve Ankara’daki ulusal kanallara bağlı profesyonelleri içerecek şekilde daraltılmıştır. Evren, görüşülen kişilerin çalıştığı kurumların türüne göre de kategorize edilmiş; ticari, tematik ve kamu yayıncılığı yapan kuruluşlar temsil edilmiştir. Toplamda 13 katılımcının yer aldığı çalışmada 5 katılımcı ticari kuruluşlardan, 7 katılımcı tematik kuruluşlardan ve 1 katılımcı da bir kamu kuruluşundan seçilmiştir. Bu hedef kitle, Kahramanmaraş depremleri sonrasında afet haberciliği yapan gazetecilerin deneyim ve pratiklerinin incelikli bir şekilde araştırılmasını sağlamaktadır.

2.1.7 Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışmanın örneklemini, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremlerinin ardından ulusal kanallarda afetle ilgili yayınlara aktif olarak katılan muhabir, kameraman ve spikerlerden oluşmaktadır. Seçim kriterleri aşağıdaki gibidir:

Meslek: Katılımcılar afetle ilgili yayınlar sırasında aktif olarak habercilik, kameramanlık veya yayıncılık yapan kişilerden oluşmaktadır.

Yaş Aralığı: Deneyim ve bakış açılarının çeşitliliğini sağlamak amacıyla 20 ila 60 yaş aralığındaki katılımcılar değerlendirmeye alınmıştır.

Katılım Süresi: Katılımcılardan afet bölgesinde veya afetle ilgili yayınlarda en az bir hafta çalışmış olmaları istenmiştir.

Coğrafi Konum: Katılımcılar, ulusal kanalların İstanbul ve Ankara ekiplerinden, bu şehirlerin merkezi yayıncılık merkezleri olduğu göz önünde bulundurularak özel olarak seçilmiştir.

Kurumsal Bağlılık: Geniş bir perspektif yelpazesi yakalamak için, çalışma ticari, tematik ve kamu yayın kuruluşlarından profesyonelleri içermektedir.

Nihai örneklem, aşağıdaki şekilde dağılmış 13 katılımcıdan oluşmaktadır:

Ticari Kurumlar (n=5): Ticari yayın kuruluşlarından gazeteciler, afet haberciliği sırasında kâr odaklı medyanın uygulamalarına ilişkin içgörüler sunmaktadır.

Tematik Kurumlar (n=7): Tematik kanallara bağlı katılımcılar, afetler sırasında uzmanlaşmış tematik haberciliğin incelikli bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuşlardır.

Kamu Kurumu (n=1): Bir kamu yayın kuruluşundan bir temsilci, afet haberciliği sırasında kamu sektörü içindeki dinamiklere ışık tutmaktadır.

Bu amaçlı örnekleme stratejisi, Kahramanmaraş depremleri sonrasında gazetecilerin karşılaştığı deneyimler, zorluklar ve etik hususların kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlayarak afet gazeteciliği uygulamalarının daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Katılımcıların çalışmaya dahil edilme kriterleri; Kahramanmaraş depremleri sonrasında ulusal kanalların muhabir, kameraman olarak afet bölgelerinde, spiker olarak afet günü yapılan yayınlarında görev almış olmalarıdır.

Dışlanma kriterleri; Yazılı veya dijital medyada bölgesel veya yerel olarak görev yapan haberciler bu çalışmada kapsam dışı tutulmuştur. Bu çerçevede araştırmaya dahil edilen isimler ve çalıştıkları kurumlar;

K1: Betül Bilsel - ATV /A Haber

K2: ¹Aytekın Polatel- ATV /A Haber

K3: Cem Öğretir- ATV /A Haber

K4: Fulya Öztürk-CNN Türk/KANAL D

K5: Halil Kahraman- CNN Türk/KANAL D

K6: Göksu Öngören Özgür- CNN Türk/KANAL D

K7: Kemal Aktaş -Fox TV

¹ Kahramanmaraş depremleri sırasında ATV’de görev yapan Polatel, 3 Nisan 2023 tarihinde Kanal B’de çalışmaya başlamıştır.

- K8:** Berkcan Tuğu- Fox TV
K9: İlker Karagöz- Fox TV
K10: Hasan Uylaş- Haber Global
K11: Aydın Korkmaz- Haber Global
K12: ²Gözde Şeker- Haber Global
K13: Tuğba Södekoğlu-Haber Türk/Show TV
K14: Adem Gümüş- Haber Türk/Show TV
K15: Mehmet Akif Ersoy- Haber Türk/Show TV
K16: Mevsim Altay- KRT TV
K17: ³Furkan Erdem-KRT TV
K18: Seçil Özer- KRT TV
K19: Yağız Şenkal-NTV/Star TV
K20: İbrahim Ateşoğlu- NTV/Star TV
K21: Seda Öğretir- NTV/Star TV
K22: Emre Yüncü- TRT Haber
K23: Mikail Sevinç- TRT Haber
K24: Mustafa Ustanıl- TRT Haber
K25: ⁴Gülnur Saydam- TV 100
K26: Yetkin Torlak -TV 100
K27: Ece Üner- TV 100

2.1.8 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada öncelikle haber, doğal afetler ve doğal afet döneminde televizyon haberciliğine dair kavramsal çerçeve teorik tartışmalar ile ele alınacaktır. Çalışmanın metodolojik kısmı nitel araştırma desenine dayalıdır. Bu nitel araştırma için veri toplama tekniği yarı yapılandırılmış görüşmelerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, ulusal televizyon kanallarının İstanbul ve Ankara'daki haber merkezleri ekiplerinden Kahramanmaraş

² Kahramanmaraş depremleri sırasında Haber Global'de görev yapan Şeker, 4 Mayıs 2023 tarihinde Halk TV'de çalışmaya başlamıştır.

³ Kahramanmaraş depremleri sırasında KRT'de görev yapan Erdem, 1 Kasım 2023 tarihinde Halk TV'de çalışmaya başlamıştır.

⁴ Kahramanmaraş depremleri sırasında TV 100'de görev yapan Saydam, 19 Haziran 2023 tarihinde Sözcü TV'de çalışmaya başlamıştır.

depremleri kapsamında afet bölgesinde, afet yayınlarında görev yapan kameraman, muhabir ve spikerlerden veri elde edilecektir. Elde edilen veriler, fenomenoloji desenine dayalı olarak kategorilendirilip temalar üzerinden yorumlanacaktır. Bu yöntem, Kahramanmaraş depremlerinin ardından afet haberciliği yapan gazetecilerin deneyimlerinin, karşılaştıkları zorlukların ve yansımalarının kapsamlı bir şekilde araştırılmasını kolaylaştırmak için seçilmiştir.

Yarı yapılandırılmış mülakatların seçilme nedeni, katılımcılardan detaylı ve bağlamsallaştırılmış bilgi elde etme becerisidir. Bu görüşmeler, katılımcıların düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini açıkça ifade edebilecekleri bir platform sağlayarak araştırmacının afet gazeteciliğinin nüanslarını yakalamasına olanak tanımaktadır. Görüşme protokolü, araştırma sorularıyla uyumlu olacak şekilde tasarlanmış ve kilit temaların odaklanmış bir şekilde araştırılmasını sağlamıştır. Sorular, doğal afetlere hazırlık, gazetecilik uygulamaları sırasında karşılaşılan zorluklar, cinsiyet ve yaşın etkisi, psikolojik süreçler, bilgi toplama ve etik kurallara bağlılığı araştırmak üzere hazırlanmıştır.

Görüşme protokolünü iyileştirmek ve araştırma sorularını ele almada etkinliğini sağlamak için başlangıçta pilot görüşme yapılmıştır. Katılımcıların yaş, cinsiyet ve kurumsal aidiyet açısından çeşitlilik sağlamasına özen gösterilmiştir. Görüşmelerden önce katılımcılara çalışma hakkında kapsamlı bilgi verilmiş; bilgilendirilmiş onam formu aracılığıyla katılımcılara gizlilik ve katılımlarının gönüllülük esasına dayandığı konusunda güvence sağlanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların tercihlerine ve lojistik hususlara bağlı olarak yüz yüze veya sanal platformlar aracılığıyla tarafsız ve rahat bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların rızasıyla, ayrıntılı yanıtları doğru bir şekilde yakalamak için görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşmeler, katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde paylaşımlarına olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Bu açıdan her görüşmenin süresi değişiklik göstermiştir. Araştırma, katılımcıların refahına, gizliliğine ve gönüllü katılımına öncelik veren etik ilkelere bağlı kalarak yürütülmüştür. Katılımcılara herhangi bir noktada çalışmadan çekilme fırsatı verilmiştir. Kayıtlar ve notlar gizliliği korumak için güvenli bir şekilde saklanmış, analiz aşamasında veriler katılımcıların da rızası alınarak anonimleştirilmeden (açık isim) kullanılmıştır. Katılımcıların anlatılarındaki örüntülerin, temaların ve varyasyonların tanımlanmasını içeren tematik analiz, yazıya

dökülen görüşmelere uygulanmış; bu süreç, anlamlı içgörüler elde edilmesine ve araştırma sorularının ele alınmasına yardımcı olmuştur.

Afet bölgesinde yayın yapan muhabir, kameraman ve spikerler ile stüdyoda yayın yapan spikerlere farklı sorular yöneltmiştir. Afet bölgesinde görev yapan katılımcılara yöneltilen sorular;

✓ Kendinizi kısaca tanıtır mısınız (yaş, çalışılan kurum)? Ne zamandır haberci olarak görev yapıyorsunuz?

✓ Kahramanmaraş depreminin ardından deprem bölgesine ne zaman gittiniz ve kaç gün görev yaptınız? (Deprem olduğu gün, birkaç gün sonra vs.)

✓ Deprem bölgesine ve enkazların olduğu bölgeye ilk ulaştığınızda nasıl bir manzara ile karşılaştınız? Tarif eder misiniz? Bu manzara size habercilik görevinizi nasıl yapacağınız konusunda bir tereddüt oluşturdu mu?

✓ Çalışmanız sırasında ne tür zorluklar ile karşılaştınız ve sizin için en önemli zorluk neydi? Deprem bölgesindeki ihtiyaçlarınızı karşılayamama (iletişim, yemek, elektrik, barınma) gibi durumlar oldu mu, olduysa bu zorluklar haber toplama ve yayın ile ilgili çalışmalarınıza nasıl etki etti?

✓ Deprem bölgesinde bilgi toplarken bilgi açığını nasıl karşıladınız uzman görüşüne başvurduğunuz mu? Resmi kaynaklardan bilgi alırken sorun yaşadınız mı?

✓ Görevinizi ifa ederken süreci yönetmede cinsiyetiniz belirleyici oldu mu? Kadın haberci ya da erkek haberci olarak deprem bölgesinde bulunmanın haberi aktarım sürecine etkisi hakkında neler söylersiniz?

✓ Depremde herhangi bir yakınınızı kaybettiniz mi? Acının tam ortasında görüntü çekmek ya da kamera karşısına geçip haberi aktarmak nasıl bir histi?

✓ Afet ortamından psikolojik olarak etkilendiniz mi? Bu durum mesleğinizi yapmanıza nasıl yansdı?

✓ Deprem bölgesinde bilgi almak için depremzedeler ile iletişim kurarken ne tür zorluklar yaşadınız? Ayrıca depremzedeleri kayıt altına alınırken onlardan izin aldınız mı?

✓ Deprem bölgesinde depremzedelerin sorunlarını ve isteklerini yeterince aktardığınızı düşünüyor musunuz?

✓ Deprem bölgesinde meslek etiği kurallarını uygulamakta zorlandığınız oldu mu? Gerek meslek etiği gerekse insani ve ahlaki açıdan yakışıksız bulduğunuz bir tablo ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bu durumda haberci olarak ne yaptınız?

✓ Enkazdan çıkan insanların mahremiyetine ve psikolojisine özelde sizin genelde gazetecilerin yeterince özen gösterdiğini düşünüyor musunuz?

✓ Habercilerin kendisi ve çalıştıkları kurumlar afet durumlarına hazırlıklı mı? Afet haberciliği alanında bir uzmanlaşmanın gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Bunu afet bölgesine giderken yaptığınız hazırlık ve orada geçirdiğiniz sürede gözlemlerinizi doğrultusunda değerlendirebilir misiniz?

Stüdyoda görev yapan katılımcılara yöneltilen sorular;

✓ Kendinizi kısaca tanıtır mısınız (yaş, çalışılan kurum)? Ne zamandır haberci olarak görev yapıyorsunuz?

✓ Afet sırasında yapılan canlı yayınlarda ekran önündeyseniz dikkat edilmesi gerekenler nelerdir? Bu tip durumlar için farklı bir yayın dili var mıdır?

✓ Spikerlik deneyiminizi göz önüne aldığınızda habercilik açısından Kahramanmaraş depremleri diğer afetlerden farklı mıydı?

✓ Deprem bölgesine gittiyseniz orada canlı yayın yapmak ile stüdyoda canlı yayın yapmanın habercilik açısından avantajı ya da dezavantajı var mıdır?

✓ Türk televizyonları bu depremlerde yayıncılık açısından nasıl bir sınav verdi? Size göre etik ya da ahlaki bir ihlal söz konusu muydu?

✓ Afet haberciliği alanında bir uzmanlaşma ihtiyacı var mıdır?

2.1.9 Araştırmanın Önemi

Yapılan alan yazın taramasında deprem gibi doğal afet durumlarında televizyon haberleri ve gazetecilik mesleğini kapsayan 1999 Marmara depremi, 2011 Van depremi, 2020 İzmir depremi örneklemleri ile çeşitli çalışmaların literatürde yer aldığı görülmüştür. Literatürde yer alan doğal afet dönemlerinde habercilik pratiklerinin ele alındığı çalışmalara bakıldığında 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerini konu edinen ve afet bölgesinde görev yapan habercilerin deneyimlerinin aktarıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Afetlere toplumsal hazırlık aynı zamanda habercilik için de geçerlidir. Çalışma, bu anlamda doğal afet dönemlerine dair habercilik pratiklerinin geliştirilmesi, sektörel ihtiyaçların saptanması açısından önem arz etmektedir.

2.1.10 Araştırmanın Tanımları

Haber: Bir olayın ya da bilginin belli kurallar çerçevesinde gerçeğe bağlı olarak işlenerek aktarılmasıdır.

Televizyon haberciliği: Herhangi bir bilgi veya olayın görüntü, ses ve yazı ile işlenerek televizyon aracılığıyla aktarılmasıdır.

Doğal afet: Doğada meydana gelen deprem, sel, heyelan, çığ, fırtına gibi çeşitli doğa olaylarının verdiği zararlar felakete dönüşmesidir.

Afet haberciliği: Deprem, sel, heyelan, çığ, fırtına vb. doğa olaylarının felakete dönüştüğü dönemlerde yaşana afete dair haber üretimi ve aktarımıdır.

Ulusal kanal: Yayınlarını ulusal düzeyde kitlelere ulaştırabilen, ulusal düzeyde yayın yapan televizyon kanalları ulusal kanal olarak adlandırılmaktadır.

Muhabir: Haber üretim süreçlerinde haberin yazımı, aktarımı gibi süreçleri yöneten haberin oluşumunda etkin görev üstlenen kişidir.

Kameraman: Haber üretim süreçlerinde kamera, fotoğraf makinesi gibi çeşitli cihazları kullanarak görüntülerin kaydedilmesini sağlayan kişidir.

2.2 Bulgular

2.2.1 Kameramanlar

Araştırmanın bu bölümünde Kahramanmaraş depremleri sırasında afet bölgelerinde görev yapan haber kameramanlarının çalışma koşullarından meslek etiğine, afet bölgesinde görev yapmanın haberciler üzerindeki psikolojik etkisinden afet haberciliğinin geleceğine dair görüşlerinden elde edilen veriler değerlendirilecektir.

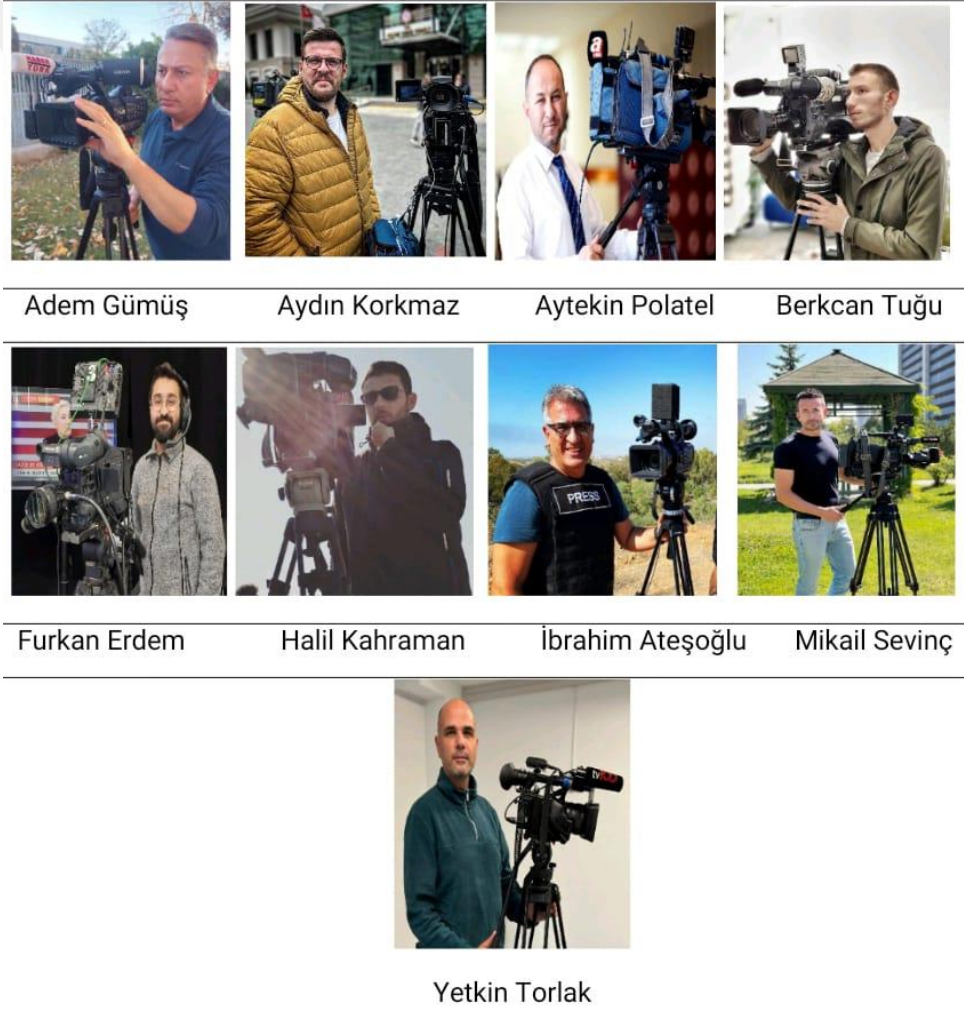
2.2.1.1 Katılımcı Profilleri

Araştırmanın katılımcıları ulusal televizyon kanallarında haber kameramanı olarak görev yapmaktadırlar. Kamu, tematik ve tecimsel olmak üzere 9 televizyon kanalının çalışanı olan katılımcılardan 5'i tematik kanallarda çalışmaktadır. Afet döneminde bu tematik kanalların aynı grupta yer alan tecimsel kanallar ile ortak yayına geçmesinden dolayı haberciler, bağlı oldukları şirketin hem tematik hem de tecimsel kanalları için görev yapmıştır. Yani;

NTV kameramanı aynı anda Star TV,

CNN Türk kameramanı aynı anda Kanal D,
Haber Türk kameramanı aynı anda Show TV,
ATV kameramanı aynı anda A Haber için de kayıttaydı.

Katılımcılardan TRT Haber Kameramanı Mikail Sevinç, TV 100 Kameramanı Yetkin Torlak ve CNN Türk Kameramanı Halil Kahraman afet bölgesinde kameranın yanında ihtiyaç durumuna göre drone da kullanmışlardır. Araştırma kapsamında tamamı erkeklerden oluşan kameramanların yaşları 27 ila 59 aralığında değişmektedir. Katılımcıların habercilik deneyimlerine bakıldığında zaman en az 5, en fazla 37 yıllık bir deneyime sahip oldukları görülmektedir.

Görsel 3. Kameraman katılımcılara ait görsel

İsim Soyisim	Kurum	Cinsiyet	Yaş	Tecrübe
Adem Gümüş	Haber Türk	Erkek	51	37 yıl
Aydın Korkmaz	Haber Global	Erkek	35	18 yıl
Aytekin Polatel	ATV	Erkek	50	30 yıl
Berkcan Tuğu	Fox TV	Erkek	31	13 yıl
Furkan Erdem	KRT	Erkek	27	5 yıl
Halil Kahraman	CNN Türk	Erkek	32	8 yıl
Mikail Sevinç	TRT Haber	Erkek	36	20 yıl
İbrahim Ateşoğlu	NTV	Erkek	59	28 yıl
Yetkin Torlak	TV 100	Erkek	44	25 yıl

Tablo 2. Çalışmadaki kameraman katılımcıların profili

2.2.1.2 Kahramanmaraş Depremi/Afet Ötesi

Araştırma kapsamında yer alan 9 kameramandan 6'sı Kahramanmaraş depremlerinin yaşandığı 6 Şubat günü ilk depremin meydana geldiği 04.17'den sonra 1-2 saat içerisinde yola çıkarak, Kahramanmaraş'a karayolu ile hareket etmiştir. Haber Global ekibinde yer alan Aydın Korkmaz Kahramanmaraş'a giderken yolda muhabiri Hasan Uylaş'ın yakınlarının Hatay'da enkaz altında olduğunu öğrenince ekibin rotası Kahramanmaraş'tan Hatay'a çevrilmiştir. CNN Türk kameramanı Halil Kahraman olaydan bir gün sonra AFAD ekiplerinin uçağına binerek Adıyaman'a oradan da karayolu ile Kahramanmaraş'a geçmiştir. Afet bölgesinde görev yapan kameramanlardan yalnızca ATV kameramanı Aytekin Polatel afetin 13. gününde bölgeye gitmiştir, Polatel dışındaki tüm kameramanlar Kahramanmaraş, Hatay ve Adıyaman'daki yıkımın ve acının ilk anlardaki haberci tanıklarındandır. Araştırma kapsamındaki kameramanlar deprem bölgelerinde en az 6 gün, en fazla 2 ay olmak üzere kesintisiz görev yapmıştır. Habercilerin bölgeye giderken neyle karşılaşacaklarını bilmediklerinden yaptıkları kişisel hazırlığın o günün hava koşullarını düşünerek birkaç parça kalın kıyafet, soğuktan kendilerini koruyacak bere, eldivenin ötesinde olmadığı tespitine varılmaktadır.

...Ben hemen birkaç parça eşya aldım, genelde bu tip durumlar için hazırda bir çantamız vardır. Sağlık, temizlik malzemeleri var bu çantada. Buna ilaveten birkaç parça kazak, pantolon, bere eldiven gibi kıyafetler ekledim (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Bugüne kadar savaş, deprem, orman yangını ve sel gibi birçok kriz ortamında kamerası ile kayıtta olan haberciler, Kahramanmaraş depreminin ardından gittikleri bölgedeki manzarayı gerçeklikten uzak; savaş, kıyamet filmlerine benzeterek afet ötesi olarak tanımlamaktadırlar.

İlk gördüğüm toz bulutlarının içinde yıkılmış binalar yukarıya süzülen yangın dumanları bir savaş sahnesi gibiydi ama savaş değildi. İlk gördüğümde “bu nasıl bir felaket” diye tepki göstermişim (Tuğu, 30 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Sanki atom bombası atılmış gibiydi. Deprem bu hale getireceğini hayal edemiyorsunuz. İki gün çok büyük şok içerisindeydim ama “kendine gel” diye kendime telkinde bulundum. Çünkü orada kendimi sadece haberci olarak görmüyorsun insani olarak yapman gereken şeyler olduğunu düşünüyorsun (Korkmaz, 10 Mart 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesine gidince ilk Adıyaman Havalimanına indik. Uçak piste inip limana yanaştığında uçağın camlarından kıyamet filmlerini aratmayacak manzaralar görüyordum. Bölgedeki halk şehir dışına tahliye olmak için havalimanına akın etmişti. Bizler daha uçaktan inmeden uçağa binmek için halk panikle adeta birbirini eze eze uçağa binmeye çalışıyordu. Bölgeye gitmeden önce asla böyle bir şeyle karşılaşacağımızı hayal etmemiştim. Sürekli yaşadığımız depremler gibi düşünmüştüm fakat bu büyüklükte ilk defa olmuştu. Olay yerine vardığımızda hala enkazlar altında yüzlerce insan vardı. Dolayısıyla manzara o kadar korkutucuydu ki ne yapacağımızı nasıl çalışacağımızı bilemedik (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

TRT Haber kameramanı Mikail Sevinç deprem bölgesindeki yıkımı gün ağardığında drone ile görüntülediğinde fark ettiğini belirtirken, gördüğü manzara karşısında duygularını yönetmede güçlük çektiğini aktarmaktadır.

İlk gün bizim için çok zordu gerçekten, gün ağardığında drone ile havaya kalktığımda depremin ne kadar büyük olduğunu o zaman hissettim. Biz profesyoneliz ve bugüne kadar çok afet gördük ve işimizi yapabilmemiz için soğukkanlı olmamız gerektiğini biliyoruz ama bu sefer duygularımıza hakim olamadık. Çünkü yıkım çok büyüktü, çok sayıda insan enkaz altındaydı bunu kuşun iki kanadına benzetiyorum bir kanadımız duygularımız, diğer kanadımız mesleğimiz. İki kanadımız olmadan uçamayız, bunu burada çok iyi hissettim (Sevinç, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesinde karşılaştıkları manzara katılımcılar için her ne kadar şaşkınlık oluşturmuş ve onları duygusal anlamda etkilemiş olsa da mesleki sorumluluklarını ve haberci kimliklerini kendi kendilerine hatırlatarak soğukkanlılıklarını koruyarak, süreci yönettikleri ve çalışmaya odaklandıkları görülmektedir.

...Çaresizliğin tarifsiz halini yaşıyorduk. Bizim orada bulunma amacımız arama kurtarma faaliyeti yürütmek değil bilgi aktarmaktı ama oradasınız ve tüm bu yaşananlara tanık olduğunuz halde hiçbir şey yapamıyorsunuz. Bu insanın içinden çıkamadığı büyük bir handikap. Benim için uzun süre atlatamayacağım bir travma... Haliyle tereddüt de insan olmanın gereği ile haberci olmanın gereği arasında gidip geliyorsunuz (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesinde geçirdiğim süre kariyerimin en zorlu şartlarını (mental ve bedensel) yaşadığım dönem oldu diyebilirim. Hava koşulları ve depremin yarattığı yıkım ilk etapta büyük bir şok etkisi yarattı. . Ancak orada bulunma amacımız insanların yaşadığı problemleri kamuoyuyla paylaşmak olduğu için gazetecilik görevini en iyi şekilde yapabileceğimizi düşündüm (Erdem, 24 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

2.2.2.3 İletişim, Yemek ya da Barınma

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde kameramanların beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçları göz ardı ettikleri, önceliği deprem bölgesine bir an önce ulaşma ve oradan görüntü aktarma olarak belirledikleri görülmektedir. Bu kapsamda afet bölgesine giderken yapılan hazırlığın görüntü kaydedip aktarmaya yarayacak malzemeler ile temel birkaç parça kıyafet olduğu belirtilmektedir.

Oraya gidince fark ettik araçta bir battaniye tarzı bir şey yok hava çok soğuk ve biz araçta yatıp kalkıyoruz. Yiyecek olarak hiçbir şey almadık. Yolda bir yerde bisküvi almışız bir paket çizi kalmış araçta o çiziği; içinde 10 -15 tane bisküvi var, onu biz 3-5 tane bölüşerek yedik. İki gün bir şey yemedik. Yemek bulmak bir dert bulduktan sonra tuvalet ihtiyacı başka bir dertti. Su içmiyoruz ki tuvalete gitmeyelim diye. Bu çok büyük bir problemdi. Artık bir gün yayın konusunda merkezden müsaade isteyip tuvalet için Kahramanmaraş'ın dışına bir yere gidip benzin istasyonunda tuvalet ihtiyacımızı giderdik. Tüm bunlar iş verimini elbette olumsuz etkiliyor ama tüm bu şartlara rağmen görevini yerine getirmeye çalışıyorsun. Bu tip durumlarda biz yemek, kalacak yer bunları en son düşünüyoruz, ilk düşündüğümüz olay yerine en çabuk nasıl intikal eder ve nasıl aktarırız. Beslenme, konaklama gibi ihtiyaçları bir şekilde gideririz diye düşünüyoruz tabi böylesi bir felaket bugüne kadar görmedik, ihtiyaçlarımızı karşılayamadığımız bir ortam bu şekilde hiç olmamıştı (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme)

Deprem haberinin ardından bölgeye hızla ulaşılmasına rağmen iletişim ve teknik alt yapıda yaşanan sıkıntılar kameramanlar için haber üretim sürecini en çok sekteye uğratan unsur olarak öne çıkmaktadır.

Elektrik yok, internet yok. Alt yapı patlamış durumda. Sular kesik, yemek su bulamıyorsunuz. Yemek, su bulsanız tuvalet ihtiyacını gideremiyorsunuz. Hava şartları zaten kötü. Yağış devam ediyor bir taraftan, kullandığımız cihazlar yağıştan zarar görürse çalışamazsınız. Bölgede devam eden artçı sarsıntılar ve yıkılmalar gerçekleştiği için çalışma alanı açısından da güvenli bir noktada değilsiniz. Kendinizi ve cihazı korumak zorundasınız ama aynı zamanda

görüntüleri kaydedip, yayına aktarmak zorundasınız (Gümüş, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Bölgede elektrik olmadığı için yayın cihazlarımızın (kamera, canlı yayın) şarjları bittiğinde sorun yaşadık. Şarj etmek zorundayız fakat elektrik yok. İstanbul'dan giderken yanımıza aldığımız arabadan şarj etme aletiyle şarj etmeye çalıştık fakat araba sürekli çalışır halde kaldığı için bu sefer arabamız bozuldu. Dolayısıyla bir yerden bir yere geçmeye çalışırken problem yaşadık. Çoğu zaman şarjımız bitme noktasına geldiğinde yayınlarımızı kesmek zorunda kalıyorduk. . Araba yakıtı bulmak da büyük sorundu. Tüm petrol istasyonları kapalıydı. Aracımızın bir süreden sonra yakıtı bitti. Bölgede bir yerden bir yere geçmek için yürümek zorunda kaldık. Daha sonra İstanbul'dan bize yakıt ikmali yapıldı ve öyle devam edebildik. Meslek hayatımın en zor dönemiydi diyebilirim. Elbette yaşadığımız hiçbir zorluk oradaki insanların acılarından daha zor değildi (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Habercilerin, afet anından itibaren bölgeye ulaşımı ön planda tuttuğu gibi afet bölgesinde yeme, içme, konaklama gibi kişisel ihtiyaçları da geri plana attıkları görülmektedir. Korkmaz, kriz anlarında çok yönlü düşünceleri gerektiğini belirtmektedir.

Çok soğuktu mesela. 10 gün içerisinde en fazla 4 litre su içmişimdir. Yemek, su onlar problemdi ama bulunduğunuz ortamda yemek ve su aklınıza gelmiyor. İlk 4 gün ateş yakıp enkaz başında bekledik. Hiç kimse hiçbir arkadaşım “aman aç kaldık” diye bir şey düşünmüyor zaten o esnada. Teknik olarak kendimizce tedarikliydik ama bu denli bir afet ile karşılaşacağımızı düşünmüyorduk, bataryalarımız, akümüz biterse nerede şarj edeceğiz diye bunları çok tasarruflu kullandık ama bir taraftan da o bölgede olan biteni aktarmak gerekiyor. Çok yönlü düşünmek gerekiyordu o esnada. Kriz anı belki de bunu gerektiriyor (Korkmaz, 10 Mart 2023 tarihli görüşme).

Televizyon haberciliği görselliktir ve bilgi ile görüntü birbirini tamamlar. Bu doğrultuda normal şartlarda canlı yayın yaparken de olay yerini göstermek gerekir ancak biz bunu yapamadık. Kahramanmaraş sınırları içindeydik ama canlı yayın yapacak sinyali şehrin dışına doğru, yıkımdan çok uzak bir noktada yakalayabildik. Düşünsenize cihaz elinizde geziyorsunuz, sinyal yakalayıp canlı yayın yapabilmek ve çektiğiniz görüntüleri aktarabilmek için... İlk hafta her şey çok zordu, ulaşım, iletişim, barınma, beslenme, tuvalet ihtiyacı, hava koşulları. Ancak orada yaşanan çaresizlik karşısında bunlar insana zorluk gelmiyor. Bunlar haber ve yayın ile ilgili çalışmalarımızı hiç etkilemedi diyemeyiz ama haberciliğin doğası hız gerektirir, pratik düşünmeyi gerektirir ve haliyle o koşullarda çözüm üretmeye çalışıyorsunuz. Araç ilerleyemiyorsa inip yürüyoruz, yayın için sinyal bulamıyorsak yerimizi değiştiriyoruz oturup orada sinyalin gelmesini bekleyemezsiniz zaten. En çok tabi iletişim alt yapısı nedeniyle olay yerinde olup biteni aktaramamak çalışmalarımızı aksattı (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

2.2.1.4 Kameramanlığın Eril Dili ya da Tecrübe Beklentisi

Afet bölgesinde kadın haberci olmak ya da erkek haberci olmak fark ediyor muydu? Yanıtlar “hayır” olsa da araştırma kapsamındaki ulusal kanalların afet bölgesinde görev yapan kameramanları erkeklerden oluşmaktadır. Türkiye Haber Kameramanları Derneği’nin kayıtlı üye sayısından yola çıkılarak elde edilen verilere göre Türkiye’de 400 haber kameramanı bulunmaktadır ve bu kameramanlardan kadın sayısı 3 ile sınırlıdır. Kadın kameramanların 2’si TRT, 1’i TBMM TV olmak üzere Ankara’da kamu yayıncılığı yapan kurumlarda görev alırken, özel kanallarda kadın haber kameramanının bulunmadığı sonucuna varılmaktadır (Polatel, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Katılımcıların en tecrübelilerinden biri olan NTV Kameramanı İbrahim Ateşoğlu görüntü kayıt cihazları ve ilgili ekipmanın ağırlığından dolayı onları taşımak ve kullanmak için fiziki bir güce ihtiyaç duyulduğu, bu nedenle de kameramanlığın daha çok erkekler tarafından yapılabilecek bir iş algısına neden olduğu görüşünü paylaşmaktadır.

Yani doğrudan haber aktarımı değil ama ihtiyaçlar konusunda baktığımız zaman tuvalet bunun basit bir örneği bu tip durumlarda daha çok erkek habercilerin sahaya gönderilmesi tercih ediliyor. Muhabir olarak kadın muhabirler deprem bölgesinde görev yaptı ama kameramanların tamamı zaten erkekti. Bu tip görevlerde daha çok erkek habercilerin tercih edilmesi tamamen fiziki şartlarla bağlantılı. Yine kameramanlığın daha çok erkekler tarafından yapılması da fiziki güçle alakalı. Erkeğin doğasındaki o dirençli olma hali ile kamera kullanma işinin erkeğin doğasına daha uygun olduğu görüşü hakim (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Katılımcılardan CNN Türk Kameramanı Kahraman’a göre kadın habercinin sahadaki varlığı tepkisel durumlara bariyer oluşturmaktadır.

...Bazen sinirlenen tepki gösteren vatandaşlar kadın muhabir varsa sadece sözlü tartışmaya girerken erkek muhabir olunca darbetmeye varan durumlara şahit olduk. Çünkü insanlar genelde kadınlara fiziksel tepki göstermekten kaçınıyorlar. Erkek olunca daha rahat kavga, gürültüye karışabiliyorlar (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Afet bölgesinde hem kadın muhabir hem de erkek muhabir ile görev yapan Torlak ise gözlemlerinden yola çıkarak cinsiyetin değil, kişisel karakterin belirleyici olduğunu aktarmaktadır.

Net bir çizgiyle cinsiyetin belirleyici olduğunu söyleyemem ancak kadın ve erkeğin yaradılışı, doğası gereği bazı farklılar ister istemez sürece yansıyor. Ben kadın ve erkek muhabir arkadaşlarla görev yaptım. Şöyle bir gözlemim oldu kadınlar depremzedelere karşı daha anaç bir yaklaşım sergileyebiliyor. Ancak bu örnek cinsiyetin belirleyici olması için çok yetersiz çünkü aynı şekilde bir erkek de babacan bir tavır için de olabiliyor ya da o duygusallık için de görevini yerine getirebilmek ayrı bir meziyet. Ekran başındakini izleyiciyi üzecek, süreci zedeleyecek bir yaklaşımdan uzak durarak haberi aktarmak çok önemli. O dirayeti bazen bir erkek gösteremeyebilir ama aynı şartlarda görev yapan kadın arkadaşlarımızın çok rahatlıkla yerine getirdiğini görüyoruz. Yine kadının kişisel ihtiyaçları biraz daha farklı olabiliyor. Biz kameraman şoför ve muhabir 3 erkek bir arabada yatabiliyoruz ama kadın belki o araçta bizimle aynı rahatlıkta olamayabilir. Cinsiyet değil ama bence kişisel karakteriniz, mizacınız orada kendini gösteriyor (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

2.2.1.5 Yasa Tanık/Ortak Olma

Depremi olduğu ilk dakikalarda harekete geçerek deprem bölgesine giden haberciler, acının ilk tanıklarındandır. Haber aktarmak üzere bölgede bulunan habercilerden olayın tanığı olmanın ötesinde kendi yakınlarını kaybedenler de olmuştur. Görev için gittiği afet bölgesinde bir yakının enkaz altında olduğunu bilerek habercilik görevini yerine getirmek mümkün müdür?

Ben Kahramanmaraş'ta görev yaparken Diyarbakır'da amca çocuklarım 7 kişi ailenin tamamı enkaz altındaydı. Beni aradılar ama ben görevdeyim. Amca çocuklarımı kaybettim, 7 kişilik bir kayıp yaşadık. Bir tarafta o acıyı yaşıyorsun diğer tarafta işini yapmak zorunda olduğunu biliyorsun. Çelik bir psikolojinizin olması lazım (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Ekip arkadaşım babasını ve yeğenlerini kaybetti, çok zordu. Onun acısına ortakım, ilk günler özellikle çok zordu ama Hasan dirayetli ve metanetli durdu. Onun dirayeti ve metaneti bana da güç verdi. Birbirimizden güç aldığımız bir süreçti, babasını kaybettiği enkazı düşünün orada yayın yaptı. Bu süreçte kurum yetkililerimiz dönmek ister misiniz diye sordu. Hasan zaten dönemezdi, ailesi enkaz altında. Ben de öyle bir süreçte psikolojim ne olursa olsun kendimi o sürecin bir parçası olarak gördüm ve dönmeyi asla düşünmedim (Korkmaz, 10 Mart 2023 tarihli görüşme).

Ekip arkadaşının acısına ortak olan Korkmaz, habercilik görevinin yaşanan acıya rağmen yerine getirilebileceği görüşünü taşıırken, Torlak ise bu tip durumlarda görevin yerine getirebileceği fakat o anki hissiyatın tarifinin mümkün olamayacağı üzerinde durmaktadır.

Depremde herhangi bir yakınımı kaybetmedim ancak tüm Türkiye gibi biz de acıyı derinden hissettik hem de depremzedelerle aramızda bir televizyon camı

olmadan. Ben Orta Doğu’da savaş bölgelerinde görev yaptım ve dolayısıyla bugüne kadar acıyı, gözyaşını, ölümü, çatışmayı, bombayı, patlamayı her şeyi kaydetmiştim ama çaresizliği ilk kez kaydediyormuşum gibi hissettim (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Polatel, bu tip durumlarda kayda girmenin çerçevesini “ahlaki, insani ve mesleki değerler” olarak çizmektedir.

Acının ortasında görüntü çekmek elbette zor ama o görüntüyü ahlaki, insani ve mesleki değerler çerçevesinde aktarmak işin gereği. Mesleki olarak sorumluluğumuzun gereği. Bu bilinç ile basıyorsunuz kayıt düğmesine (Polatel, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

2.2.1.6 Psikolojik Direnç

Psikolojik destek afetlere hazırlık sürecinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda afetlerde görev alan polis, itfaiyeci, arama kurtarma ekipleri gibi meslek gruplarının bu yönde desteklenmesi önerilmektedir (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021, s. 255). Afet bölgelerinde haber verme, bilgi aktarma ve kamuoyu oluşturma görevi üstlenen habercilerin de afet süreçlerinden psikolojik olarak etkilendikleri sonucuna varılmaktadır. Birçoğu bu süreçte yaşadıklarını paylaşarak kendi kendini tedavi yöntemini seçtiğini aktarırken aslında haberciler açısından psikolojik destek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Gazetecilerin genel anlamda gittiği her haber bir travma. Gördüklerinizi anlatmazsanız, paylaşmazsanız bu ileride kötü bir şekilde kendini gösterir. Ben 2003 Bağdat Savaşı’nda 3 buçuk ay bulundum ve çok kötü bir manzara vardı. Ben daha çok paylaşarak anlatarak rahatlamaya o psikolojiden kurtulmaya çalışıyorum. Bağdat’ta kaldığım dönemde otelde yabancı gazeteciler vardı onların kurumları aramıştı onları ve ailenizle birlikte tatilinizi nerede yapmak istersiniz diye sormuştu biz döndükten sonra bize 3 gün izin verdiler. 3 buçuk aydır savaş ortamındasınız ve kurumunuz siz ailenizle tatile gönderiyor. Türkiye’de ise kullanmadığın haftalık izinlerine karşılık 3-5 gün izin veriyorlar ama orada yaşadığın psikoloji ile kimse ilgilenmiyor. Sonra gelip işe başlıyorsun (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Torlak’a göre içinde bulunulan kriz ortamında haberciler sürecin parçası olmaktadır ama ortamdaki ayrılırken o ortamın psikolojik yükünü de yüklenip gitmektedirler. Deprem bölgesinden ayrıldıktan sonra uzun süre kamerasında duyduğu ceset kokusunu yükün en ağır parçası olarak yorumlamaktadır.

Psikolojik olarak etkilenmemek için insani tüm duygularınızın aldırılmış olması gerekir sanırım. Oradayken habercilik görevinizi layıkıyla yerine getirme

sorumluluğuyla bunu fark edemiyorsunuz ama ne zamanki oradan uzaklaşıyorsunuz etkileri o zaman hissediliyor. Ben bölgeden döndükten sonra kameramın kılıfındaki deride uzun süre ceset kokusu duydum. Oradan döndüğüm ilk hafta kendi içime kapandım, kimse ile konuşmak istemedim. “Ne yaşadık biz” diye sorgulamaktan alamadım kendimi. Belki habercilik refleksiyle oradayken içinde bulunduğunuz şartların bir parçası oluyorsunuz ve yapmanız gerekene odaklanıyorsunuz ama ne zaman ki o ortamdan uzaklaşıyorsunuz o zaman tanıklık ettiğiniz şeylerin yükünü hissediyorsunuz (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Habercilerin deprem bölgesinden ayrıldıktan sonra yaşadıkları şehre, günlük hayatlarına döndüğü zaman uykusuzluk, uykudan ani irkilme, küçük olaylar karşısında ağlama gibi günlük hayatı olumsuz etkileyebilecek duygusal tepkiler ile karşılaştığı görülmektedir.

Psikolojik olarak elbette etkileniyoruzdur ama orada bunun çok da bilincinde olmadığımızı düşünüyorum. Fakat oradan ayrılıp yaşadığın şehre dönünce tabii ki birtakım sorunlar boy gösteriyor. Uykusuzluk ya da uykudan ani irkilmeler gibi. Mesela ben iki ay kadar deprem bölgesinde kaldıktan sonra İstanbul’a döndüğümde sabah bizim evin karşısında kentsel dönüşümden dolayı bir evin yıkıldığını gördüm ve o an çok kötü oldum. Hala oradayım ve hala evler yıkılıyor gibi hislere kapıldım. Beş on saniye sonra normale dönebildim. Aynı şekilde asansörlü taşıma yöntemiyle ev eşyalarını taşıyan insanlar görünce sanki deprem bölgesinde riskli binalardan ev taşıyan depremzede görmüş gibi korkup onları uyarmak istedim. Dolayısıyla deprem bölgesinde böyle şeyleri biraz daha bastırıp iş yapmaya odaklanıyoruz. Dönünce birtakım psikolojik sorunlar yaşıyoruz (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesine ilk günden itibaren görev yapan personelin eminim bir profesyonel ile konuşmaya ihtiyacı var. Ben uzun süre uyuyamadım. Bir şekilde atlatmaya çalışıyorum ama bu anlamda medya kurumlarının personeline psikolojik destek vermesi gerektiğini düşünüyorum (Sevinç, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Afet bölgesinden ayrıldığımızda ailemizle sevdiklerimizle bazı şeyleri paylaşarak o bölgenin psikolojisini atlatmaya çalışıyoruz. Bu bana göre bir şekilde kendimizi tedavi etme yöntemi. Aslında bu anlamda habercilerin elbette ki psikolojik desteği ihtiyacı vardır her ne kadar afet sonrası günü kurtarıyor olsak da şahit olduklarımız ya da yaşadıklarımız yıllar sonra bile kendini gösterebiliyor (Polatel, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Afet bölgesindeyken bunu hissetmiyorum ama içime işliyor. Üstünden zaman geçtikçe duygusallaştığımı görüyorum. Sonrasında en küçük bir olayda ağladığımı fark ettim. Afet bölgesindeyken yapman gerekenlere odaklanıyorsun. Sonrasında zaman zaman aklıma geliyor, o adam çıkabildi mi, diğer kız kurtuldu mu, tel makası bulundu mu? Orada yaşananlara dair hafızanız sizi zorluyor, düşünceler yıpratıyor. Şahit olduklarınızı bir anda zihninizden silip atmanız mümkün değil (Gümüş, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

2.2.1.7 Acıyı Deşmek ya da Dehşete Düş(ür)mek: Etik Meseleler

Afet zamanlarında etkili ve hızlı bilgi yayma aracı olan sosyal medya, kriz yönetimine olumlu katkı sağlayabildiği gibi süreci olumsuz da etkileyebilmektedir. Özellikle gerçeklik ile örtüşmeyen içeriklerin toplumu yanılttığı tespit edilmiştir (Eldem Anar, 2021, s. 1145). Kahraman, mesleki etik çerçevesinde hareket etmeye çalıştıkları halde sosyal medyadan oluşan bilgi kirliliği dolayısıyla afet bölgesinde görev alan geleneksel medya temsilcilerinin vatandaşlar tarafından tepkiyle karşılandığını ve bu durumun haberin aktarım sürecine olumsuz yansıdığını aktarmaktadır.

Deprem gibi afetler zamanında bilgi kirliliği çok fazla oluyor. Özellikle sosyal medyanın da yaygınlaşmasıyla beraber bu kirliliği de çok fazla kullanıcıya ulaşabilmekte. Bu biz sahadaki personelin çalışma koşullarını epey sıkıntıya sokuyor. Örneğin bir kişi çıkıp bin ölü var ama medya bunu söylemiyor diye bir bilgi yayınlıyor. Bunu gören tüm vatandaşlar gelip bize saldırıp bin ölü var siz gerçek rakamları vermiyorsunuz diyor. Oysa biz sadece resmi makamlarca verilen bilgileri yayınlamakla sorumluyuz. Yani resmi makamlar açıklamalarında ne kadar detay verirse biz de halka o kadar detay aktarabiliyoruz. Kafamıza göre bilgi akışı yapmamız asla mümkün değil. Ama bunu vatandaşlara anlatmakta güçlük yaşadık (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Torlak'a göre afet bölgesinde yapılan canlı yayınlar televizyon haberciliğinde kilit öneme sahip ancak canlı yayın sırasına anlık gelişen kriz durumlarının sağlıklı yönetilememesi istenmeyen sonuçları da beraberinde getirmektedir. Canlı yayın sırasında yaşanan en küçük bir olumsuzluğun sosyal medyada linç kampanyasına dönüşmesi habercilerin çalışmasını güçleştirmektedir.

Canlı yayın sırasında bir depremzede bize doğru geldi ve muhabir konuşurken canlı yayına dahil olmak istedi. Muhabir istemsizce mikrofonu çekti arkasına sakladı. Olmaması gereken bir görüntüydü ama canlı yayın böyle riskler de taşıyor gelen kişinin ne niyetle birden yayına dahi olmak istediğini anlayamıyorsunuz küfür mü edecek, hakaret mi edecek? Tabi bu asla mikrofonu saklamayı gerektirmez. Bu olayın ardından sosyal medyada hemen bir linç kampanyası başladı ve biz bulunduğumuz bölgede saldırı tehlikesi ile karşı karşıya kaldık. Muhabirin kasıtlı bir şekilde mikrofonu saklama durumu yoktu ama oradaki krizi yönetememişti. Nitekim stüdyodan da muhabiri uymadılar. O esnada yayın kesildi haliyle bu da daha büyük yanlış anlaşmalara sebebiyet verdi. Sanki biz depremzedenin konuşmasını istemiyormuşuz gibi. Oysaki depremin ilk anından itibaren geceli gündüzlü depremzedelerin sesi olmaya çalıştık (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Gümüş, habercilerin acının ortasında üstlendikleri görevi denge kurucu olarak değerlendirmektedir.

Bazı şeylere şahit olunca insan olarak o acının ortasında susmak istemiyorsun ama öte taraftan sağduyulu olmamız gerekiyor bunu düşünüyorsun; yeni bir krize sebebiyet vermemek için. Dengeyi kuran tarafız. Hem ihtiyaçları aktararak, gerekli yardımların ulaşmasına hem de depremzedelerin sesinin duyurulmasına aracılık ediyoruz (Gümüş, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Korkmaz ise acıya ortak olmanın beraberinde empati getirdiği görüşünü taşımaktadır.

Muhabir arkadaşımızın kayıplarının olması bizi daha çok empati yapar noktaya getirmişti. Dikkatli davranıyorduk ama daha dikkatli olmamız gerektiği bilinciyle hareket ettik. Sürecin hassasiyetini birebir yaşayarak gördük (Korkmaz, 10 Mart 2023 tarihli görüşme).

2.2.1.8 Kişisel Mevzular, Mahrem Alanlar

Afet bölgesinde görüntü kaydeden katılımcılara bu kayıt işlemi öncesinde depremzedelerden izin alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan TV 100 Kameramanı Yetkin Torlak, bulunulan sahada tek tek izin almanın mümkün olamayacağını söylerken çekeceği görüntü için vicdanına başvuru yolunu seçtiğini aktarmaktadır.

Ankara Kızılay meydanında sokak röportajı yapıyor olsanız izin almanız mümkün ancak bulunduğunuz ortam gidip gidip tek tek izin almanıza olanak tanımıyor. Orada zaten ahlaki, insani olanı esas almak, empati yaparak vicdanınıza sormak zorundasınız. Bir nevi vicdanınızdan izin alsanız yeter. Elbette imkân varsa göz ucuyla dahi temas kurabiliyorsak bunu denedik çekim yapmak için ya da direkt çekmemizden rahatsız olanı kayıt altına almadık. Konuşmak istemiyorsa ille de mikrofon uzatmadık. Afet bölgesine giden bir ekibin de dediğim gibi sıradan bir sokak röportajına gitmiş gibi rahat davranmaması gerekir aynı şekilde haber heyecanı ile sağa sola saldırmadan yani ona mikrofon uzatayım burada ağlayan feryat figan edeyim bunu çekip ekrana vereyim duygusundan arınmış olması gerekir. Haberci olduğumuz kadar insan olduğumuzu unutmamalıyız ve böylesi dönemlerde sağduyulu olmalı, meslek etiğini gözetmeliyiz. Kriz ortamı olduğundan bu işin kural kaideden çok empati yapabilmemize bağlı olduğunu düşünüyorum (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesinde kayıt sırasında habercileri depremzedelerin yaklaşımının yönlendirdiği görülmektedir. FOX TV Kameramanı Berkcan Tuğu ile NTV kameramanı İbrahim Ateşoğlu depremzedelerin yaşadıkları acıyı gözeterek kayıt

yaptıklarını buna rağmen görüntü alınmasından rahatsızlık duyulduğu an kaydı durduklarını belirtmektedirler.

Kayıt altına alırken öncelikle onu anlamaya acısını paylaşmaya çalışıyoruz. Siz de işinizi yapacaksınız deyip çekim yapmamıza izin verenler olduğu gibi kayıt altına alınmaktan rahatsızlık duyanlar da oldu. Kişi çekim yapılmasından rahatsızlık duyuyorsa saygı duyuyoruz ve çekmiyoruz (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Kayıt alırken izin almadık çünkü herkes depremzede orada tek tek sorma şansınız yok. Ben çekerken rahatsız olursa ya da çektikten sonra beni çekme, yayınlama derse o konuda dikkat ediyor ve özen gösteriyoruz (Tuğu, 30 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Kahramanmaraş'ta drone operatörü olarak görev yapan TRT Haber Kameramanı Mikail Sevinç görüntü aldığı sahada daha az ses yapan bir drone ile uzaktan çekim yapmayı tercih ettiğini aktarmaktadır.

Drone yani insansız hava aracı ses yapan bir araç insanların ilgisini çeken bir araç. Bu yüzden drone tercih ederken özellikle enkaz altından bir depremzede çıkarılırken ya da yakınları oradayken çok dikkatli oldum, daha az ses yapan bir drone kullandım. Onları rahatsız etmemek ve çalışmalarını aksatmamak için çok daha uzaktan çekmeye çalıştım. Oradaki atmosfer insanlardan izin alabileceğimiz noktada değildi ama bu demek değil ki istediğimiz gibi her şeyi çekebiliriz. Etik kuralları gözeterek hareket ettim, mahremiyeti gözeterek hareket ettim (Sevinç, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Erdem'e göre afet bölgesindeki acılar kanatılmaması gereken bir yara iken reyting uğruna çeşitli etik ihlaller yaşanmıştır.

İnsanların acılarını bir reyting meselesi haline ve haberi meta haline getiren kurumları gördüm. Ben çalıştığım kurum adına ve kendi insani değerlerim adına buna dikkat ettim (Erdem, 24 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Görsel yayıncılıkta görüntü içeriğin tamamlayıcı parçasıyken enkazdan çıkan her canın televizyon ekranlarına taşınıp taşınmayacağı bir tartışma konusudur. Ekrana taşınan depremzedenin mahremiyeti ile habercilik faaliyeti göz önüne alındığında sahada çalışan profesyonellerin bakış açıları değişiklik göstermektedir.

Bu ince bir çizgi; bir tarafta enkazdan çıkan bir insan sevinç, umut olsun diye göstermek istiyorsunuz öte yandan o kişi belki de bu şekilde görülmek istemiyor ya da ailesi bu şekilde görünsün istemiyor. O zaman mantıken düşündüğünüzde enkazdan çıkarken o anı göstermeyeceksiniz. Bu da açıkçası işin doğasına aykırı. İnce bir çizgi dedim ya o ayarı kaçırmadan yapmak gerekir diye düşünüyorum (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Haber Türk Kameramanı Adem Gümüş depremzedeler ile ilgili yapılan kayıtların sadece haber aktarımı için kullanılmadığını bazı görüntülerin depremzedelerin kimlik tespiti noktasında fayda sağladığını belirtmektedir.

Uygun olmayan görüntüleri mümkün olduğunca vermemeye çalıştık. İnsanları rahatsız etmeden çalışmaya çalıştık. Göçüğün altına girip kurtarma çalışmasını görüntüleyebildim ama öyle bir şeye girmek hem milleti galeyana getirir “ne işin var senin, burada” diye hem de bizim için de etik olmazdı. Gerektiğinde çalışmaları uzaktan takip ettik, canlı yayında olduğumuz halde sessizlik denildiğinde an muhabirimiz sustu çünkü öncelik insan hayatının kurtarılması. Çocukların yüzünün gösterilmesi meselesi çok tartışılıyor ama çocukların tespiti noktasında görüntülerimizden yararlanıldığı durumlar oldu (Gümüş, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Kahraman, her ne kadar mahremiyeti koruyarak habercilik faaliyeti yürütmeye çalışsalar da canlı yayın gibi durumlarda ihlallerin kaçınılmaz olduğuna işaret ederek, bu tip durumlarda haberciler için çalışma sınırlarının daha net şekilde belirlenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Enkazdan çıkartılan insanların mahremiyetine o an canlı yayınlar yaptığımız için genellikle çok dikkat ettiğimizi söyleyemem. Elbette dikkat etmek istiyorsun fakat bazı şeyleri gösterebilmek için gösterilmemesi gereken bazı şeyleri de gösterdiğimiz oluyor. Ama sonuçta habercilik yapıyoruz ve o anları vermek zorundayız. Dolayısıyla mahremiyeti korumayı ön planda tutarak yayın yapmaya çalışıyoruz. Tabii mümkün olduğu kadar. Benim düşüncem kesinlikle yasak olması lazım böyle durumlarda. Yani enkazdan birisi çıkartılıyorsa basın mensupları için olay yerinden biraz uzakta alan açılıp orada tutulmaları zorunlu olmalı. Çünkü empati yaptığımız zaman kimse kendini o halde canlı yayında bulmak istemez diye düşünüyorum. Belki bu konuda kanunlar çıkartılabilir (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

2.2.1.9 Afet Haberciliği: Dünü, Bugünü, Geleceği

Katılımcılara afet bölgesine giderken yaptıkları hazırlık ve afet bölgesindeki gözlemleri doğrultusunda çalıştıkları kurumların ve habercilerin bu tip durumlara hazırlıklı olup olmadığı sorulmuştur. Türkiye Haber Kameramanları Derneği Genel Başkanı da olan ATV Kameramanı Aytekin Polatel, habercilerin afetlere giderek deneme yanılma yöntemiyle tecrübe kazandığını ifade ederek, bundan sonrası için kamu kurumlarının, meslek örgütlerinin ortaklaşması gerektiğine işaret etmektedir.

Afet bölgesine afet dilini bilen habercilerin gitmesi gerekir. Afet dili nedir dediğimizde o empati yeteneğine sahip yayınlarda kullanabilecekleri görüntüleri iyi bilebilen, sahada nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen habercilerin görev alması gerekir. Örneğin o akşam kanalda kim nöbetçiye

'hadi sen bas git' şeklinde olmaması gerekir. Çünkü oraya giden muhabir, kameraman bütün toplumun aynası oluyor. Söyleyeceği en ufak bir cümle veya kelime toplumda infial yaratabilir, depremzedeler ve toplum üzerinde çok büyük yaralar açabilir. Tecrübeyi deneme yanılma yöntemiyle kazandık; orada şu söylenmez, burada bu yapılmaz diyerek. Bundan sonrası için medya sivil toplum örgütleri, AFAD, RTÜK, Kızılay, güvenlik güçleri hepsi el ele verip bir yapı oluşturulması, eğitimlerin verilmesi gerekir. Ülkemiz deprem kuşağında ve birçok afet oldu. Afetler oldukça deneyim kazanıyoruz, haberci afetlere giderek deneyim kazanıyor. Haberci orada yaptıklarının doğru olup olmadığını bilmiyor orada deneme yanılma yöntemiyle tecrübe kazanıyor (Polatel, 13 Mart 2023 tarihli görüşme).

Afet bölgesine gidecek ekibin seçimi konusunda haber müdürüne sorumluluk düştüğü görüşünü taşıyan Ateşoğlu, Türkiye'de habercilerin uzmanlaştığı alanın dışında ne kadar çok alanda haber üretimi yapabiliyorsa o denli başarılı sayıldığına da dikkat çekmektedir.

...Bu tip durumlara gönderilen ekibin tecrübeli olması gerekir haber müdürü mesleğe yeni başlayan birisini afet bölgesine göndermemeli. Türkiye'de genelde televizyon haberciliğinde bir muhabir cumhurbaşkanı da takip edebilmeli deprem bölgesine de gidebilmeli mantığı var. Kameraman için de aynısı geçerli. Bir ekip sadece uzmanlaştığı alanda habercilik yapmıyor her işi yapabilir şekilde yetiştiriliyor ve ne kadar çok alanda değerlendirilebilirse o kadar iyi kameraman o kadar iyi muhabir anlamına geliyor (Ateşoğlu, 28 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Bence kesinlikle afet haberciliği alanında uzmanlaşma olmalı. Çünkü orada yapacağımız her şeyin atacağımız her adımın bilinçli olması lazım. En ufak bir bilinçsiz davranış kötü sonuçlar doğurabiliyor. Hangi kelimelerin kullanılması gerektiği, afetzedelere nasıl davranılması gerektiği mutlaka bilinmeli. Acemi bir insanın böyle bölgelere gönderilmesini asla doğru bulmuyorum. Dolayısıyla alanda uzmanlaşma mutlaka olmalı diye düşünüyorum. Basında buna kesinlikle ihtiyaç var (Kahraman, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Torlak'a göre afet haberciliği konusunda saha tecrübesi oluşturmak için medya kurumlarının stajyer ekiplerinin görevlendirilmesi gerekmektedir.

Afet bölgesine giderken çantasına neler koyması gerektiğini bilen, bölgeye gittiği zaman nerede mikrofon uzatması gerektiğini ya da nerede ne şekilde kayıt alması gerektiğini bilen ekipler olmalı. Bu iş sahada öğrenilir elbette ama giden ekibin de önceden afet durumlarına dair bir fikri, tecrübesi olmalı. Afet ortamına göre yetiştirilecek muhabirin kameramanın da takviye olarak gidip işi sahada öğrenmesi gerekir. Orada gerekirse stajyer konumunda gözlem yaparak hareket etmesi gerekir. Maalesef medya sektöründe her kurum aynı duyarlılık ile hareket etmediği zaman bazen istenmeyen görüntüler yaşanıyor. Tecrübesiz ekiplerin belki art niyeti olmamasına rağmen afet bölgesinde o anki krizi yönetemeyişi

yayıncılık açısından başka krizleri doğuruyor (Torlak, 18 Nisan 2023 tarihli görüşme).

Sevinç, Kahramanmaraş depremiyle kurumların teknik anlamda yetersizliği ile personelin eğitimi konusunda bazı eksikliklerin açığa çıktığını düşünmektedir.

Afet bölgelerinde çalışacak personelin ilk yardım eğitimi, daha dirençli olması, kullanacağı malzemelere kadar bir hazırlık gerektirdiğini düşünüyorum. Böyle bir branşlaşma olmalı kesinlikle. Haberci olarak her şeye hazır durumdasınız ama böylesi bir afet için pek de hazırlıklı olduğumuz söylenemez. Eksikliklerimizi de gördük zaten örneğin iletişimi sağlayacak mobil bir aracımız yoktu. Bu anlamda kurumların teçhizat ve personeli yetiştirme konusunda bir ihtiyacın gerekli olduğunu düşünüyorum (Sevinç, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Alanda uzmanlaşma ve iletişim fakültelerinde afet haberciliğine yönelik derslerin verilmesi de katılımcıların önerileri arasında yer almaktadır.

Nasıl savaş muhabirliği kameramanlığı gibi bir eğitim varsa bu durumlar içinde tabi ki olmalı. Özellikle psikolojik çalışmalar durum karşısında yaşayacağınız tepkiyi kontrol altına alma gibi çalışmalar yapılmalı (Tuğu, 30 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Kurumların yeterince hazırlıklı olmadığını düşünüyorum. Ancak olabilecek her türlü afete karşı yeterli ekipman ve desteğin artırılması gerektiğini düşünüyorum. İletişim fakültelerinde ayrı bir ders olarak afet haberciliği adı altında eğitim verilmesi gerekiyor. Çünkü afet haberciliği hem psikolojik hem de fizyolojik birçok sorunu beraberinde getiriyor (Erdem, 24 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

2.2.2 Muhabirler

Muhabirler haber üretim sürecinde başrolde. Televizyon haberciliğinde olay yerindeki görüntüyü kameramanlar kaydederken, muhabirler habere ilişkin içeriğin toplanması, habere dönüştürülmesi, duruma göre canlı yayın ile aktarılması gibi görevler üstlenmektedirler. Araştırmanın bu bölümünde Kahramanmaraş depremleri sırasında afet bölgelerinde görev yapan muhabirlerin deneyimlerine odaklanılarak, elde edilen veriler değerlendirilecektir.

2.2.2.1 Katılımcı Profilleri

Araştırmanın katılımcıları ulusal televizyon kanallarında haber muhabiri olarak görev yapmaktadırlar. Kamu, tematik ve tecimsel olmak üzere 9 televizyon kanalının çalışanı olan katılımcılardan 6'sı tematik kanallarda çalışmaktadır. Afet döneminde bu tematik kanallar aynı grupta yer alan tecimsel kanallar ile ortak yayına geçmiştir. Bu

doğrultuda ilgili kanalların muhabirleri ellerindeki mikrofonun logosu fark etmeksizin bağlı oldukları şirketin hem tematik hem de tecimsel kanalları için görev yapmıştır. Yani;

NTV muhabiri aynı anda Star TV,

CNN Türk muhabiri aynı anda Kanal D,

Haber Türk muhabiri aynı anda Show TV,

ATV muhabiri aynı anda A Haber ekranlarında haberin aktarıcısı ve üreticisi olarak yer almıştır.

Araştırmanın katılımcılarından TRT Haber Spikeri Mustafa Ustanıl ile Haber Türk Spikeri Mehmet Akif Ersoy depremin ardından afet bölgesinde muhabir gibi görev aldıklarından bu iki katılımcıdan elde edilen veriler hem muhabirler hem de spikerler başlığı altında değerlendirilecektir. İlgili katılımcılara muhabirler için hazırlanan sorular yöneltmiştir.

Katılımcıların 5'i kadın 6'sı erkektir ve yaşları 32 ila 54 aralığında değişmektedir. Katılımcıların habercilik deneyimlerine bakıldığında zaman en az 5, en fazla 27 yıllık bir deneyime sahip oldukları görülmektedir. Araştırma kapsamındaki 11 katılımcıdan 2'si lise, 1'i ön lisans, 8'i lisans mezunudur.

Depremin meydana geldiği ilk günden itibaren bölgede görev yapan katılımcıların deprem bölgelerinde görev yapma süreleri 4 ila 80 gün aralığında değişmektedir. Katılımcılardan bazıları ilk anlarda Gaziantep, Adıyaman gibi şehirlere hareket etmiş olsa da 7 katılımcının Hatay'da, 3 katılımcının Kahramanmaraş'ta ve 1 katılımcının da hem Kahramanmaraş hem de Hatay'da görev yaptığı tespit edilmiştir.

İsim Soyisim	Kurum	Cinsiyet	Yaş	Tecrübe
Betül Bilsel	ATV	Kadın	34	15 yıl
Emre Yüncü	TRT Haber	Erkek	38	17 yıl
Fulya Öztürk	CNN Türk	Kadın	34	17 yıl
Gülnur Saydam	TV 100	Kadın	36	17 yıl
Hasan Uylaş	Haber Global	Erkek	38	17 yıl
Kemal Aktaş	Fox TV	Erkek	54	27 yıl
Mehmet A. Ersoy	Haber Türk	Erkek	38	15 yıl
Mevsim Altay	KRT	Kadın	34	5 yıl
Mustaf Ustanıl	TRT Haber	Erkek	52	27 yıl
Tuğba Södekoğlu	Show TV	Kadın	32	11 yıl
Yağız Şenkal	NTV	Erkek	47	27 yıl

Tablo 3. Çalışmadaki muhabir katılımcıların profili

2.2.2.2 Deprem Bölgesiyle İlk Yüzleşme

Televizyon haberciliğinde kameraman ve muhabirler yapılan iş itibarıyla birbirinin tamamlayıcısıdır. Bir haberin görüntüsü kameraman tarafından kayıt altına alınırken, muhabir de o görüntüler doğrultusunda haberin içeriğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Kahramanmaraş depremlerinin ardından afet bölgesine giden kameramanlar bölgede bir çift göz, muhabirler ise ses olmaktadır. Katılımcıların tamamı depremin ilk günü ilk saatlerden itibaren kimi hava yolu ile kimi kara yolu ile afet bölgesine hareket etmiştir.

ATV Muhabiri Betül Bilsel Malatya'ya gitmek üzere çıktığı yolda haber merkezinin yönlendirmesiyle Hatay'a dönmüştür. İstanbul'dan Kahramanmaraş'a hareket eden TV 100 Muhabiri Gülnur Saydam ile Ankara'dan Kahramanmaraş'a hareket eden Haber Global Muhabiri Hasan Uylaş ise ailelerinin Hatay'da enkaz altında olduğu haberi ile istikametlerini değiştirmişlerdir.

Kahramanmaraş için yola çıktık ancak İstanbul'dan henüz çıkmamışken kendi memleketim olan Hatay'da da deprem olduğunu öğrendim. Annem yıkılmak üzere olan binamızda mahsur kalmıştı. Yolumuzu Hatay'a çevirdik ve depremin ilk saatlerinden itibaren Hatay'daydım. 2 ay boyunca bölgede görev yaptım (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Kahramanmaraş'a doğru giderken Niğde'ye varmıştık bu sırada Hatay'daki yakınlarıma ulaşmaya çalışıyordum. Babamın, kız kardeşimin oturduğu binaların yıkıldığı ve babamdan haber alınamadığını öğrenince hemen Hatay'a döndük. Korku, endişe, üzüntü içinde saat 12.00'da Belen'e yetiştim. Öyle yoğun bir trafik vardı ki Antakya'ya Belen üzerinden giremeyeceğimi düşündüm. Arsuz üzerinden Samandağ'a ulaşmayı denedim ama heyelan yaşandığı için başarılı olamadım. Yolda aracımızın lastiği patladı. Saatler süren mücadelenin sonunda akşam saatlerinde Hatay'a ulaştık (Uylaş, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Haber Türk Spikeri Mehmet Akif Ersoy ilk saatlerde Gaziantep'e ulaşarak oradan canlı yayın yaptığını ancak bu yayın sonrasında asıl yıkımın Kahramanmaraş ile Hatay'da olduğu yönünde telefonlar aldığını ve bu uyarılar sonrasında Hatay'a gittiğini aktarmaktadır.

Görsel 4. Haber Türk Spikeri Mehmet Akif Ersoy

Yollar kırılmış, arabalar sağa sola savrulmuş kazalar olmuş, hiçbir yerde elektrik yok hayalet bir şehre doğru gidiyorsunuz. Dönüp Hatay'a girdiğimizde ben aman Allah'ım ne olmuş dedim ve orada anladım felaketin büyüklüğünü. Depremi Gaziantep merkezde hiç anlamadım, İslahiye'de de tam anlamadım Hatay'a girdiğim anda dehşete düşmüştüm (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk ise deprem haberinin ardından İstanbul'dan bindiği uçağın nereye ineceğine havada karar verildiğini anlatıyor.

Görsel 5. CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk

Ulaştırma Bakanı bölgeye gidiyordu, kameraman arkadaşlarım ile o uçağa bindik. İstanbul'daki yoğun kar yağışından dolayı pistler kapanmıştı ve pilotlar şartları zorlayarak uçağı kaldırdılar ama nereye ineceğimizi bilmiyoruz çünkü deprem bölgelerinde çok büyük hasar vardı ve iniş mümkün gözüküyordu. En son dediler ki 3 ihtimal var: ya Gaziantep'e incek ya Kahramanmaraş'a incek ya da Adıyaman'a. Gaziantep ve Kahramanmaraş olmadı en son dediler ki Adıyaman'a inebileceğiz. Yani nereye ineceğimize havada karar verildi ve biz bu şekilde Adıyaman'a indik ve indiğimizde dedim ki dünyanın sonu geldi. Acayip bir soğuk, sulu kar yağışı devam ediyor, her taraf yıkım, telefon çekmiyor, büyük bir çaresizlik. Daha sonra şehri gezerken enkazları görüyorsunuz insanların sesi... Ben çok cenaze gördüm, parçalanmış ceset gördüm, afet, enkaz gördüm ama böyle bir şeyi hiç görmedim yaşamadım (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Afet bölgesinde karşılaşan ilk tabloyu Show TV Muhabiri Tuğba Södekoğlu, bombalanmış bir şehre benzetmektedir. ATV Muhabiri Betül Bilsel ise dünyanın sonu gelmiş hissine kapıldığını belirtmektedir.

Sanki savaşta bombalanmış bir şehir gibiydi (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Yıkılan binalar, kimisinden dumanlar tütüyordu. Ayakta olan binaların duvarları yoktu, evlerin içi görünüyor, perdeleri uçuşuyordu. Her yerden sesler geliyordu; kiminden çığlık kimisinden feryat yükseliyordu. Sanki bir bilimkurgu filminin içindeydim. Dünyanın sonu gelmiş gibi hissettirdi (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Bilsel'in Hatay için yaptığı "dünyanın sonu gelmiş" benzetmesini TRT Haber Muhabiri Emre Yüncü de "kıyamet filmi" benzetmesi ile Kahramanmaraş için yapmaktadır. Şehirler farklı, olayın tanıkları farklı olsa da yıkımın habercilerde bıraktığın hissin aynı olduğu görülmektedir.

Hayatımda ilk kez öyle bir senaryo ile karşılaştım korku filmlerinde gördüğüm şeyleri gördüm; bu kıyamet filmleri olur ya aynı o kıyamet filmlerinde neler yaşıyorsa öyleydi. İnsanlar bir yere yetismeye çalışıyor, arabalar yolda gidemiyor, asfaltlar bölünmüş durumda, sürekli kameraman ve şoför ile istişare ediyoruz, hepimiz hayretler içerisindeyiz bu nasıl olur diye. Tabii manzara çok kötüydü insan olanın kalbi olanın o manzara karşısında nutkunun tutulmaması mümkün değildi (Yüncü, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Kahramanmaraş depremlerinin ardından yaşanan manzaranın afetler konusunda çok daha tecrübeli olan muhabirleri bile şaşırtıcı boyutta olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bu benim İlk depremim değil, ben 1998 Adana depremi ile ilk deprem işine başladım. Adana depremi, 99 Marmara depremi, 99 Düzce depremi, 2003 Bingöl depremi, 2011 Van depremi 2020 Elazığ depremi yani düşünüyorum da bu hani büyük depremler arasındaki bir tek İzmir depremine gitmedim. Dolayısıyla benim deprem konusunda ilk deneyimim değildi. Aşağı yukarı neler ile karşılaşacağımı biliyordum ama bu şu ana kadar yaşadıklarımızın en fenasıydı (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Marmara depremi, Van depremi, Elazığ depremleri gibi depremlerde edindiğim tecrübeden karşılaşacağım tabloyu az çok tahmin edebiliyordum. Her ne kadar geçmiş tecrübem olsa da insan olarak etkilenmemek mümkün değildi. Enkazlarda uzun süre vatandaşların yardım çığlıklarını duyduk ya da bir saçak altında yönlendirme bekleyen akut ekibini gördük. Yönlendirme olmayınca çalışmaya başlayamıyorlar ve zaman kaybindan dolayı da ben birçok insanın enkaz altında can verdiğine tanıklık ettim ve bu beni gerçekten çok üzdü (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

2.2.2.3 İletişim, Yemek ya da Barınma

Afet bölgesinin fiziki koşulları haber ile ilgili süreçler üzerinde önemli etki etmektedir. Haberciler afet bölgesinde görev yaptıklarının ve dolayısıyla koşulların zorluğunun farkındadır. Ancak içinde bulundukları koşullara göstermiş oldukları direncin farklı farklı yansımaları ortaya çıkmaktadır. Peki tüm bunlar haber ile ilgili süreçlere nasıl yansımaktadır? Katılımcılar arasında afet bölgesinde en uzun süre görev yapan CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk yaşadığı sıvı kaybı ile enkaz başında bayıldığını anlatmaktadır.

Uykusuzluğu, soğuğu, açlığı geçtim. Hatta 4 gün lavaboya çıkamadım, artık midem bulanıyordu ama bunları da bir kenara koyuyorum internet ve telefon sıkıntısı var ya yaşadığım en büyük sıkıntıydı. Çünkü ben şehri göstermek istiyorum ama şebeke müsaade etmiyor. Binalar yıkılınca üstlerindeki baz istasyonları da çökmüş. Ben kendimden, ihtiyaçlarımdan geçtim, sadece internet düşmesin diye yalvarıyordum çünkü anlatmak, aktarmak istiyordum. Deprem 4. günüydü, bir enkazın başında saatlerce kurtarılmayı anlatıyordum ve baygınlık geçirdim. 4 gün boyunca sıvı kaybı olmuş bende. Sağlıkçıların müdahalesiyle kendime geldiğimde ayakta kalabilmek için bir çorba bulabilir misiniz dedim. Tabii şunun altını çizmekte fayda var ben oradaki insanlardan asla daha büyük acı yaşamış olamam. Oradaki insanlar ailelerini, evlatlarını kaybetti. Onların acılarının yanında benimki hiçbir şeydi (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Habercileri afet bölgesindeki hikâyenin bir parçası olarak değerlendiren Ersoy'a göre afet bölgesinde görev yapıyor olmak oradaki tüm zorlukları kabul ederek çalışma anlamı taşımaktadır.

Görsel 6. Haber Türk Spikeri Mehmet Akif Ersoy

Araba ile bir kaza yaptığınızda Allah kahretsın başıma gelen nedir falan dersiniz ya ben evi yıkılmış merdivenlerinden çıkmayı başarmış insanların

merdivenden inerken çok şükür çok şükür diyerek binalarından çıktığını gördüm. Çok şükür diyeceğimiz tek şeyin sağlığımız olduğunu iliklerimize kadar hissettiğimiz şeylere şahitlik ettim. Orada yaşama tutunduysanız, çocuğunuzu sağ kurtardıysanız çok şükür. Her şey çok zordu zaten bizim için değil herkes için çok zordu dolayısıyla biz o hikâyenin bir parçasıydık. Yayın yapıyorduk gelip bize isyan eden oluyordu, çocuğunun cesedini getiren oluyordu, bağırıp çağıran oluyordu, küfreden oluyordu, niye anlatmıyorsunuz diye kızan oluyordu, anlatıyorduk anlattığımızı niye anlatmıyorsunuz diye tekrar kızan oluyordu, her şeyi anlatmamıza rağmen tepki gösteren oluyordu vs. Mazot buluyorsun sağdan soldan ki jeneratör çalıştırıp canlı yayın yapabilesin. Canlı yayın aracımız olmasaydı 3G cihazıyla bağlantı kurup yayıncılık yapamazdık. İnternet yoktu, elektrik yok, su yok, bütün binalar neredeyse enkaza dönmüştü. Koşulları kabul ederek orada çalışıyorsunuz (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Ustanıl, kişisel ihtiyaçların karşılanamaması gibi içinde bulunulan şartların haber üretim ve aktarım süreçlerini zorlaştırdığına dikkat çekmektedir.

Görsel 7. TRT Haber Spikeri Mustafa Ustanıl

İskenderun-Antakya arası 10 kilometre, internet kullanabilmek için bu 10 kilometreyi gidip geliyorduk ama kısa mesafe olduğuna bakmayın 3 buçuk saatte anca gidip geliyorduk. Hem çektiğimiz görüntüleri merkeze ulaştırıyorduk hem de ailemiz ile iletişim sağlıyorduk. Kişisel ihtiyaçlarda tuvalet çok büyük sorundu. İnsani bir gereklilik tuvalet, banyo, temizlik ihtiyacı. Bu ihtiyaçlar için Payas'a gidiyorduk. Payas diğer yerlere göre daha az zarar gören bir ilçe, market, benzin istasyonu falan vardı. Orada unutamadığım bir anım var; otoyolların çıkışında gişeler olur mutlaka denk gelmişsinizdir gişelerin yanında tek katlı, iki katlı küçük bir de bina olur. Muhtemelen gişe görevlisi o binada yaşar. Biz de o binada tuvalet ihtiyacımızı karşılıyorduk. O aile bize kapılarını açtı, büyük ihtimalle onların da kent merkezindeki evleri hasar görmüştü ve tüm aile eşinin görev yaptığı yere gelmişlerdi. Küçük bir odada soba yanıyordu bizi oraya buyur ettiler, evin hanımı kendi yaptığı köy ekmeğinden bize ikram etti onu yedik, çay içtik. Su akıyordu ve üçüncü günde dişimizi fırçaladık, çoraplarımızı çıkarıp

ayaklarımızı yıkayabildik, elimizden geldiğince vücudumuzu temizlemeye gayret ettik. Deprem bölgesine giderken araç şoförümüz akıl etti bolca su aldık yanımıza, o su bizi iki gün idare etti ama yemek bulamadık tabi ki. İlk gün inanılmaz bir yağış var, her yer karanlık. Elektrik yok, şarj sıkıntısı yaşıyoruz. Bunları yaşarken içinde bulunulan afeti aktarmak zorundasın ama şartlar işini yapmayı zorlaştırıyor (Ustanıl, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Bilsel, afet bölgesine giderken yaptığın hazırlığın yetersizliğini bölgeye vardığında idrak ettiğini anlatmaktadır.

Daha önce hiç bu denli büyük bir afet yaşamamış olmamız ve böyle bir olayı takip etmemiştim. Bana bölgeye gideceğim söylendiğinde ufak bir çanta hazırlamıştım kendime gerçekten ufakmış onu fark ettim... Yanımda tek mont bir şişme yelek ve 5 parça üst ile 2 parça pantolon vardı. Daha gider gitmez yağmaya başlayan yağmur zaman zaman öyle hızlandı ki 5 saat içinde montum içinde şişme yelek olmasına rağmen sıırılsıklam oldum ve içimdeki kıyafetler de ıslandı. Üşümeye başladım. O anda kiraladığımız canlı yayın aracının sahibinde ihtiyacı olan birine verilmek üzere eski bir mont vardı. Utana sıkıla o montu istedim 'Söz, yarın ihtiyacı olan birine vereceğim' dedim (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Södekoğlu, afet bölgesindeki şartların fiziksel ve psikolojik anlamda zorluğunun görevini yerine getirmede de zorluk oluşturduğu görüşünü taşımaktadır.

Geceyi Kilis'ten zar zor kiraladığımız otomobilde geçirdik. Hava dondurucuydu. Bir parti otobüsünden battaniye aldık. Şartlar hem fiziksel hem de psikolojik anlamda daha ilk geceden çok zorladı. Yağmur hatta sulu kar yağdı. ıslandık, saatlerce ıslak kıyafetlerle kaldık. İlk gün uçaktan çantamıza attığımız sandviçle durduk. 40 saati aşkın uykusuzluk, açlık, susuzluk, tuvaletsizlik ile dondurucu soğukta dehşeti yaşarken işimiz yapmak çok zordu (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Şenkal, önceki tecrübelerinden hareketle afet bölgesine giderken su ve gıda konusunda hazırlıklı gittiklerini aktarmaktadır. Tüm zorluklara rağmen orada bulunma amacının gereği ile hareket ettiğinin de altını çizmektedir.

Depremzedelerin yaşadıkları yanında bizim koşullarımızın hiçbir önemi yok. Onlar ne yaşıyorsa onu yaşadık, 2-3 gün su bulmak bile büyük sorundu. Ben başıma ne geleceğini tahmin ettiğim için deprem bölgesine ulaşmadan arabayı bir mola merkezine çekip konserve gıdalar ve bol bol su almıştım. Onlar bizim ihtiyacımızı karşıladığı gibi biz onları bizden su isteyen depremzedelere de dağıttık. Onun büyük bir avantajı oldu. Gerçekten ilk 3 gün su bulmak dahi zordu orada. Sonrasında her şey çok boldu ama o ilk anlarda her şey sıkıntı. Kalacak yer, tuvalet... Depremzede ne yaşıyorsa siz de onu yaşıyorsunuz ama bunlar haber toplama ile ilgili çalışmalarımı etkilemedi ben sonuçta oraya iş için gidiyorum. Ben muhtemelen günde 20-21 saat aralıksız çalışıyordum. Dinlen demelerine rağmen kendi isteğimle çalışıyordum. Çünkü

insan o an bir şey yapmak istiyor. O anda çalışmak zorunda hissediyorsunuz kendinizi (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Görsel 8. NTV Muhabiri Yağız Şenkal

Haberciler her ne kadar zor koşullara rağmen görevlerini yerine getirme çabasında olsalar da zorlukları en aza indirmenin çalışma koşullarını kolaylaştıracağı dolayısıyla iş verimini artırabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun için bölgeye giderken yapılan hazırlık ve orada teknik olarak uygun cihazlarla çalışmak önem arz etmektedir. Televizyon kanallarının canlı yayınları için kullandığı 3G cihazları şebeke durumundan dolayı yayın bağlantısı sağlayamazken canlı yayın aracı kullanma imkanı olan kanalların ekiplerinin bu anlamda görüntü ve haber aktarımını daha sağlıklı yürüttüğü tespit edilmiştir.

2.2.2.4 Cinsiyet Rejimi

Afet ve kriz bölgelerinde şartların zorluğu haberciler için çalışma koşullarını zorlaştırırken süreci yönetmede cinsiyetin etkisi bulunmakta mıdır? Kameramanlar açısından değerlendirildiğinde afet bölgesinde görev yapan katılımcıların tamamı erkeklerden oluşmaktaydı ve dolayısıyla sadece erkek katılımcılardan karşı cins üzerine veri elde edilmiştir. Ancak muhabirler açısından bakıldığında afet sahasında hem erkek hem kadın muhabirlerin görev alması cinsiyet rejimini iki cins açısından değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Bu kapsamda Södekoğlu, kadın olarak yaşadığı zorlukları anlatmaktadır.

Kadın muhabir olmanın en büyük zorluğu tuvalet ihtiyacıydı. Ben görevim sırasında regl oldum. Hijyen ürünü bulmak neredeyse imkansızdı. Dondurucu soğuktan çok fazla etkilendim. Bu tarz imkansızlıkları insanın gözü görmese de uykusuzluk ve diğer zorluklar ile birleşince konsantrasyonu

olumsuz etkilemesi kaçınılmazdı (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Ustanıl, çevredeki insanların kadın haberci ile erkek haberciye yaklaşımının birbirinden farklılık gösterdiği görüşünü taşımaktadır.

Sadece afet bölgesi için söylemiyorum haber alma kaynaklarından haber edinirken kadın meslektaşlarımızın bir parça daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. Genel olarak vatandaşlar bizim ile konuşurken daha sokak ağzı konuşabiliyor “Ne işiniz var, niye geldiniz? Yok ya, bunu çektiniz ama siz söylemezsiniz, yayınlamazsınız” gibi ifadeleri erkek haberciye daha rahat kullanıyorlar. Ancak kadın meslektaşlarımıza sanırım bu kadar kaba olmuyorlar. Tüm bunları deprem bölgesi için söylemiyorum genel bir değerlendirme (Ustanıl, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Bilsel bir kadın haberci olarak, Ustanıl’ın ‘çevrenin kadın haberciye karşı yaklaşımı’ konusundaki görüşünü desteklerken, ihtiyaçlar ve duygusal anlamda kadın haberci olmayı afet bölgesinde dezavantaj olarak değerlendirmektedir.

Görsel 9. ATV Muhabiri Betül Bilsel

İnsanlar normalde çok daha büyük tepki gösterebilecekken kadın olduğumuz için daha nazik davranabiliyorlar. İhtiyaçlar bakımından kadın olmak dezavantajı. Birincisi temel ihtiyaçlar noktasında tuvalet çok büyük sorundu. Bir de erkeklere nazaran elbette daha duygusalız gördüğüm her manzara ruhumda, zihnimde derin yaralar açıyordu. Cesetlerin üzerinden, ceset torbalarının yanından geçip bir hastanenin acil tuvaletine gitmek beni çok yaralamıştı. Arama kurtarma çalışmaları sırasında bir baba yanıma gelip koluma yapışmış, “oğlumun sesi geliyor siz gelerseniz ekipler de gelir n’olur yardım edin” dediği anda yere oturup, bağıra çağıra ağlamak istemiştım (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Aktaş ise ‘çevrenin kadın habercilere yaklaşımı’ görüşünü biraz daha derinleştirerek, insanların habercilere yaklaşımında kadın ya da erkek olmasından

daha öte yaşanılan olayın, çalışılan kurumun, hatta siyaset sosyolojisi açısından bakıldığında bulunulan bölgenin bile habercilere karşı tutum üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir.

Bir olay karşısında insan olarak hepimiz farklı tepkiler verebiliriz benim donup kaldığım bir olay karşısında kadın arkadaşımız farklı bir tepki verebilir ya da tam tersi de olabilir. Sadece kadın ya da erkek haberci olarak değerlendiremeyiz bazen bulunduğun bölge yaşadığın olay, karşı tarafın tutumu hepsi etkili oluyor. Mesela Kahramanmaraş'taki Fox ekipleri çok zor şartlar altında çalıştı. Çünkü biz orada bir eksikliği ihtiyacı dile getirdiğimizde muhalif kanal, bunlar iktidarı eleştiriyor diye vatandaşlardan özellikle iktidarı destekleyen vatandaşlardan tepkiler geldi. O bölgede görev yapan kadın muhabir arkadaşlarımızın peşine takılıp taciz ettikleri oldu. Yani kadın erkek diye bakmıyor (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Çevrenin habercilere yaklaşımı konusunda Aktaş ile hemfikir olan Ersoy, kadınların duygu durumu konusunda Aktaş'tan farklı düşünmektedir.

Kadının duygu durumu erkekten farklı. Kadın mesela anne ve çocuğu var tamam ben de babayım ama baba olduktan sonra hatta duygu durumum daha değişti. Kadın ile erkeğin durumu kriz bölgelerinde duygu durumu açısından da fiziksel koşullar açısından da farklılık arz ediyor. Deprem bölgesi için de böyle. Kriz bölgelerinde kadın haberci erkek haberciye yaklaşım açısından değerlendirdiğimde olay ve yere, koşullara, insani kültüre göre değişebilir. Yaşanan krizin boyutu, oradaki insanların sosyolojisi can kayıpları, mal kayıpları, insanların duygu durumu (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

TV 100 Muhabiri Gülnur Saydam, sektörde kadın habercilerin savaş ve afet bölgeleri gibi alanlarda çalışamayacağı yönünde yanlış bir algı olduğu görüşünü taşımaktadır.

Kadın olmam görevimi asla etkilemedi. Hatta tam tersine birçok karşı cins meslektaşına nazaran daha yoğun tempoda çalıştım. Zira kendi yakınlarımın bulunduğu enkazlar için halatları da sırtlanıp taşıdım vakti geldiğinde halatları bırakıp sadece mikrofonumu elime aldım. Ne yazık ki sektörde saha, afet ve savaş bölgesi için böyle bir yanlış algı var (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Altay'a göre medya sektörü, "kriz sahasında erkek haberciler tercih edilir" algısı taşımaktadır. Deprem bölgesinde az sayıda kadın habercinin görev yapmasını da bu algının bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

Genellikle Hatay için konuşacak olursak benim bulunduğum ilk 15 günlük dönemde kadın muhabir azdı. Belki şartlar ve koşulların zorluğundan

dolayı birçok kurum erkek muhabir tercih etmişti (Altay, 24 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Öztürk ise afet bölgesindeki süreçte cinsiyetin değil, karakterin belirleyici olduğu görüşündedir.

Çok cinsiyetle ilgili değil de biraz karakter ve mizaç ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Mizacım ve yapım biraz daha anaç; hep böyle gerçekten bir abla olarak doğmuşum yani. Mizacım böyle, vicdanına merhamete önem veririm hayatımın her anında. Belki bunu yansıttığım için insanların üzerinde güçlü bir etkisi oldu. Aynı duygularla hareket eden erkek haberci arkadaşlarımız da var örneğin Mehmet Akif Ersoy aynı samimiyetle yaklaştı insanlara. Cinsiyetin çok belirleyici olduğunu düşünmüyorum karakterin daha belirleyici olduğunu düşünüyorum (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Görsel 10. CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk

Muhabirlerin afet bölgesindeki haber üretim sürecine cinsiyet etkisini duygu durumu, çevrenin yaklaşımı, çalışma şartlarının zorluğu bakımından değerlendirdiği görülmektedir. Afet bölgesinin ihtiyaçlar noktasında kadın haberciler içi biraz daha zor olduğu konusunda tüm katılımcılar benzer görüşü taşımaktayken, süreci yönetmede duygusal olarak cinsiyetin etkisi bakımından habercilerin görüş ayrılığı taşıdığı sonucuna varılmaktadır.

2.2.2.5 Yasa Tanık/Ortak Olma

Görüşme yapılan habercilerin afet bölgesine ulaşımı göz önüne alındığında henüz arama kurtarma ekiplerinin bile bölgeye ulaşamadığı dakikalarda habercilerin yaşanan acının ilk tanıklarından olduğu görülmektedir. Bu haberciler arasında acıya tanık olmanın ötesinde depremde yakınlarını kaybederek acıyı birebir yaşayanlardan biri TV 100 Muhabiri Gülnur Saydam'dır. Saydam, o günü mesleki anlamda hayatının en zor günü olarak değerlendirmektedir.

Çok sevdiğim beraber büyüdüğüm kardeşim kadar yakınım kuzenimi, çocuklarını ve eşini, eniştemi ve 2.derece kuzenlerimi kaybettim. Tek bir binadan 18 yakın akrabamızın cenazesini kendi ellerimizle çıkarttık. O anlardan birinde canlı yayındaydım, profesyonel olamadığım tek an o andı. Çünkü çaresizlik içinde kıvrandığımız o anlarda kendi kendimize cenazelerimizi çıkartmaya çalışıyorduk, ben ise tüm hemşerilerimin sesini duyurmak için ekran karşısındaydım. Ekran karşısında gözyaşlarıma hâkim olamadığım o an. Ve bu an öyle kolayca rahatça ne anlatabileceğim ne de tarif edebileceğim bir an. Ve bu an gibi birçok an kalbimi delip geçerken duygularıma hâkim olup, objektif kalıp, ağlamadan, sitem etmeden olayları aktarabilmek hiç kolay değildi. Beni ekran karşısında dim dik tutan tek motivasyonum ise daha çok canın enkazdan kurtulabilmesi için o canlı yayınların yapılabilmesinin gerekliliği. Komşunuzun umudu sizin umudunuz oluyor. Sadece kendi yakınlarınız için değil hiç tanımadığınız hemşerileriniz için ayakta kalmak, soğuk kanlı durmak zorunda hissediyor insan kendini. Canım öylesine yanıyor ki ama bu durumu ekrana yansıtmamak için sadece yaşanan atmosfere kitlenip, gördüklerimi, ihtiyaçları vs. gözlemlerimi anlatarak görevimi yerine getirdim. Hayatımın mesleki anlamada en zor göreviydi. Bir daha asla ama asla yaşamak istemediğim ve kimsenin de yaşamasını istemediğim koca 2 ay (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Görsel 11. TV 100 Muhabiri Gülnur Saydam

Hatay’da günlerce babası ve yeğenlerinin kurtarılmasını bekleyen Haber Global Muhabiri Hasan Uylaş da tıpkı Saydam gibi yakınlarını kaybettikten sonra yaptığı yayının kendisi için en ağır yayın olduğunu belirtmektedir. Sonraki günler de ise haberciliğin kendisini ayakta tuttuğuna vurgu yapmaktadır.

...Tek isteğimiz Mustafa’nın hayata tutunmasıydı. Ama maalesef olmadı. O küçük bedeni daha fazla dayanamadı. “Dayı beni kurtar, ölüme bırakma” demişti ama başaramadım. O kadar acı içinde ilk kez ağladım. Başaramadım, kurtaramadım Mustafamızı. Mustafanın cenazesini aldık, son görevimizi yaptık. Deprem dördüncü günü olmuştu. Artık tek bir duamız vardı artık babamızın cenazesine ulaşmak. Bu umutla 6 gün daha geçti. 1-2 saatlik uyku ile ayakta kalmaya çalışıyordum. Üzerimde 10 gündür aynı kıyafet vardı, 10 gündür banyo yapmamıştım. 10. günden itibaren şehirde artık enkaz kaldırma çalışmalarının başlayacağı duyuruldu. Ekipler iğne ile kuyu kazar gibi çalıştı cenazelerin zarar

görmemesi için. 10. gün saat 14.00 sıralarında babamın cenazesine ulaştık. Düşündüğümüz gibi depreme yatak odasında yakalanmıştı. Yataktan aşağıya inmiş secdeye kapanmıştı. Bu süre zarfından hiç yayın yapmamıştım. 11. günün öğle saatlerinde artık doğup büyüdüğüm şehri anlatma vakti gelmişti. Mikrofonu elime aldım, Aydın Korkmaz ile sokakları anlatmaya başladım. Çok savaş gördüm, yıkıma tanık oldum ama meslek hayatımın en ağır yayını o gün yaptım. Yaşadığım sokağı anlattım, babama ulaşmak için günlerce emek harcayan arama kurtarma ekiplerini anlattım. Yaptığım iş, o acının içinde bir nebze de olsa ayakta kalmamı sağlıyordu (Uylaş, 15 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Görsel 12. Haber Global Muhabiri Hasan Uylaş

Deprem sahasında görev yapan habercilerin aynı bölgede geçmişte zaman geçirmeleri ve anılarının olması yaşanan acıyı derinden hissetmelerinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Şenkal, bölgedeki anılarının mekansal olarak silinmiş olmasının kendisinde tahribat oluşturduğunu ancak o bölgede habercilik görevini yerine getiriyor olmanın manevi hazzını yaşadığını aktarmaktadır.

Görsel 13. NTV Muhabiri Yağız Şenkal

Herhangi bir yakınımı kaybetmedim ama Hatay'a biz çok sık gidiyorduk bu sınır ötesi operasyonlar kapsamında. Hatay çok bildiğim bir yer, çok zaman geçirdiğim bir yer. Çok zaman geçirdiğim, bildiğim yerlerin yıkılması onlar tabi, çok fazla yaşanmışlık, çok fazla geçmiş olduğu için bu insanda bir tahribat yaratıyor. Aa burada kalmıştım, kaldığım otel yıkılmış, burada yemek yemiştım şimdi yerle bir olmuş bunlar etkiliyor ama sonuçta ben işimi yapıyorum orada sesini duyuramayanların biraz olsun sesini duyurabiliyorsak, biraz olsun sayemizde daha fazla yardım ulaştırılabilir ya da arama kurtarma ekipleri oraya gidebiliyorsa öyle bir manevi haz tarafı var. İşinizi doğru düzgün yaparsanız orada gerçekten fayda var fark da yaratabiliyorsunuz. Yani ben alnımın akıyla bu süreçten çıktığımı düşünüyorum, vicdanım rahat hissediyorum. Elimden gelenin en iyisini yaptığımı düşünüyorum. Çünkü şöyle bir durum var o esnada televizyon başında olanlar kendini daha çaresiz hissediyor ben en azından o esnada oradayım ve elimden geleni yapıyorum onu fark ettim (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk ailesinin deprem bölgesi olan Adana'da yaşadığını belirterek, görevi sırasında taşıdığı endişeyi anlatmaktadır.

Yayın esnasında deprem oluyor mesela ben bir yandan yayın yapıyorum diğer yandan aileme mesaj atıyorum; 'her şey yolunda mı, haber verin' diye ailemden haber almaya çalışıyorum. Aklımdan o esnada neler geçiyor neler; ya riskli bir binanın önündeyseler, bina yıkıldıysa... Bir yandan bölgede kaldığın her gün her an sorumluluğunun daha da arttığını hissediyorsun ama gördüklerin senin üzerinde bir travma etkisi yapıyor kendi can güvenliğinden ailenin can güvenliğine kadar büyük bir endişe taşıyorsun ama öte yandan milyonlar seni izliyor, ağzımdan çıkacak bir kelime dahi çok önemli ve güçlü kalman gerekiyor bunun bilincindesin. Duygularını olabildiğince kontrol altında tutup toplumun faydasını düşünüyorsun (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Yüncü, acıya tanıklık etmenin tarifini deprem bölgesinde unutamadığı bir an ile ifade etmektedir.

Herhangi bir yakınımı kaybetmedim ama yakınını kaybetmemiş olsanız da oradaki herkes yakınınız gibi oluyor dolayısıyla ekran karşısına geçip olan biteni anlatmak çok zor bir his. Mesela depremden bir buçuk gün sonra bir baba 17 yaşındaki kızını enkazdan çıkardı. Canlı gibiydi, çok sevindik ama çıkarıldıktan sonra yüzünün yarısının olmadığını gördüm. Genç ve güzel bir kızdı ama tablo çok acıydı babaya sarılıp ağladım sonra ekran karşısına geçip anlatıyorsunuz bir şekilde (Yüncü, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

2.2.2.6 Psikolojik Direnç

Habercilerin yaşanan onca acıya tanıklık ederken görevleri sırasında psikolojik dirençleri önemlidir. Bir muhabirin canlı yayın yaparken insani olarak yaşadığı olayın etkisiyle ister sevinç ister üzüntü olsun duygularını kontrol edememesi durumun

izleyiciye de yansımaya neden olmaktadır. Södekoğlu, bu anlamda zaman zaman duygularını kontrol edemediğini anlatmaktadır.

Psikolojimizi ayakta tutmak çok zordu. Kafanızı nereye çevirseniz bir feryat, çaresizlik vardı. Ağlayan insanlar, enkazdan yükselen sesler... Şu an bile nefesim kesiliyor. Daha önce hiç görmediğimiz, duymadığımız çok acı bir tecrübeydi yaşadığımız. Uykusuzluk, açlık, dondurucu soğuk ve bu psikoloji konsantrasyonumuzu bozdu. Sinirlerimiz laçka olmuştu. İster istemez yaptığımız yayınlara yansıdı. O imkansızlıklar içinde işimi dört dörtlük yapabilmek kolay değildi. Haber muhabirinden önce insandım. Duygusal davrandığım anlar oldu (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Peki haberciler bulunduğu afet sahasını terk edip konfor alanına döndüğü zaman hayatına kaldığı yerden devam edebilmekte midir? Hatay'da görev süresi boyunca konaklama ihtiyacını arabada karşılayan Bilsel, evine döndüğü halde kendini hala afet bölgesinde zannettiğini aktarmaktadır.

Döndükten sonra 2 hafta orada olduğumu sanarak uyuyup uyandım. Bir süre sonra oraya gittiğimi ve gördüklerimi inkâr etmeye başladım. Gerçekten inkâr etmek iyi geldi. Ama gelecekte neye mal olur bilmiyorum (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Öztürk ise yaşadığı duygu durumunu yönetmenin yolu olarak yalnız kalmama yolunu tercih ettiğini belirtmektedir.

Sonrasında bu duygu ile baş etmek çok önemli. Biliyordum ki bunun acısı çıkacak, ben hep kaçmayı tercih ettim. Önce bölgede kalarak tutunmaya çalıştım sonra oradan ayrıldığımda ise hiç yalnız kalmamaya gayret ettim. Biliyordum ki yalnız kalırsam o duygularla baş başa kalacaktım. Mesela farklı bir binaya giriyorum ve hemen burası yıkılabilir mi diye düşünüyorum, yıkılırsa ben burada enkazda kaçınıcı katta kalırım hep bu tarz şeyler düşünüyorum. Yani başımızda bina yıkıldı bunlar hep ölüme çok yakın olduğunu hissettiriyor insana. Buradan hareketle bu tip görevler sonrası habercilerin psikolojik desteğe ihtiyacı olabiliyor. Yabancı haber kanallarında, uluslararası mecralarda bu destek sağlanır. İşte savaş muhabirlerine, zor coğrafyalara giden habercilere terapi aldırırlar. Bizim Türkiye'de böyle bir olay yok ama bireysel olarak alan vardır elbette (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Muhabirler ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar arasında psikolojik direnç anlamında bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Şenkal, afet bölgesinde bulunma amacının kendisi için koruyucu kalkan olduğunu aktarmaktadır:

Ben bu işlerden psikolojik olarak çok etkilenmiyorum. Şöyle bir psikolojik savunma mekanizması diyelim ben oraya bir iş için gidiyorum ve bunu yapmak zorundayım. Benim orada bir zaafiyet gösterme, duygusal hezeyanlara girme, ağlama lüksüm yok. Mesela üç kız kardeş vardı, günlerce sürdü onların çıkarılmasını takip ettim. Yayınlar yaptık çıkacaklar çıkacaklar diye tabi hiçbiri çıkamadı. Tabi ki orada bir an kırılma anı gibi gelebilir ama ben kırılmıyorum. Kırılmamam lazım çünkü orada biz çok sakin kalmamız gereken bir iş yapıyoruz. Sonuçta ekrana çıkan birinin duygusal bir hezeyana girmesi ağlaması, kendini kaybetmesi mesleki olarak en büyük kusurlardan biri... Evet, çok insani bir şey ama sizin ekranda böyle duygularınızı çok da açığa vurmanız ekran karşısındaki izleyiciye orada yaşananı tam olarak bu şekilde aktarmanız nesnellikten uzak aynı zamanda da duygularınızı karıştırarak aktarmanız doğru bir durum değil. Sizin her zaman bir itidalli olmanız lazım. Zaten durum yeterince vahim bir de siz orada çok duygusal davranıp televizyon başındaki insanları ağlatmanın da bir anlamı olmadığını düşünüyorum. Her şekilde sizin kendinizi duygusal anlamda zaptetmeniz gerekiyor. Ben duygusal anlamda çok da yıpranmıyorum, biraz daha serinkanlıyım. Ben oraya bir yakını arayan bir depremzede olarak gitsem başka bir hissiyatta olabilirim ama ben oraya bir görev için gidiyorum, şirket benim adıma bir masraf yapıyor ve beni oraya gönderiyor. Benden olayların mümkün olduğunca objektif, doğru ve hezeyanlara kapılmadan anlatmam bekleniyor. Ben bu bilinçle gittiğim için bu benim için koruyucu kalkan oluyor ve psikolojik yıpranmalara girmiyorum. Eğer çalışan sonrasında psikolojik desteğe ihtiyaç duyuyor ve talepte bulunuyorsa medya kurumları bunu yerine getirmelidir. Benim çalıştığım kurumda böyle bir talep olmadı, tabiki üzülenler oldu ama ekran önü böyle bir hezeyan patlaması olmadı. Ekran sonrasında da burada öyle şeyler duymadım. Benim için bir kişinin hayatında küçücük de olsa dokunabilmiş fark yaratabilmişsem bu bana iyi geliyor. Tabi bu durum herkeste işe yarayacak diye bir durum yok, bende işe yarıyor (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Araştırmanın katılımcılarından sadece FOX TV haber ekiplerine kurumları tarafından psikolojik destek sağlandığı tespit edilmiştir.

Ben Ankara'dan giderken kendimi motive ettim dedim ki biraz yabancılaşıcağım, soyutlayacağım, duygusal davranmayacağım daha önce gördüklerim, tecrübe ettiklerim var ve dolayısıyla psikolojik olarak en az etki ile bu süreci atlatmam gerekiyor. Biliyorum bir travma yaşayacağım orada ve ondan kaçmak mümkün değil. İki-üç saatlik uyku ile durup çalışmaya devam ediyorduk, o uyuduğumuz anlarda şiddetli artçı sarsıntılar olmuş mesela ben hissetmedim ama kameramanım genç bir arkadaş Berkcan ve şoför arkadaş daha önce böyle bir deprem tecrübesi olmamış. Onlar çok etkilendi, rüyalarına falan girdi sonra işyerimiz öncelikli olarak deprem bölgesinde görev yapanlar olmak üzere bütün personele psikolojik destek sağladı. Kurumumuzda ilk kez olan bir şeydi. Burada çalışırken Van ve Elazığ depremlerini de gördüm ama onların etkisi toplumsal olarak bu kadar büyük değildi ve çalıştığım kurum ilk kez bu deprem sonrası psikolojik destek sağladı.

Bunun kesinlikle ihtiyaç olduğunu düşünüyorum (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Ersoy’a göre yaşamın toplamı; acı, sevinç ve hüznlerden oluşmaktadır. Önemli olan bunları yaşarken dengeyi sağlayabilmektir. Bu noktada psikolojik direncin kişiden kişiye değiştiğini anlatırken kendisinin Halep’te çatışmada kalmaktan değil ama gondola binmekten korktuğunu anlatmaktadır.

Ben psikolojik desteğe çok inanan bir adam değilim. İnsanın kendini tanıması, meseleleriyle yüzleşmesi, meseleleriyle yüzleştikten sonra da bunlarla mücadele etmesi gereken bir alan varsa mücadele etmesi gerektiğini düşünüyorum. İnsanın hayatında acı, hüzn, ölüm, savaş, depresyon, büyük mutluluklar bunların hepsi var. Bunları bir dengeye oturtabilirseniz zaten yaşamınızı sağlıklı bir şekilde sürdürebiliyorsunuz. Geçmişte psikolojik destek almıştım ama bana çok da bir şey fark ettirmedi. Bu yapısal bir durum bence. Kendini de o kriz ortamında tanıyabilirsin. Ben gondola binemem, paraşüitten atlayamam ama Halep’te çatışmanın ortasında takılabilirim. Dolayısıyla böyle durumlarda bence kişiyi atacaksınız suya yüzecek, sevdiyse devam sevmediyse elenecek gidecek (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

2.2.2.7 Acının Sunumu ya da Etik Meseleler

Haberciler afet bölgesinde görev yaparken olayı iki yönlü değerlendirmek gerekmektedir. Önceki başlıklarda fiziki ve psikolojik zorlukların haber ile ilgili süreçlere etkisi ve ele alınmışken bu başlıkta etik durumlar değerlendirilmektedir. Yüncü, yaşanan duygusal durumun ekrana yansımalarını kaçınılmaz olarak görmektedir.

Mesela bize “Gazetecisin ekran karşısında ağlama vs.” deniliyor ama öyle bir dünya yok, ben ekrana çıktığımda 3-4 defa ağladığımı biliyorum. Böylesi durumlarda bu açıdan etik değerler çok da aklınıza gelmiyor (Yüncü, 18 Mayıs 2023 Tarihli görüşme).

Södekoğlu ise afet bölgesinde yaşadıklarının etkisiyle bir canlı yayın sırasında beden dilini yönetemediğini belirtmektedir. “Hayatımın en acı tecrübesi” sözleriyle anlattığı o canlı yayın sonrası psikolojik tedavi gördüğünü aktarmaktadır.

Görsel 14. Show TV Muhabiri Tuğba Södekoğlu'nun yaptığı canlı yayın görseli

Canlı bağlantı sırasında yayında mikrofon uzattığımız herkes teyide muhtaçtır hatta her bilgi. Depremzede olduğunu söyleyen olmayabilir mesela... Ya da insanların psikolojisi sinir krizi geçirmeye, hakaret ve küfretmeye müsait olabilir. Bu nedenler televizyon haberciliğinde canlı bağlantılarda çoğunlukla bilgi ve gözlemleri yalnızca muhabirin aktarması istenir. Ben bu depremde hayatımın en acı yayın tecrübesini yaşadım ne yazık ki. Sosyal medyada linç edildim. Enkaz altından kardeşinin, eşi ve çocuklarıyla birlikte sesini duyan bir kadın bizden yardım istedi. Enkaz başına gittiğimizde ambulans görevlileri vardı. Ses gelen yeri tarif etti. O sesi yayında duyurmamı istedi. O sesi ispatlarsanız canlı yayında o zaman yardım gelir dedi. Ben de bunu siz yapın profesyonel olarak yayınımda dedim. “Ben Sağlık Bakanlığı’na bağlıyım yapamam ama siz yapabilirsiniz” dedi. O an için habercilik kurallarını gözüm görmedi. Önce insan önce can diye düşündüm ve kabul ettim. Canlı bağlantıda enkaz altındaki babanın sesini duyurduk. Hayatımda ilk kez yanı başımdaki tonlarca betonun altında yaşayan birilerinin varlığına şahit oluyor ve seslerini duyuyordum. Sarsıldım. Sesi duyunca heyecanlandım. Yüzümde yaşayan birinin varlığının şoku heyecanı birinin hayatta olmasının sevinci vardı. Sonra yayında bas bas bağırarak adres çağrısı yapmaya başladım. Amacımız yaşayanları ispat edip adres çağrısı yapıp yardım getirmektir. O sırada kamera arkasından genç bir kadın seslendi. Ben de enkazdan çıktım dedi. Kayıtsız kalamadım. Yanına gittim mikrofon uzattım. Annem, babam ve kardeşim hala enkaz altında, kimse gelmiyor iki gündür dedi. Ben hala enkaz altından gelen sesin şokundaydım. 40 saati aşkın uykusuzlukla yapıyordum o yayını. Susuzdum, dondurucu soğuktan ellerim kanyordu. O genç kadının söylediklerine odaklanamadım. Beden dilimi yönetemedim. Sanki adresi söylemediğim her saniye enkaz altında yaşayanlar için kötülük yaptığımı düşüncesi geçiyordu kafamdan. Korkunç bir panik yaşadım. Genç kadının yanından ayrılıp sesin geldiği noktaya döndüm. Özür dileyerek bir kez daha adres çağrısı yapacağım dedim. Ama pek çok kişi genç kadını susturmak istediğini düşündü. Aklımdan, kalbimden geçmeyen bir durumla itham edildim. Kulağıma bir uyarı yapılmadı. Yaşadığım konsantrasyon sorunu yayına yansdı. O şartlarda işini dört dörtlük yapmak kolay değildi. Yayın bitti. Yayından sonra ekipler geldi. Aralıksız kurtarma çalışması yapıldı. Yayında

enkaz altındayken sesini duyurduğumuz Ercan Akkuş eşi ve çocuğuyla birlikte ertesi gün kurtarıldı. İnsanlar o babanın da son nefesini harcattığımızı düşündü ve yine linç etti. Çünkü kurtarılmalarını anlattığımız haberi izlememişlerdi. Sürü psikolojisiyle herkes önyargılı bir nefret kusuyordu bana.

Görsel 15. Günboyu Gazetesi'nin 08 Şubat 2023 tarihli haber görseli

Bu arada telefonuma bildirimler yağınca yayındaki genç kadının yanına gittim hemen. El ele tutuştuk “Yayında beni yanlış anladıysanız, sizi üzdüysem özür dilerim” dedim. O da “Hayır, siz işinizi yapıyorsunuz. Benim amacım da sesimi duyurmak” dedi. Sabaha kadar ateş başında depremzedelerleyleydik. Ama sosyal medyada işittiğim hakaret ve beddualar kâbusuma kabus kattı. İnsanlar canının derdindeyken bir an olsun kendimi aklama, ispatlama derdine düşmek aklıma dahi gelmedi. Bu durumun acısı hala kalbimde. Dönünce aylarca psikolojik tedavi gördüm. Sosyal medya kullanamıyorum. Zaman zaman özgüven problemi yaşıyorum. İşin ağır tarafı ben bu psikolojiyle o günden sonra 12 gün daha deprem bölgesinde görev yaptım (Södekoğlu, 18 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Görsel 16. Leman Dergisi'nin 19 Şubat 2023 kapak görseli

Södekoğlu'nun bu yayın görselini kapağına taşıyan Leman Dergisi bu yayımdan bir gün sonra sosyal medyadan “Bu karikatürün öznesi tek başına muhabir değil, medya baskısı ve yandaşlaştırılmış medya eleştirisidir. Muhabire yönelik orantısız öfke yönelimi ve linç bizi üzer” ifadelerine yer vermiştir.

Aktaş, empati vurgusu yapmaktadır. Haberci olarak gerek depremzedelere yaklaşım gerekse afet ortamının haber olarak aktarımında etik çerçeveyi empati duygusu ile çizmenin daha yararlı olacağı görüşündedir.

Zaman zaman çekim yapmamızı istemeyen depremzedeler oluyordu bunu göz önünde bulundurarak hareket ediyoruz. O duygusallık içerisinde insanların nasıl bir tepki vereceğini çok bilemiyorsunuz ama bir taraftan da sıcak anları olabildiğince yansıtmak istiyorsunuz. Ben uzun yıllardır bu işi yapan biri olarak şunu düşünüyorum önce insanız sonra gazeteci. Hayat haberdır belki ama her şey haber değildir. Çocuğu kurtarılmış babaya mikrofon uzatıyorsunuz ve konuşmak istemiyor, onu anlayabilmemiz gerekir çünkü eşi kurtarılmamış. Bir yarısı enkazın yanındaydı babanın. Depremin 4. günü Arsuz'a gitmiştik. Enkazda birisi dolaşıyor ama kimsecikler yok bu adam tek sırt çantası var elinde bir İngiliz anahtarı. 'Ne yapıyorsun sen burada' diye sorunca "Ben yardıma geldim" dedi ama hiç yardımlık bir durum yok, orada çalışma dahi yok. Suçüstü yakalanmış gibi bir tavır içerisindeydi, kendini net şekilde ifade edemedi. Girişte de bir polis ekip aracı görmüştüm ve ben duygusal davrandım belki benim işim değildi ama seni polise teslim etmeden buradan ayrılmayacağım dedim ve polis çağırdık. Hırsızlık iddiasıyla haber yapmak yerine onu polise teslim etmenin daha doğru olduğunu düşündüm. Genel olarak empati yaparak hareket ediyorum, ben olsaydım benim ailemden biri yaşıyor olsaydı bu durumu diye düşünüyorum ve o vicdanla hareket ediyorsun. Ben mümkün olduğunca etik kurallara uygun hareket etmeye çalıştım oranın doğası gereği etik kuralları bozanlara da insan olarak müdahale etmeye çalıştım (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Muhabirlerin afet bölgesinde özellikle ilk günler gözlemlerinden yola çıkarak haber aktarımında bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak Şenkal, afet bölgesinde bilgiye erişim konusunda bir ayrıntıya dikkat çekmektedir.

Depremin ilk saatlerinde ilk anlarında tuhaf bir durum oluyor normalde size hiç bilgi vermeyen insanlar size bilgi veriyorlar. O bir haftalık süreçte herkes size çok yardımcı. O dışardan gelen takviye güçsünüz ya polisi de askeri de kurtarma görevlisi sizi de takviye güç olarak gördüğü için normalde size bilgi vermeyen herkes size bilgi veriyor. Çünkü insanlar birbirine hep o kargaşada el vermek, omuz verme istiyor. Bir de şöyle bir şey var her şey gözünüzün önünde aktığı için hani gizli saklı bir şey yok ortada. Kafanızı nereye çevirseniz haber orada zaten (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

2.2.2.8 Kişisel Mevzular, Mahrem Alanlar

Polis adli olaylar başta olmak üzere birçok kriz sahasında güvenlik amaçlı emniyet şeridi çekilerek, gazeteciler için bir alan sınırlaması yapılmaktadır. Ancak deprem, sel, orman yangını gibi krizin geniş alanlara yayıldığı durumlarda haberciler için böyle bir alan sınırlamaması yapılamadığı ortaya çıkmaktadır. Alan sınırlamasının yapılamaması özellikle televizyon haberciliği için afet mağdurlarının görüntülerinin kolaylıkla elde edilmesine olanak tanımaktadır. Bu tip durumlarda özellikle afet mağdurlarının mahremiyeti göz önüne alındığında izlenmesi gereken yol ne olmalıdır? Ustanıl, depremin meydana geldiği saate dikkat çekerek soruyu yanıtlamaktadır.

Deprem sabaha karşı oldu insanların birçoğu pijamalı, kadınlar gecelikleriyle sokaklardaydı. Hava soğuk, üstlerine buldukları battaniye ile dışarda ısınmaya çalışıyor. Yani geceliği ile dışarda kalan bir kadın ile röportaj yapılmaz bu insanlık gereğidir. Çünkü o kadın o saatte uyuyordu ve deprem sonrası canını kurtarmış, sokağa çıkmış o esnada kılığını kıyafetini düşünecek hali yok ama o kadına mikrofon uzatılmaz, görüntüsü kaydedilmez, kaydedilmemelidir (Ustanıl, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Saydam, afet bölgesinde mesleki etik kurallar ile insani yaklaşımı hiçe sayan haberciler ile ilgili gözlemlerini anlatmaktadır.

Sırf reyting uğruna enkaz altında kalan kişilere seslenerek röportaj yapmaya çalışan muhabirler vardı. İnsanlar bebeklerini, anne ve babalarını kurtarmaya çalışırken onları ağlatıp, gözyaşlarını çekebilmek için özellikle duygusal sorular soran muhabirler vardı. Israrla can savaşı verilen bir deprem bölgesinde depremzedelerin önünde anons çekme yarışı yapan muhabirler... Bunlar mesleki olarak etik değil. İnsani olarak da! Birkaç meslektaşımı uyardım. Daha hassas davranmalarını söyledim ancak aldığım cevaplar bir o kadar acımasızcaydı (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Bilsel de kriz bölgelerinde görev yaparken duyguların habercilik sürecine yansıtılmaması gerektiğini düşünmektedir.

Olması gereken ekranda ağlayarak, trajik hallere bürünüp şov yapmak değil olanı anlatmak olduğunu düşünüyorum. Kaygı ve korku anlarında insani tepkiler verilebilir ama bunu son dönemde bazı meslektaşlarımız şova dönüştürüp, prim yapmaya başladı. Bu durumu oldukça rahatsız edici buluyorum (Bilsel, 21 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Aktaş ise kriz ortamlarında mesleki ihlallerin kaçınılmaz olduğunu söyleyerek, habercilerin insani olandan yana tutum sergilemesi gerektiğini paylaşmaktadır.

Görsel 17. FOX TV Muhabiri Kemal Aktaş

Meslek etik kurallara ne kadar dikkat ederseniz edin ihlalin olduğu durumlar elbette oluyor mesela ağır hasarlı evden eşyasını kurtarmaya çalışan vatandaş onun psikolojisini de anlamak gerekiyor. Sen onu arkana almış canlı yayın yapıyorsun ama belki de o kişi bu durumun görülmesini istemiyor. Belki o yayını yapmadan önce ondan izin almak gerekiyor. Çünkü orada sorgulayan bir tavır da var bir vatandaş ağır hasarlı bir binaya bütün risklere rağmen eşyasını kurtarmaya çalışıyor dediğiniz zaman zaten giden gitmiş o da kalan eşyasını kurtarmaya çalışıyor özellikle canlı yayınlarda bunlara fazla dikkat etmek gerekiyor. Yazılı kurallar ile olacak bir durumda değil evrensel kurallar var elbette ama kesinlikle mesleki ve insani vicdan devreye giriyor o vicdan ile hareket edildiğinde zaten bence sorun kalmaz. Kurallar güncellemesini bizim vicdanlarımızda yapmak gerekir (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Şenkal, yazılı kurallar olsa dahi sahada o kuralları uygulamanın pek de mümkün olmadığını, bu tip durumlarda empati yapmanın daha işe yarar bir yöntem olduğu görüşündedir.

Bununla ilgili çok tartışmalar var niye enkazdan çıkan insanları gösteriyorsunuz ya da niye göstermeyelim orada bir hayat kurtulmuş diye... Bununla ilgili çok tartışmalar var bunun hangisi doğru yanlış kendi mesleki bilgi dağarcığımla doğru ya da yanlış diyemeyeceğim size ama saatlerce enkazın altında kalmış birini ekrana göstermek çok da incisine cıncısına girmeden biraz daha genellerden kalarak göstermek mantıklı diye düşünüyorum. Çok da yüzünü göstermemeye gayret ettik. Mesela bir arama kurtarma görevlisi elini tutarak götürüyordu enkazdan çıkan kişiyi kameraman arkadaşım Cumhur Çatkaya elini çekerek o görüntüyü yansıttı. Meslek etiği bakımından baktığınızda bilmiyorum bu işler nasıl bir formata sokulur yani yazılı olsa dahi sahada öyle olmuyor. Burada yapılması gereken şey en basit yöntemle empati kurmak. Benim yakınım olsaydı ne yapardım diye düşünmek. Karşı tarafı rahatsız etmeden işini düzgün yapmaya gayret etmek, kağıt üzerinde olabiliyor ama sahada uygulamak biraz zor (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Habercilerden elde edilen verilerden afet bölgesinde mesleki etik kuralların bazen reyting kaygısı bazen habercilik refleksi bazen de istemsizce ihlal edildiği durumlar yaşanmıştır. Ancak gerek afet mağdurlarının mahremiyeti gerekse habercilik meslek etiği göz önüne alındığında sahada görev yapan habercilerin yazılı kurallardan çok duygudaşlık ile hareket edip, insani tutum sergilemesi gerektiği vurgusu öne çıkmaktadır.

2.2.2.9 Afet Haberciliği: Dünü, Bugünü, Geleceği

Afet sahasında görev yaparken fiziki şartların zorluğu ve sürecin psikolojik olarak yönetilmesi haber üretim süreçlerini etkilemektedir. Bu başlık altında afet dönemlerinde mesleki etik ihlallerin yaşanmasını önlemek ve haberciler açısından haber üretim sürecini kolaylaştırmak için yapılması gerekenler üzerinde durulmaktadır. Özellikle medya kurumlarının hazırlığının yetersizliğini anlatan Saydam, afet haberciliği alanında bir uzmanlaşma ihtiyacı bulunduğunu belirtmektedir.

Afet haberciliği tamamı ile uzmanlaşma haberciliği olmalı. Psikolojik olarak birçok haberci hazırım ve deneyimliyim dese de her afetin dinamiği, psikolojisi farklı. Çoğu zaman duygularına yenik düşenler, korkanlar, geri dönenler oluyor. Sadece psikolojik anlamda değil, teknik olarak da kurumlara büyük görevler düşüyor. Yağmurluk, baret ve yağmur çizmeleri dışında kurumlar da pek hazırlıklı sayılmaz. Genel olarak sel, yangın, deprem ve 2015 Suriye savaş bölgesinde yaptığım habercilikte fazlası ile gözlemledim. Genelde bölgede tedarik edebiliyorsak şanslıyız, edemiyorsak mevcut olanı değerlendirmeye çalışıyoruz (Saydam, 17 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Afet haberciliği alanında uzmanlaşma ihtiyacı olduğunu belirten bir diğer isim ise CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk'tür. Öztürk, afet bölgesindeki şartların uygunluğuna göre ikinci ekibin de deneyim kazanmak için bölgede görev yapması gerektiğini düşünmektedir.

Kesinlikle böyle bir uzmanlaşma alanı olmalı. Türkiye bir afet ülkesi çünkü. Ben meslek hayatımda kaç tane afet haberine gittim hatırlamıyorum; sel, fırtına, deprem, yangınlar... Türkiye sürekli bir felaketle mücadele ediyor. Böyle bir alanda uzmanlaşma ihtiyacı elbette var. Ne yazık ki son yıllarda yaşanan bu afetlerden meslektaşlarımız önemli bir tecrübe kazandı. Bu alanda uzmanlaşan habercilerin olması izleyiciye de daha çok güven veriyor. Şartlar uygunsa ikinci ekip de işi öğrenmek için afet bölgesine gitmeli. Ben afet, savaş gibi durumlar için hazırlıklıyım; 10 tane powerbankım vardır, fenerim vardır, kuru gıdam vardır. Arabamda şu an su, sabun, iç çamaşırı ekstra

montum var. Üç aylık hazırlık ile geldim. O yüzden haftalarca kalabiliyorum. Bir anda telefon çalar bir afet bölgesine giderim düşüncesiyle her zaman hazırlıklıyım, bu biraz da habercilik ruhu ile ilgili. İletişim fakültelerine de savaş muhabirliği, afet muhabirliği bunlar ders olarak kesinlikle girmeli (Öztürk, 20 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Aktaş, yayın sürecinin yönetildiği merkezin sahada görev yapan muhabiri yönlendirirken sahanın koşullarını düşünerek hareket etmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bunun yanında afet haberciliğine dair belli davranış kalıplarının mesleki içi eğitimlerle aktarılmasının faydalı olacağı görüşünü taşımaktadır.

Afetler karşısında nasıl hareket edeceğimize dair bir meslek içi eğitim olabilir. Birçok televizyon kanalı sahadaki muhabiri ve kameramanı robot gibi görüyor, sırtımızda canlı yayın cihazları taşıdığımız için “hemen kamera karşısına geçin” gibi bir tavır oluyor. Alandakiler ile merkezdekilerin iyi irtibatı olması lazım ve alana gönderilen kişinin de belli bir tecrübesi olması lazım. Her alanın kendine özgü kuralları var yaşayarak tecrübe ediyorsun ama ikili ekipler dayanışma içerisinde daha verimli oluyor. Tecrübeli olsanız bile bazen o bölgede her yere ulaşmanız mümkün olmuyor. Belli etik kuralları, belli davranış kalıpları, oranın koşullarına uyum sağlama, temel ihtiyaçlar noktasında çözüm bulma gibi pratikleri öncesinde konuşmak gerekiyor. Meslek içi eğitimlerle tecrübeli haberciler tüm bunları genç arkadaşlara anlatılabilir. Bunun dışında yaşayarak görmenin ötesinde bir pratik yapma şansı yok zaten. Deprem, sel heyelan bir sürü doğa olayı yaşanıyor ve bunlar karşısında temel davranış kalıpları kapsamında meslek içi eğitim ya da üniversitelerde bu alanla ilgili dersler olabilir (Aktaş, 7 Temmuz 2023 tarihli görüşme).

Şenkal ise afet haberciliğinin masa başında öğrenilemeyeceğine dikkat çekerek, sahada deneyimlemenin altını çizmektedir. Habercilik alanında mesleki tecrübe sahibi bir kişinin afet sahasına da kolaylıkla uyum sağlayacağı görüşündedir.

Bu sahada öğrenilerek yapılan bir şey, masa başında öğrenilecek bir şey değil. Afet haberciliği bir bilgisayarda ya da oturduğunuz yerde öğrenilecek bir şey değil ama deneyimleyerek öğrenilir. Mesleki tecrübe burada önemli afeti hiç bilmiyor olabilirsiniz, haberciliği televizyonculuğu biliyorsanız hızlı bir şekilde adapte olacaksınız. Belli başlı kuralları var. Yapılan bir başka herhangi bir işten farklı değil. Evet, fiziki şartları çok zor ama bir haberi yaparken neye dikkat ediyorsanız, en küçük pazar haberi yaparken bile doğru, dürüst, adil, hakkaniyetli, vicdanlı olmasına dikkat etmek gerekiyor. Yani hem mesleki hem insani kriterler var bunları zaten yerine getirdiğiniz zaman aşağı yukarı aynı şeyler oluyor. Burada tabi şartlar zor. Çünkü siz de orada depremde gibi yaşıyorsunuz. En büyük fark orada sizin yakınlarınızı orada enkaz altında kalmamış. Afet çok büyük bir olay ama yapılan iş habercilik dolayısıyla siz habercilikteki kurallara, normlara, kırmızı çizgilere uyduğunuz zaman biraz da dirayetiniz arttığı zaman yapılmayacak bir şey değil (Şenkal, 29 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Muhabirler ile yapılan görüşmelerde afet haberciliğine dair bir uzmanlaşma ihtiyacı bulunduğu; üniversitelerin iletişim fakültelerinde bu alanda verilecek dersler ve habercilerin hem meslek içi eğitimler hem de sahada deneyim kazanarak bu alanda donanımlı hale getirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

2.2.3 Spikerler

Televizyon haberciliğinde görev alan spikerler, kameramanın kaydettiği görüntü ile muhabirin hazırladığı haberin, editör denetimi, seslendirme ve montaj aşamalarından sonra yayına hazır hale geldiği zaman ekrandan aktarma yani izleyiciye sunma işini üstlenmektedirler. Spikerler bu işi televizyon kanallarının stüdyolarından yapılan canlı ya da bant kayıtlarıyla yerine getirmektedirler. Araştırmanın bu bölümünde spikerler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirilecektir.

2.2.3.1 Katılımcı Profilleri

Araştırmanın katılımcıları ulusal televizyon kanallarında spiker olarak görev yapmaktadırlar. Kamu, tematik ve tecimsel olmak üzere 9 televizyon kanalının çalışanı olan katılımcılardan 6'sı özel tematik kanallarda çalışmaktadır. Afet döneminde bu tematik kanallar aynı grupta yer alan tecimsel kanallar ile ortak yayına geçmiştir. Bu doğrultuda ilgili kanalların spikerleri bağlı oldukları şirketin hem tematik hem de tecimsel kanalları için görev yapmıştır:

NTV spikeri aynı anda Star TV,

CNN Türk spikeri aynı anda Kanal D,

Haber Türk spikeri aynı anda Show TV,

ATV spikeri aynı anda A Haber ekranlarında yayının aktarıcısı durumundadır.

Araştırmanın katılımcılarından Haber Türk Spikeri Mehmet Akif Ersoy ve Haber Global Spikeri Gözde Şeker 7 gün, TRT Haber Spikeri Mustafa Ustanıl 4 gün ve TV 100 Spikeri Ece Üner 1 gün deprem bölgesinde görev almıştır. Araştırma kapsamındaki diğer katılımcılar afete ilişkin yayınları kanalların merkezindeki stüdyolardan yürütmüştür.

Katılımcıların 5'i kadın, 4'ü erkektir ve yaşları 36 ila 52 aralığında değişmektedir. Katılımcıların habercilik deneyimlerine bakıldığında zaman en az 15, en fazla 33 yıllık bir deneyime sahip oldukları görülmektedir.

Görsel 18. Çalışmanın spiker katılımcıları

İsim Soyisim	Kurum	Cinsiyet	Yaş	Tecrübe
Cem Öğretir	ATV	Erkek	49	33 yıl
Ece Üner	TV 100	Kadın	42	20 yıl
Göksu Öngören Özgür	CNN Türk	Kadın	36	17 yıl
Gözde Şeker	Haber Global	Kadın	36	20 yıl
İlker Karagöz	Fox TV	Erkek	43	22 yıl
Mehmet Akif Ersoy	Haber Türk	Erkek	38	15 yıl
Mustafa Ustanıl	TRT Haber	Erkek	52	27 yıl
Seçil Özer	KRT	Kadın	41	24 yıl
Seda Öğretir	NTV	Kadın	43	22 yıl

Tablo 4. Çalışmadaki spiker katılımcıların profili

2.2.3.2 Afet Haberciliğinin Yayın Dili: Saat Etkisi

Spikerlik, habere ilişkin birkaç tanıtıcı cümlelerin promter cihazı aracılığıyla okunarak izleyiciye aktarılması olarak değerlendirilmemelidir. Öyle ki aynı haber farklı kanallardan izlendiği zaman her kanalın sunucusunun aktarımı izleyicide farklı

bir etki bırakabilmektedir. Çünkü haber aynı olmasına rağmen sunumdaki farklılık sunucunun yarattığı kişisel üslubun eseridir. Bu doğrultuda haber bültenlerinde sunulan haberin ne olduğu kadar nasıl sunulduğu da önemlidir (Aker, 2010, s. 158-159).

Kahramanmaraş depremlerinin ardından televizyon kanalları özel yayına geçmiş ve 24 saat boyunca yapılan canlı yayınlar ile afet bölgelerindeki durum aktarılmıştır. Bu yayınlar sırasında tek gündem afet bölgesi olduğu için ilk andan itibaren ekranda olan sunucular, planlı bir yayının parçası olmak yerine anlık gelişmelerin yaşandığı bir yayın yapma durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Peki böylesi bir ortamda ortak bir dil var mıdır, yayın dili nasıl olmalıdır? Araştırmanın katılımcılarından ATV Sunucusu Cem Öğretir bu dili “sorumluluk dili” olarak yorumlayarak, yayınlarda saat etkisine dikkat çekmektedir.

Görsel 19. ATV Spikeri Cem Öğretir

Bu tip durumlar için aslında ayrı bir yayın dili vardır, çünkü daha ince eleyip sık dokumanız gereken bir dönem. Bilgi akışının çok yoğun olduğu ve pek çok kaynaktan beslendiğiniz bir dönem oluyor. Bunların ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğunu aktarmadan önce mutlaka kontrol etmek gerekiyor ve bu tabi çok uzun bir süreç... ATV Haber Merkezi olarak her zaman hızlı vermektense doğru vermeyi tercih eden bir süreç işletmeye gayret ediyoruz. Önce vermek de önemli tabi ama ne yazık ki o kontrol dışı bazı mecralardan size ulaşan bilgileri paylaşmak doğru sonuçlar getirmeyebilir. Biz sorumluluk ile bu işi yapmaya gayret ediyoruz aslında buna sorumluluk dili demek belki çok daha uygun. Pek çok kişiden de aslında bunu beklemek lazım. Hatta bu tip durumları saat saat dilimlendirmek gerekir. İlk 12 saat, ilk 24 saat ve ilk 48 saat... İlk 12 saatte gerçekten çok net bir bilgi akışı sağlamak mümkün olmuyor. 24. saatte bir

şeyler ortaya çıkmaya, aydınlanmaya başlıyor. 48. saatte artık daha doğru bilgiye ulaşabiliyorsunuz. Onun için ilk 12 ila 24. saatte daha dik, ayakta, uyanık olmakta fayda var (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Üner, afet durumlarındaki yayın dilinin sınırını “acıyı dramatize etmemek ve afetzedelere karşı diğerkamlık” olarak çizmektedir.

Görsel 20. TV 100 Spikeri Ece Üner

Afet durumları için kesinlikle ayrı bir yayın dili vardır. Bir kere o insanların acılarının üzerinde tepinmemek gerekir. O insanların acılarını bir şov malzemesi haline getirerek zaten çok dramatik olan bir şeyi dramatize etmemek gerekir, çünkü zaten olayın kendisi dramatik. İkincisi o insanların yanında çok daha nazik çok daha diğerkam yani halden anlayan bir hale bürünmek gerekir. Kayıplarını kendileri anlatmak istiyorsa dinlemek gerekir. Bu konu üzerinden ben linç edilmişim; Mesut hançer o kızının elini tutan baba ile ilgili olarak ama baba bana yayın öncesi kendisi anlatmak istedi çünkü orada bir katarsis yaşıyor. Bunu anlatarak kendini iyi hissedeceğini söylediği için o yayın yaptık biz. Öbür türlü ben her zaman konuşmak isteyip istemediğini kendini o anda nasıl hissettiğini çünkü her zaman insanın ruh sağlığı oradaki öznenin ruh sağlığı sizin yapacağınız her haberden önemli (Üner, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Şeker’e göre sürecin hassasiyeti göz önüne alınarak, insani bir yaklaşımın esas alınması gerekmektedir.

Bence tek bir anahtar var; doğru bilgi vermek, izleyeni paniğe sevk etmeden ihtiyaç duyulan yardımın sağlanması noktasında koordine edebilmek. Ben bilhassa bu tür afet durumlarında klişe habercilik dilinde uzak, insani bir dil kullanılmasından yanayım. Gördüğüm neyse, -habercilik filtresinden geçirmek kaydıyla- onu anlatmayı hedeflerim. Normalde olduğundan çok daha

dikkatli bir dil kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Bir örnek vereyim; Hatay'da depremde yerle bir olan yeni bir bina vardı. İnsanlar bütün birikimlerini koyup daire almışlar, daha oturamadan bina çökmüş. Deprem ertesi günü ev alanlar o binanın müteahhidini bulup vurdular. Bu haber midir? Evet haberdır ama depremin ertesi günü bunu yayında söylemek kamu düzenini bozacak şekilde bu vakanın örnek alınmasına sebep olur ve benzer cinayetlere sebep olabilir. O yüzden haber değeri olsa da bunun gibi örnekleri yayınlarımda anlatmamayı tercih ettim (Şeker, 21 Kasım 2023 tarihli görüşme).

Haberin etik kurallarla çevrili bir dili olduğuna dikkat çeken Öngören Özgür, afet dönemlerinde daha özenli davranılması gerektiğinin altını çizmektedir.

Sadece afet durumlarında değil haberin elbette dili ve dikkat edilmesi kuralları var etik dediğimiz unsur, tarafsızlık ve doğru habercilik afet durumlarında daha özenli olmak zorundasınız. Olayın yaşandığı bölgede büyük bir panik oluşabilir ve ekiplerin, yetkililerin çalışmalarını zorlaştırabilirsiniz, empati yapmak sakın ve sağduyulu olmak gerekli. O an sizi izleyen o bölgede bir yakını olan birisi olabilir ve istemsizce o izleyiciye korku verebilirsiniz. Elinizdeki bilgiler net olmadan, haber kaynağından emin olmadan bilgi aktarmak yanlış anlaşılmalara yol açabilir bu açıdan özenli ve dikkatli, sakın, soğukkanlı olmakta yarar var ama neticede bizlerde insanız ve duygularımız var... Öyle acı öyle zor yayınları yapmak gerekiyor ki insan duygularını bazen profesyonelliğin ötesinde bırakabiliyor (Öngören Özgür, 8 Ekim 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.3 Duyguların Kontrolü ya da Kontrolsüz Duygu

6 Şubat günü saatler 4.17'yi gösterdiğinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremin ardından kameramanlar ve muhabirler hemen deprem bölgesine hareket ederken, daha o dakikalarda yani bölgeye henüz ulaşılammışken haberin aktarımını sunucular yerine getirmiştir. CNN Türk Sunucusu Göksu Öngören Özgür, depremin öncesindeki gece yayından çıktıktan sonra evine gitmek yerine hava koşullarından dolayı kanalda uyumayı tercih ettiğini ve o gecenin sabahı deprem haberiyle apar topar canlı yayına girdiğini aktarmaktadır.

Pazar gecesi tartışma programım vardı ve İstanbul'da inanılmaz bir kar fırtınası bastırdı. Yayın çıkışım gece 02:00 olmuştu sabah 09:00 yayınım var ama kar öyle bir yağıyor ki sabah yollar kapanabilir ve sabah gelemeyebilirim diye düşündüm ki daha önce İstanbul'da yağın yoğun yağış nedeniyle kanalda mahsur kalmıştım. Haber müdürümü aradım ve "Ben bu gece kuliste kalayım aksi bir durum olursa yayına girerim hem sabahta zorlanmamış olurum" dedim. Sabaha karşı telefonumda bir sürü cevapsız aramayla uyandım. Eşim "Göksu kalk, doğu yerle bir olmuş yazmış" detayı yok, haber müdürüm kaç kere aramış. Uyandım, üst kata kata geçeceğim asansörden çıkarken kafamdan neler geçti ama deprem hiç aklıma gelmedi. Büyük bir kar felaketi mi acaba diyorum n'oldu derken çok büyük deprem dediler... Apar topar yayına girdim.

İnanın ben de her detayı yayında izleyicilerimizle birlikte öğrenerek anlatmaya, aktarmaya çalıştım çok zor bir gündü (Öngören Özgür, 8 Ekim 2023 tarihli görüşme).

İki saat sonra sunacağı sabah haberlerine hazırlanırken deprem haberiyle hemen ekran karşısına geçen KRT Sunucusu Seçil Özer de duygularını kontrol atında tutmakta zorlandığını belirtmektedir.

Ben o dönem sabah haberlerini sunduğum için haber ajansa düştüğüm anda görenlerdenim. Pek çok felakette sahada görev yapıyordum. Ancak Kahramanmaraş depremi stüdyodan aktardığım bir konu olmasına rağmen sahadaymış gibi etkiliydi. Duygularımı yayının dışında tutmakta, şaşkınlığımı gizlemekte en zorlandığım felaketti. Birçok mesaj geliyordu telefonuma, herkes yardım istiyordu. Bir yandan durumu izleyicilere aktarmaya diğer yandan yetkililerin dikkatini yardım isteyen noktalara çekmeye çalıştım (Özer, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Fox TV Sunucusu İlker Karagöz ise kriz anında ekranda haberi aktarırken sakin kalmanın önemini anlatmaktadır.

Aslında her şey o anda geliyor. Karşınızda bir görüntü, yaşanan bir afet ve onu sığağı sığağına hata yapmadan, abartmadan, olduğundan küçük göstermeye çalışmadan ve saklamadan anlatmaya başlıyorsunuz birden. Gözümüz bir taraftan resmi açıklamalarda bir taraftan tam da karşımızdaki görüntüde. Biliyorsunuz ki karşınızda izleyici ve onların, anlattığınız yerde yaşayan yakınları var. Onlar da haber almaya çalışıyorlar. Panik yaratmadan, endişe seviyesini katlamadan dikkatli bir dille, sakin kalmaya da çalışarak paylaşıyorsunuz haberleri (Karagöz, 10 Ekim 2023 tarihli görüşme).

Üner, afet karşısında yaşanan duygu yoğunluğuna dikkat çekerek, soğukkanlı bir yayıncılık yapmanın kolay olmadığı üzerinde durmaktadır. Öyle ki habercilerin o tabloyu anlatmak için kullanacakları ifadeler de “infial” olarak değerlendirilmemelidir.

Sahadaki arkadaşlarımın büyük bir bölümünün canla başla oradaki bütün zor şartlar; tuvalet bulamıyorsunuz, yıkanacak yer bulamıyorsunuz, arabada yatıyorsunuz, sarsıntılar devam ediyor... Herkes çoluğundan çocuğundan uzak bir şekilde çalışıyor. Elbette orada duygu seli ile yaşadıklarımıza baktığımız zaman ben mesela mezarlığa gittim, oradaki kokuyu unutmam mümkün değil. Oradaki imamların bize anlattığı şey işte bir anne çocuğu ölmesin diye üstüne kapanmış; ölüm katılığı diye bir şey var, “ayırmadan gömmek zorunda kaldık” diyor. Şimdi bunu duyan bir insanın işte yayında çıkıp da ‘a işte biliyor musunuz bir deprem felaketi oldu, şu kadar kaybımız var’ demesi bunu bir istatistik gibi sunması imkânsız çünkü her birinin ayrı bir hikayesi var... Bu kadar korkunç manzaralarla karşılaşp çok soğukkanlı bir yayıncılık yapmak da kolay değil. İnsan bazen de isyan edebilir, buradaki tablo sizin sandığınızdan çok daha korkunç diyebilir, bu infial yaratmak falan değildir yani. Bunları da göz önünde bulundurduğumuz zaman

devlete, vatanın bölünmez bütünlüğüne hakaret olmadığı müddetçe bence oradaki yayıncılığı çok da eleştirmemek gerekir. Çünkü her türlü zor bir yayıncılıktı. Evet hatamız olduysa affola ama duygular çok yoğun (Üner, 9 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Ustanıl da özellikle afet sahasında süreci yönetmenin ve duygusal kontrolün zorluğunu anlatmaktadır.

Görsel 21. TRT Haber Spikeri Mustafa Ustanıl

Bir iki dakika önce bir enkazdan cansız bir bedenin çıkarıldığını görüyorsun ama sana diyorlar ki geç kameranın karşısına olup biteni anlat, çok zor bir duygu. Cümlelerimizi seçerek kullanmaya gayret ettik, insanları çok fazla üzmeden, depremzedeleri yaralamadan nasıl anlatabiliriz derindeydik, umarım anlatabilmişizdir. Ben bölgede 4 gün kaldım sonrasında merkezde stüdyodan gelişmeleri izleyicilere aktarmaya çalıştım. Deprem bölgesinde günlerce çalışıyorsun tüm zorlukları yaşıyorsun, dışını fırçalayabilmenin ne kadar önemli bir şey olduğunu anlıyorsun. Kişisel ihtiyaç bakımından zorluğun yanında sahada olup biteni sürekli görüyorsun ve psikolojinin iyi olması beklenemez. Bunu seyircinin anlaması lazım. Muhabir arkadaşımız yanlış bir ifade de kullanabiliyor. Bu noktada yaşanabilecek ufak defek aksilikleri stüdyodan biz düzeltmeye gayret ediyoruz (Ustanıl, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Öğretir ise afet sahasında bazı habercilerin ekrandaki görünürlüklerinin getirisini düşünerek duygu kontrolü konusunda yanlış davranışlar sergilediklerini ve aldıkları yanlış alkışın da bu davranışın sürdürülmesine neden olduğu görüşündedir.

Kendinizi sunum yaparken veya bilgiyi aktarırken belli bir dakika duyguya kaptırabilirsiniz hiçbir beis yok, insani bir durum bu ama bunu dakikalarca sürdürmek bana çok doğru gelmiyor, etik gelmiyor. Biz ajitasyonla değil de habercilikle hayatımızı kazanmalıyız ama bazı arkadaşlarımız bu durumu karıştırabiliyorlar sunucusundan muhabirine kadar. Habercilik heyecanın dışında bunun prim yaptığını düşünen de pek çok kişi var. Bunu samimiyet

olarak algılayan bir kesim de var ama kişisel olarak ben habercilik hayatım boyunca habercinin bir nebze de olsa haberle arasına mesafe koyması gerektiğini düşünüyorum. Yani şöyle düşünelim olay, olayı yaşayan kişiler, haberci ve seyirci. Biz ortada bir konumlanmayı tercih etmek zorundayız gibi geliyor bana bu benim işle ilgili hayat görüşüm aslında. Bazen insanlar kamu görevi ifa etmenin dışında ekrandaki görünürlüklerinin kendilerine olan getirilerini düşünmeye başlıyorlar ve bazen yanlış alkışlandığı zaman yanlış yapmaya devam ediyoruz. Haberci dediğiniz kişi toplumdan ayrı değildir ama toplumdan farklı bir yerdedir. Çünkü toplumun içindedir ve toplumun ferdidir ama daha farklı bakar her şeye, bakmak zorunda olmalıdır. En başta da kendinin farkında olmalıdır. Eğer bir yanlış varsa ve bu yanlışın alkışlanması kendinin hoşuna gidiyor ve buna cevaz verip devam ediyorsa o noktada birilerinin ona dur demesi gerektiğini düşünüyorum ama buna dur diyecek halk değil, büyükleri ya da yetkilileridir. Bir itiraf meslek örgütlerimiz çok zayıf bu konuda. Yok denecek kadar zayıf. Türkiye’de habercilik meslek örgütlerinin dışında ilerliyor (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.4 Patronunun Mikrofonuna Konuşmak: “Günah Keçisi”

Kameraman, muhabir ve ekran önündeki sunucu haberin üreticisi, aktarıcısı konumundadır. Bir bakıma imza attıkları haberin sahibidirler. Dolayısıyla izleyici de ekrandaki görüntüyü kaydeden ile haberi anlatanı muhatap olarak değerlendirmektedir. Araştırma kapsamında afet bölgesinde görev yapan bazı habercilerin yaptıkları haber ve yayınlar sonrasında özellikle sosyal medya üzerinden tepkiyle karşılaştığı tespit edilmiştir. Üner, “Hep sinekler ile meşgulüz, hiç bataklıkla meşgul değiliz” sözleriyle muhabir, kameraman ya da sunucuya değil taşınan mikrofondaki logoya bakmak gerektiğine işaret etmektedir.

Orada muhabirleri ve kameramanları günah keçisi ilan etmek çok kolay ama burada dönüp medya patronlarına bakmak gerekir çünkü siz orada patronunuzun mikrofonunu tutuyorsunuz. Günün sonunda patronunuzun mikrofonuna konuşuyorsunuz. Eğer patronunuz veyahut da kraldan çok kralcı olan bir mekanizma "Bir dakika burada sakın vatandaşın devlet eleştirisi yapmasına veya hükümet eleştirisi yapmasına izin verme, kes şu anda yayını" dediği anda oradaki yayıncı da patronunun mikrofonunu tuttuğu için temsil ettiği kanalın mikrofonuna konuştuğu için kesmek zorunda kalır. Dolayısıyla burada muhabir veya spiker ya inisiyatif alacak işini kaybetmeyi göze alacak, o mikrofonu tutacak orada herkes acı gerçeklerle yüz yüze gelecek ya da o esnada kes bu yayını diye bir komut gelirse bir yerden o da onu kesmek zorunda kalacak. O röportajı yapmadan önce öyle güdülenmişse yani o röportaja gitmeden önce aman sakın hükümet, sistem eleştirilmesin şeklinde güdülenmişse o anda mecburen bir otosansür uygulanır. Dolayısıyla ben her zaman en zayıf halkanın sahadaki haberciler ile ekrandaki spiker olduğunu ve diyeti onların ödediğini düşünüyorum. Nitekim bu şekilde işini kaybeden spiker de oldu. Bizler sorundan besleniyoruz sorumluluktan beslenmiyoruz. Kimse sorumluluk almıyor, burada

meselelerin gerçek sebeplerine odaklanmıyoruz. Biz hep sineklerle meşgulüz hiç bataklıkla meşgul değiliz. Bataklığı kurutmakla meşgul değiliz. Meseleleri değerlendirirken en zayıf halka o anda kimse hani onun üstüne çullanalım bir dakika yani muhabir o mikrofonu niye çekmek zorunda kaldı soralım bakalım. Burada sorulacak çok fazla soru var; kendi inisiyatifi ile mi çekti, kendi inisiyatifi ile çektiyse çok kötü ama zannetmiyorum. Oraya gitmeden önce aman sakın eleştiri duymak istemiyoruz mu dendi yoksa zaten öncesinde başka haberlerde defalarca silsile uyarılmıştı da orada otosansür mü yaptı kendine? Yayın sırasında kes bu yayını diye kulağına bir komut mu geldi bunların hiçbirini bilmezken hedef olarak o muhabir gösterilmemeli (Üner, 9 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Deprem bölgesinde görev yapan Şeker, kanal yönetiminin talimatlarına uymadığı için “Başka yayının yok dönebilirsin” sözleriyle afet sahasından çekildiğini ve sürecin çalıştığı kurumdan istifayla sonuçlandığını anlatmaktadır.

Depremden sonraki ikinci gün, kanalın genel yayın yönetmeninden, sahada görev yapan herkesin olduğu WhatsApp grubuna bir mesaj geldi. Mesajda özetle “Yayınlarda eksikleri değil gelen yardımları anlatmamız gerektiği” ve “Devletin eli her yerde hissediliyor” duygusunu aktarmamız istendiği anlatılıyordu. Ben bunu reddettim. Önümde ceset torbası bile olmadığı için battaniyelere sarılı cesetler sıralanırken “Bir eksik yok” diyemedim. Hatay’da tablo neyse yayınlarımda onu anlattım. 5. gün bir yayının sırasında kulağıma aniden “Bitir” dediler. Ben de başka bir noktada enkazdan canlı kurtarıldığını düşünerek yayını bitirdim. Ardından merkezden arandım, “Başka yayının yok dönebilirsin” dendi. Talimatlara uymadığım için sahadan çekilmiştim. Döner dönmez istifamı verdim. Kabul edilmedi. Söz konusu mesajı gönderen yönetici bir süre sonra benden özür diledi. Ama bu, yaptığını telafi edemezdi. 2 ay sonra ben de kurumdan ayrıldım (Şeker, 21 Kasım 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.5 Deneyimler/Sahadan Sesler: Bilgelik Tasvirleri

Afet sahasında görev yapan sunuculardan Ersoy, habercileri afet sahasındaki hikâyenin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda arama kurtarma çalışmalarının kameraların ışığı ile sürdüğünü göstermek için bir canlı yayın sırasında kameraların ışıklarını kapattırdığını ve bu durumun izleyici üzerinde büyük etki oluşturduğunu anlatmaktadır.

... Sabah size küfreden kişi akşam size sarılabiliyor yani. Adam geliyor çocuğunun cesedini gösteriyor, Allah belanızı versin hiçbir şey yapmıyorsunuz falan diyor size. Ne diyeceksiniz o adama çok haklısınız diyorsunuz. Onunla tartışmazsınız, aynı adam gidiyor akşam size çorba getirmiş, sarılıyor ve ağlıyorsunuz onunla. Acının ortasında kamera karşısında olmak aslında kamera yok artık ve siz acının bir parçasısınız. Sadece ilkesel olarak şuna dikkat ediyorsunuz kamera karşısında ağlamanın bir faydası yok, durumun vahametini büyük büyük cümleler ile anlatmanın bir faydası yok olanı sadeleştirip paylaşın.

Mesela ışıkları kapatarak yaptığım yayın çok konuşulmuştu benim için çok sıradan bir şeydi ve ne anlama geldiğini o an hissetmedim, fark etmedim. Beni aradılar dediler ki Akif şu anda çok ortalık çok karıştı. Dedim ‘ne oldu ki yani anlatma göster yaptık sadece’, gazetecilikte temel bir şeydir. Öncesinde aklıma bile gelmemişti o anda aklıma geldi. Dedim ki ışıkları bir kapatalım ve gösterelim mi çok büyük yankı uyandırmış. Ben sahada olduğum için o esnada bilmiyorum, yaptığınız işin ne anlama geldiğini o esnada kestiremiyorsunuz. Orada bir abartı yok bu durumun var olduğunu gösterme sadece. Dolayısıyla orada yaşıyorsunuz, hikâyenin bir parçasısınız ve yapmanız gereken şey aklınızı muhafaza etmek, soğukkanlılığınızı korumak, süzmek, dikkatli bir dile sahip olmak. Çünkü orada artık enkaz altında canlar var, onların ne siyasi görüşü ne uyuğu ne dini ne mezhebi hiçbirinin bir önemi yok orada insansınız sizin anneniz, babanız, çocuğunuz orada olabilir ve tek bir hikayeniz var kurtarılmaları için yardım etmeniz. Neye ihtiyaç varsa onları aktarmak, kurtarılmaya katkı sunmak (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Öğretir, habercilik ve yayıncılık açısından hassasiyet içeren afet dönemlerinde dikkat edilmesi gerekenleri kendi çalıştığı kurumun izlediği yayın politikası çerçevesinde sıralamaktadır.

Afet sırasındaki canlı yayınlarda acıların kayıpların kaosu önüne çıktığı anlardan söz ediyoruz. Ve toplumun normalde olduğundan daha hassas olduğunu aklımızda tutmamız gerekiyor ve her bir sözcüğü özenle seçiyoruz. Kullandığımız bir kelimenin kurduğumuz bir cümlenin birilerini yaralayıp acılarını katlayabileceği ihtimalini hiç unutmuyoruz. Ben bunları tabii kendi çalıştığım kurum adına söylüyorum ama genel olarak Türk televizyon haberciliği ile ilgili bir şeyler söyleyecekse onları daha ayrıca söylememiz gerekir çünkü biz afetzedeye mikrofon uzatmada görüşünü almada derdini dinlemede ısrarcı davranmıyoruz. Elde ettiğimiz her bilgiyi mutlak teyit ediyor sonra yayında paylaşıyoruz. Orada canlı yayına bağladığımız yetkililerden, görgü tanıklarından veya uzmanlardan doğruyu güncel bilgiyi almaya çalışıyoruz. Soru sorarken yanıt alırken felaket tellallığı yapmıyoruz ve yayınlarımızda yapılmasına da müsaade etmiyoruz çünkü bunu yapmaya hevesli çok insanlar var işte en kritik anlarda yanlış birtakım bilgilendirmelerini yönlendirmenin çok kötü sonuçları olabiliyor. Bu Kahramanmaraş depremlerinde değil ama İzmir depreminde örneğin arama kurtarma faaliyetlerini aksatan, yalan mesajlar dolaştı her yerde bu önemli. Görüntüler konusunda çok hassasız; trajik görüntüleri işte yaralıları, ölüleri, vücut bütünlüğü bozulmuş canlıları ekrana vermiyoruz. Her zaman işte çocukların ekranı izleme ihtimalini aklımızda tutuyoruz. Onların varlıklarını, bedenlerinin ekranda görünmesi, adlarının verilmesi bulundukları adreslerle ilgili bilgilerin paylaşılmaması konusunda hassasiyet gösteriyoruz; işte enkazda, hastanedeki, ambulanstaki görüntülerinin yayınlanmaması konusunda (S. Öğretir, 9 Ekim 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.6 “Şehre Gelince Hayat Ölüyor”

Kahramanmaraş depremleri etki alanının genişliği, can kaybının fazla oluşu, teknik ve fizik zorluklar bakımından haberciler için diğer afetlerden farklı bir deneyim olarak değerlendirilirken habercilerin sosyolojik açıdan da etkilediği tespit edilmiştir. Bu kapsamda Üner, afetzedelerin tevekkül halinin kendisini derinden etkilediğini anlatmaktadır.

Kahramanmaraş depremlerinde şöyle bir durum var orada özne insan ve o insanın kaybı. Yani Can kaybının yanı sıra hayatlar kaybedilmiş vaziyette yani bütün bir hayat yani evladı, ailesi, ailesinin belki birçok ferdi ve bunun yanı sıra evi, eşyası düzeni, her şeyi yani insanların yaşadığı o ağır travmaya rağmen tevekkül hali beni inanılmaz etkiledi. Kahretmek yerine yine de şükreden çok insan gördüm. Haberlere de konu olan bir kadın vardı; cüzi bir miktar söyleyerek “borcum var bunu ödeyin” demişti insanlara aslında borcu da değilmiş, kendi aralarında para toplayarak öğrenciler okusun diye hayır işi yapıyorlarmış. Sonra o kadın kurtarıldı fakat evladını kaybetmişti ben Kahramanmaraş’ta o kadını buldum ve röportaj yaptım. Bunlar normalde kırsalda oturuyorlarmış fakat oğulları okula daha yakın olsun diye şehir merkezinde ev almışlar ve oğlunu o evde kaybetmiş. Şöyle bir cümle kullandı ve benim tüylerim diken diken oldu, daha yeni oğlunu kaybetmiş bir anne "Baktım şehre gelince hayat ölüyor". Aslında şehre gelince hayat ölüyor demek betona gömülen günümüz insanının bütün trajedisini ortaya koyan müthiş felsefi bir cümle aslında. Oğlunun yeni kaybetmiş bir annenin bu kadar bilgece konuşması muazzamdı. Acının büyüklüğüne rağmen son derece tevekkül halinde başka ne yapabilirim diye düşünen insanlar. Keşke eğitimini alsaydık da daha çok insan kurtarabilseydik diyen insanlar gördüm. İşte Allah’ıma bin şükür o Mesut’un “kızımı tek parça çıkarabildim, tek parça halinde mezara gömebildim” buna şükreden insanlar... O kayba rağmen kaybın büyüklüğüne rağmen işte orada insanın nelere kadir olabildiğini yani neleri göğüsleyebileceğine şahit oluyorsunuz. O acıları göğüslerken tevekkül halini gördüm ve kendi insanlığımdan utandım gerçekten. Çünkü çok kolay tabii ki isyan etmek yani. Çünkü defalarca tekrar eden bir afet ve neden felakete dönüşüyor diye isyan etmek istiyor. Bu isyanın yerine hala ne yapabilirim dayanışması gördüm. Birbirini kurtarma gayreti gördüm ve buna saygım sonsuz (Üner, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.7 Ekranı Sahada/Stüdyoda Yönetmek

Araştırma kapsamında yer alan bazı sunucular hem afet bölgesinde hem de stüdyoda görev yaparken bazıları sadece stüdyodan yayın yapmıştır. Katılımcılara afet durumlarında stüdyo ile afet sahasından görev yapmanın farkı sorulmuştur. Şeker, stüdyodan insana dokunulmayacağı görüşünü taşımaktadır.

Bir hafta Hatay’dan yayın yaptım. Her yayından önce enkaz başında bekleyenlerin yanında gidip onlardan bilgi aldım. Ama bunu yapmak kolay

değildi. Çünkü kimse o an soru yanıtlayacak durumda değildi. Soracağım tek soru için dakikalar öncesinden yanlarına gidip onlarla oturdum, onları dinledim, çoğuna uzun uzun sarıldım. Stüdyoda insana dokunmak gibi bir şansınız yok. Sahada aktardığınızın parçası olursunuz. Depremde de öyle oldu. Her yayın öncesi yakınları enkaz altında olanlar gelip ellerimize sarıldı. Yayınlarımızda vinç gibi eksikleri sayıp yardım istememiz için yalvardılar. Kardeşinin, annesinin enkazdaki yerlerini gösterip yardım istediler. Orada sadece haberci gibi değil arama kurtarma ekiplerinin bir parçası gibi de çalıştık (Şeker, 21 Kasım 2023 tarihli görüşme).

Üner de afet sahasında yaşanan duyguya ortak olmanın ve o atmosferi yaşayarak sunmanın gerekliliğine inanmaktadır.

Sıcacık stüdyolarda makyajlarınızı yapıp, konfor alanınızda kalıp sunmak dünyanın en kolay işi. Ama işin aslında o alana gidip yani o oradaki duyguyu, dayanışmayı, kaybı, acıyı anlayabilmek için gerçek bir habercinin, gazetecinin bir kere kesinlikle alanda olması gerekiyor. Çünkü siz kamu yararına bir iş yapıyorsunuz ve kamu yararına yaptınız “İşte burada bak Ayşe teyzenin şu ihtiyacı var, Mehmet amcanın bu ihtiyacı var” diyebilmek için birebir onun yanında olmanız lazım. Elini tutmanız lazım hem onu hissedebilmek hem de hiçbir şey yapamasam da senin yanıdayım diyebilmek ve mikrofon uzatarak sesini birinci elden duyurmak gerekir (Üner, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

NTV Sunucusu Seda Öğretir ise habere konu olayı hissetmek bakımından sahada olmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Öğretir, sahaya gidecek kişinin sahanın hassasiyetlerini göz ardı etmemesi gerektiğinin altını çizerek, saha ve stüdyonun yayın trafiklerinin birbirinden farklı olduğunu vurgulamaktadır.

Mevzuyu daha iyi anlamak, hissetmek, daha doğru soruları sormak için bölgede olmak önemli. “Haberci gözüyle bakarım” diyen ve duygularını işine katmayacağından da emin olan kişinin orada olması daha önemlidir. Ancak bir takım hassasiyetler var ve onları gözden kaçırabileceğini veya trajik tabloya dayanamayacağını düşünüyorsan orada olmak dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Stüdyoda daha fazla kişiyle bağlantı halindesin senin önüne akan bir muhabir bağlantısı süreci veya uzmanlar gelip gidiyor, orada başka bir trafik var ikisinin trafiği çok farklı (S. Öğretir, 9 Ekim 2023 tarihli görüşme).

ATV Sunucusu Cem Öğretir ise afet bölgesinde yapılan işin teknik zorluklar içerebileceğini ancak stüdyo ortamına göre aktarıcıya gözlem olanağı sunması bakımından, atmosferi yaşayarak anlatmanın daha kolay ve inandırıcı olduğu görüşündedir.

Afet bölgesindeyken teknik manada sıkıntılar yaşayabilirsiniz. Hava şartlarından kaynaklı sıkıntılar olabilir ama orada olmak herhangi bir metne, bilgilendirmeye ihtiyaç duymadan oradaki hali, atmosferi yaşadığınız için anlatmak çok daha inandırıcı ve kolay. Stüdyoda olduğunuzda uzaktan gözlemliyorsunuz ve görüntü üzerinden yorum yapabiliyorsunuz. Bölgedeki arkadaşlarınızdan aldığınız bilgiler ve o duygu üzerine bir şeyler

aktarıyorsunuz. Ben Soma faciasında bunu yaşadım, çok zor şartlarda yayın yaptık. Yamaçtaydık ve beni halatlarla bağladılar düşmeyeyim diye madenin ağzını görüntüde görebilmek için çok dik bir yamaçtan yayın yaptık. Anlatım çok kolay oluyor çünkü yaşıyorsunuz, yaşadığınız, gördüğünüz şeyi anlatıyorsunuz. Stüdyoda biraz daha çalışmanız gerekiyor. Atmosfere çalışmanız gerekiyor (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Karagöz, daha önce birçok afet bölgesinde muhabir olarak görev aldığından Kahramanmaraş depremleri sırasında stüdyoda yayın yapmayı daha önce girdiği bir sınavın soruları ile yeniden karşılamaya benzetmektedir.

Ekran önüneyken İzmir depremi ve peş peşe gelen Kahramanmaraş depremlerini sıcaklığına aktardım. Muhabirken gittiğim, yıkıma şahit olduğum Van depremi var. Sonra yıkılan binalar, göçükler, afetler... Orada olmasanız bile yaşananın ne olduğunu saha deneyimleriniz öğretiyor size aslında. İnsanların ne hissettiğini, yaşadığı çaresizliği ve neye ihtiyacı olduğunu biliyorsunuz. Tam orada yaşamışsınız çünkü önceden. Bu duygu değişmiyor. Muhabirlikten ekran önüne geçtiğinizde, bu bir avantaj gibi değil ama çok önemli bir sınavın benzer sorularla tekrarı gibi karşınızda (Karagöz, 10 Ekim 2023 tarihli görüşme).

Habercilik hayatının önemli bir bölümünde muhabirlik yaptıktan sonra sunuculuk yapmaya başlayan Özer'e göre afetin etki alanının genişliğinden dolayı stüdyoda görev yapmak da sahada görev yapmak kadar zorlayıcı olmuştur.

Deprem bölgesine gitmedim ancak daha önce sahada görev yapan bir muhabir olarak şunu söyleyebilirim böylesine bir felakette stüdyoda olmak da aynı derecede zor. Sahada olduğunuzda sadece bulunduğunuz yeri görürken stüdyoda 11 ilde yaşanan her şeyi görmek ve anlatmak durumunda kaldığınız bir felakette bu (Özer, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.8 Mesleki Etik ya da Sınavı Geçmek

Sunucuların afet bölgesindeki mesleki etik ihlallere ilişkin değerlendirmeleri bu başlık altında ele alınmaktadır. Araştırmanın katılımcıları Türk televizyonlarının mesleki etik bakımından pek de iyi bir sınav vermediği görüşünü taşımaktadır.

Türk televizyonları yayıncılık açısından berbat bir sınav verdi bir dolu etik ahlaki ihlaller vardı yapıldı ve bunları izlerken yapıldığında şahit olurken gerçekten saçımızı başımızı yolduk. Nasıl örnekler vereyim yani tabii bu bunları yapan kendisine haberci diyen kişilerin farklı savunmaları da oldu ama böyle savunma kaldırabilecek durumlar da değildi çoğu... Bu konuda ilk aklıma gelen işte hatırlarsınız bir baba kızını kaybetmiş enkazın üzerinde sadece elini tutuyor kızının. Çok ikonik bir fotoğraf oldu daha sonra simge fotoğraflardan biri oldu; işte ölen kızın elini tutan baba... Bir tulum giymişti üstüne yani tek kare haliyle zaten tek başına her şeyi anlatan, bütün depremi özetleyen bir kareydi bu. Biz mesela şunu gördük o fotoğraf karesi yayıldıktan sonraki gün birileri o babayı

buldu o baba ile konuştu hatta babayı canlı yayına aldı 14-15 dakika canlı yayında babayla konuştu ve şöyle sorular yöneltti: Kızınız size ne diye sesleniyordu, siz nasıl hitap ederdiniz? Kızınız büyüyebilseydi ne olmak isterdi, nasıl hayalleri vardı falan gibi bayağı adamın yarısını daha ne kadar deşip kanatabilirim gibi soru soran ve mikrofon uzatan kişiler vardı; böyle anchorwoman dedikleri turnak içinde... Birileri de stüdyodan bunun yayını yapıyordu yani söyleyebilecek bir şey yok yani o adamla bant röportaj bile yapılmamalı bence habercilik bu değil ilk aklıma gelen bu, sonrasında da işte enkazlara mikrofon uzatma olayları filan vardı galiba (S. Öğretir, 9 Ekim 2023 tarihli görüşme).

ATV Sunucusu Cem Öğretir de bölgeye habercilerin ulaşması bakımından iyi bir refleks gösterildiğini ancak mahremiyet konusunda bazı ihlallerin yaşandığını belirtmektedir.

Habercilik anlamında çok iyi bir sınav verdik mi, bence ortanın üstü. Yüzde yüz iyi performans sergiledik mi hayır. Bu aslında toplam bir durum. Refleksimiz çok iyiydi. Bölgeye gidiş, bölgeye hareket ediş. Bunun dışında “Mesela çocuk görüntülerinin ekranda yer alması çok tartışıldı, şiddetin pornosu deniliyor buna. Açıkçası ben bir tık daha geride durulması gerektiğini düşünüyorum. İnsanların özel hayatına saygı duymak lazım. Bir çocuğun görüntüsünü vermekle çıktığını duyurmak arasına çok büyük bir fark yok aslında. Görüntüyü çok fazla ekranda tutup, onun üzerine tepinmek, onu sürekli ekranda tutmaya çalışmak yerine bir kısım verilip sonra ekrandan alınabilir hatta şu da söylenebilir seyirciye: “Evet kurtuldu, çok güzel umut oldu bizim adımıza ama özel hayatına saygı adına daha fazla ekranda göstermek istemiyoruz” denilip ekrandan çekilebilmesi gerekir. Dakikalarca ekranda tutulması hep bir reyting kaygısından ve daha çok izlenebilir miyiz kaygısından. Çünkü masum bir yüzün orada nefes aldığını görmek herkesin içine su serpiyor ama konunun muhatabı ve öznesi olan kişi ne düşünüyor bu konuda, rızası alınmadan yapılmış oluyor. Dolayısıyla biraz daha sorumlu olmakta fayda var diye düşünüyorum. Her şeyi göstermemek lazım (C. Öğretir, 5 Eylül 2023 tarihli görüşme).

Ersoy ise etik ihlalleri değerlendirirken medya anlamında 1999 Marmara Depreminden bugüne sadece teknolojinin değiştiğine vurgu yapmaktadır.

Yalan haber, manipülasyon, sahte tweetler, bundan muhalefet devşirmeye çalışanlar, bundan iktidarını beslemeye çalışanlar. “Her şeye müdahale ettik”, “Her şey mükemmel gidiyor”cular ile “Hiçbir şey yapılmıyor”cuların birbiriyle olan siyasi çekişmelerinin altında ezilen insanlar, hepsine rastlamak mümkündür. Sosyal medyanın dibine kadar kirlendiğini gördük. 99 depreminden bugüne medya ne yapmış baktığımız zaman sadece teknoloji değişmiş yani. Enkazdan çıkarılanlara mikrofon uzatmak vs. bunu ben yapmadım ama yapanlar oldu. Durumun vahametini anlatmak için enkazdan perişan şekilde çıkanları göstermek gerekir mi ben tercih etmem (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Karagöz, sahadaki etik ihlallerin yayın telaşıyla yapıldığını düşünmektedir. Asıl ihlalin televizyon kanallarının kamunun eksikliklerinin göstermemek için aldığı talimatlara göre yayın yapması çabasıyla kaynaklandığını belirtmektedir.

Sınırların şaşıldığı, enkaza haddinden fazla yaklaşıldığı, arama kurtarma çalışmalarının o koşuşturmaca içinde belki bilmeden aksatıldığı durumlar oldu ama bence kimse bunu bile bile yapmadı. Ya yayının telaşıydı ya enkazdan bir kişinin daha sağ çıkartılmasının verdiği heyecandı. Sahadaki tüm meslektaşlarımız için söylüyorum herkes bildiği ve karşılaştığı kadarıyla görevini yapmaya gayret etti. Masa başında yayını kumanda edenlerin, kamunun yaptığı önemli ve hayati hataları, eksiklikleri göstermemek için talimatla gösterdiği çabayı da unutmayalım (Karagöz, 10 Ekim 2023 tarihli görüşme).

Özer ise etik ihlallere değinirken “felaketin unutulduğu durumun siyasi bir çekişmeye dönüştüğü” görüşünü taşımaktadır.

Ahlaki ve etik ihlalin bu felakette söz konusu olduğunu düşünüyorum. Ekranlar iki ayrı görüşe bölündü. Bir yerden sonra sanki enkaz altında hala insanlar olduğu, binlerce insanın öldüğü, binlercesinin zor durumda olduğu unutuldu, durum siyasi bir çekişmeye dönüştü. Bir tarafta çoktan kahramanlık hikayelerini anlatmaya başlamışken, diğer tarafta hala yardım çığlıkları vardı. Yapmamız gereken sonuna kadar durumun büyüklüğünü unutmamaktı. Enkaz altına uzatılan mikrofonlara, ağlayan depremzedeye sırtını dönen muhabirlere şahit olduk bu depremde. Çünkü bir yerden sonra felakete yabancılaşıp siyasete bulaşmayan popüler yayınlar derdine düşüldü. Bu etik olarak ahlaki açıdan büyük problemli (Özer, 29 Eylül 2023 tarihli görüşme).

2.2.3.9 Afet Haberciliği: Dünü, Bugünü, Geleceği

Araştırmanın sunucu katılımcılarının mesleki deneyimleri göz önüne alındığında gerek stüdyoda gerekse sahada afet haberlerinin aktarımı konusunda önemli bir tecrübeye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen veriler göz önüne alındığında tüm mesleki deneyime rağmen habercilik açısından Kahramanmaraş depremlerinin diğer afetlerden çok daha farklı olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılar afet haberciliği alanında uzmanlaşma ihtiyacı olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Ersoy, habercilerin kendi meslekleri dışında her şeyin etik ve ahlakını sorgulama yolunu seçtiklerini belirterek aynı sorgulayıcı tavır ile haberciliğin ihtiyaçlarının da belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Medyada uzmanlaşma eskiden daha belirgindi şimdi bir muhabir pazarda domates haberine de gidiyor, savaş haberine de gidiyor afet haberine de... Keşke bu şekilde bir uzmanlaşma alanı olsa. İletişim fakültelerinde bu şekilde ikinci üçüncü sınıftan itibaren branşlaşma olmalı. Mezun olduğunda özgeçmişine afet muhabiridir yazabilmeli, biz de ‘Bu kişiyi gönderelim canlı

yayın tecrübesi eklensin' demeliyiz. Biz kendimiz dışındaki her şeyin etiğini ahlakını sorgulayan bir iş yapıyoruz ancak kendi işimizi sorgulamıyoruz (Ersoy, 26 Haziran 2023 tarihli görüşme).

Ustanıl, afet durumunda haber merkezindeki nöbetçi ya da boşta olan ekibin değil de afet konusunda uzmanlaşmış ekibin hemen afet sahasına gitmesi gerektiğini belirtmektedir.

Ben afet konusunda da uzmanlaşma olmalı gerektiğini düşünüyorum. Diyelim ki bunun adı afet muhabiri olsun ve afet muhabiri diye bütün gün oturacak diye bir şey yok. Kameramanı, muhabiri, canlı yayın yapacak ekibin daha önceden tespit edilip böyle bir durum yaşanırda ilk hareket edecek kişiler sizlersiniz diye daha önceden eğitimlerin verilip hatta tatbikatların yapılması gerektiğini düşünüyorum. Yaşadığımız coğrafya bizi bu branşlaşmaya itiyor aslında. Yaşadığımız orman yangınları, deprem kuşağındaki bir ülkeyiz, Karadeniz Bölgesine gidiyorsun özellikle son yıllarda hemen her yıl bir sel felaketi ile karşı karşıyayız. Yani bu tip durumlarda haber merkezinde o esnada boşta olan muhabir veya kameraman yerine afet için hazırlanmış ekibin yola çıkması daha doğru olacaktır (Ustanıl, 18 Mayıs 2023 tarihli görüşme).

Öğretir ise özellikle afet dönemlerinde televizyon haberlerinin diğer zamanlara göre daha çok izlendiğini belirterek, bu dönemler için daha hassas, duyarlı ve hazırlıklı olunması gerektiğini savunmaktadır.

Bu kadar çok afetle mücadele eden bir toplumda olduğumuz için basın da bu konuda bir kendine baksa ve uzmanlaşsa fena mı olur hiç fena olmaz bence çünkü gerçekten çok fazla afet ile seldir, orman yangınıdır, depremdir, çığdır muhatap oluyoruz. Ve gerçekten de herkesin yakınlarının güvende olup olmadığını bilmek istediği kriz anları bunlar... İletişim ihtiyacını çok artırdığı bazen haberleşmenin hatta çoğu zaman haberleşmenin kesildiği o yüzden de biz televizyon habercilerin her zaman böyle afet anlarında rutin zamanımızdan daha çok izlendiğimiz dönemler daha çok izleniyorsak daha dikkatli olmak zorundayız. Rutinde televizyon izleyicisi olmayan kitlelerin dahi bize dönüp baktığı zamanlardan söz ediyoruz. O yüzden bazı şeyleri aklımızda tutmalıyız süzgeçlerimizi çok iyi çalıştırmalıyız diye bir hassasiyet gösterilmeli ve herkesin kendine bir çeki düzen vermesi gerekiyor. O yüzden de afet haberciliği diye bir uzmanlaşma alanına ihtiyaç vardır (S. Öğretir, 9 Ekim 2023 tarihli görüşme).

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'nin doğal afet riski ile karşı karşıya kaldığı bir coğrafyada afetlere toplumsal hazırlık önem arz etmektedir. Toplumda kamuoyu oluşturma görevi üstlenen basının da aynı ölçüde hazırlıklı olması önemlidir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen ve 50 binden fazla kişinin can kaybına yol açan deprem felaketi bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Çalışma kapsamında afet bölgesinde habercilik faaliyeti yürüten ve afet yayınlarında görev alan televizyon

habercilerinin deneyimlerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda 9 ulusal televizyon kanalının 10'u kadın 17'si erkek olmak kameraman, muhabir ve spikerlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak katılımcılar ile İstanbul ve Ankara'da çalıştıkları medya kurumlarında yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların ses kayıtları alınmış ve o ses kayıtlarının deşifresiyle 135 sayfalık ham veri elde edilmiştir. Bu veriler 9 temada toplanmış ve kameramanlar, muhabirler, spikerler başlığı altında ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Temalarda öncelikli olarak habercilerin deprem haberinden hemen sonra yaşadıkları, afet sahasıyla karşılaşmaları ve sürecin yönetimi üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda afet bölgesinde ulaşım, iletişim, barınma, yemek vb. fiziki şartların zorluğu, teknik imkansızlıklar, psikolojik durum ve cinsiyetin haber üretim süreçlerine etkisi ele alınmıştır. İkinci olarak ise süreç kapsamında etik durum değerlendirilerek, habercilerden mesleki etik üzerine veri elde edilmiştir.

Haberciler her ne kadar zor koşullara rağmen görevlerini yerine getirme çabasında olsalar da zorlukları en aza indirmenin çalışma koşullarını kolaylaştıracağı dolayısıyla iş verimini artırabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun için bölgeye giderken yapılan hazırlık (beslenme, barınma, giyinme) ve afet bölgesinde teknik olarak uygun cihazlarla çalışmak önem arz etmektedir. Televizyon kanallarının canlı yayınları için kullandığı 3G cihazları şebeke durumundan dolayı yayın bağlantısı sağlayamazken canlı yayın aracı kullanma imkanı olan kanalların ekiplerinin bu anlamda görüntü ve haber aktarımını daha sağlıklı yürüttüğü tespit edilmiştir.

Afet bölgesine kurtarma ekiplerinden bile önce ulaşan habercilerin, acının ilk tanıkları olması hatta bazılarının yakınlarını kaybederek acıyı birebir yaşarken görevini yerine getirmeye çalışması, haber üretim süreçlerine psikolojik olarak yansımaktadır. Yine yakınlarını kaybeden afetzedelerin üzüntü ve öfkeyle sahadaki habercilere tepki göstermesi ya da yakınlarının enkaz altından kurtarılması için habercilerden medet umması afet sahasındaki haberciye sürecin getirdiği bir başka yüküdür. Sürecin psikolojik olarak yönetilmesinde tüm habercilerin aynı dirayette olamadığı, habercilerin afet bölgesinden ayrıldıktan sonra dahi bölgenin psikolojik etkisinden kurtulamadıkları tespit edilmiştir.

Afet bölgesindeki haber üretim sürecine cinsiyet etkisini haberciler, duygu durumu, çevrenin yaklaşımı ve çalışma şartlarının zorluğu bakımından değerlendirmektedir. Afet bölgesinin ihtiyaçlar noktasında kadın haberciler için biraz daha zor olduğu konusunda tüm katılımcılar benzer görüşü taşımaktadır. Kadın haberciler ise sektörde fiziki şartların zorluğu bakımından kadın habercilerin bu tip afet sahalarında görev yapamayacağı algısından rahatsızlık duymaktadır. Bu doğrultuda afet sahasında görev yapan kameramanların tamamının erkeklerden oluşması hatta Türkiye’de ulusal kanalların haber merkezlerinde görev yapan kadın kameraman sayısının 3 ile sınırlı olması dikkat çeken bir ayrıntıdır.

Kameraman, muhabir ve bazı spikerler afet bölgesinde görev yaparken sürecin bir de ekrandan yönetimi söz konusudur. Afet yayınlarını televizyon stüdyosundan yürüten spikerler süreci sahada hissederek haberin aktarıcısı olmayı daha anlamlı bulmaktadır. Bunun yanında afetin etki alanının genişliği düşünüldüğünde sahadaki bir ekibin bulunduğu çevreye ilişkin gözlemlerini anlatırken stüdyoda ise daha kapsayıcı, daha geniş bir trafik söz konusu olduğunun da altı çizilmektedir.

Adli olaylar başta olmak üzere birçok kriz sahasında güvenlik amaçlı emniyet şeridi çekilerek gazeteciler için bir alan sınırlaması yapılmaktadır. Ancak deprem, sel, orman yangını gibi krizin geniş alanlara yayıldığı durumlarda haberciler için böyle bir alan sınırlaması yapılamadığı ortaya çıkmaktadır. Alan sınırlamasının yapılamaması özellikle televizyon haberciliği için afet mağdurlarının görüntülerinin kolaylıkla elde edilmesine olanak tanımaktadır. Afet mağdurlarının mahremiyeti ve habercilik meslek etiği göz önüne alındığında sahada görev yapan habercilerin yazılı kurallardan çok duygudaşlık ile hareket edip, insani tutum sergilemesi gerektiği vurgusu öne çıkmaktadır. Ancak habercilerden elde edilen veriler ışığında afet bölgesinde medya kurumunun yayın politikası, reyting kaygısı, bilerek ya da istemsizce de olsa duygu kontrolünün sağlanamaması ve habercilik refleksi gibi nedenlerden ötürü mesleki etik kuralların ihlal edildiği durumlar da yaşanmıştır. Canlı yayın sırasında muhabirlerin süreci yönetemeyerek depremzedelerden mikrofonu çekmesi sonucunda sosyal medya üzerinden ilgili habercilerin “linç” edilmesi ya da kanal yönetiminin talimatlarına uygun hareket etmediği için ilgili habercinin görev sahasından uzaklaştırılması Kahramanmaraş depremleri sırasında habercilik açısından dikkat çekici örneklerdir.

Tüm bu ihlallerin olası bir afette tekrarlanmaması ve gerek afettede gerekse haberci açısından ortaya çıkacak mağduriyetlerin önüne geçilmesi aynı zamanda haber üretim süreçlerinin de kolaylaştırılması için bazı hususların göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir.

Tıpkı ekonomi, diplomasi, politika gibi afet haberciliği alanında bir uzmanlaşma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu uzmanlaşma için habercilerin yetiştirildiği üniversitelerin iletişim fakültelerinden başlanarak derslerin verilebileceği düşünülmektedir. Habercilerde afet bilincinin geliştirilmesi için öncesinde çeşitli eğitimlerin verilmesi, afet bölgesine gönderilecek ekiplerin tecrübe sahibi olan kişilerden seçilmesi, tecrübe kazandırılmak istenen ekibin tek başına değil, şartların uygunluğuna göre tecrübeli bir ekip ile bölgede görevlendirilmesi, afet durumlarında uzayan mesai saatlerine göre düzenlemeler yapılması, zor çalışma şartlarının hafifletilmesi, medya organlarının afet bölgesinde görev yapan ekiplerine ulaşım, yemek, barınma gibi konularda gerekli desteği sağlaması, afet sahasında habercilerin ihtiyaçlarını karşılayacağı kriz merkezleri gibi alanlar oluşturulması, krizin daha kolay çözülebilmesi için haber kaynaklarının bilgi saklamak ya da olaylara sessiz kalmak yerine haberciler ile iletişim halinde olması, tüm süreçlerin sonunda habercilerin afetlerden etkilenebileceği göz önüne alınarak gerekli psikolojik desteğin sağlanması afet dönemlerinde habercilik ve habercilerin geleceği açısından üzerinde durulması önerilen hususlardır.

Gelecekteki Araştırmacılara Öneriler

1. Bu çalışmada afet haberciliği, televizyon haberciliği bağlamında ele alınarak, televizyon haberlerinin üretim ve aktarım sürecinde görev alan gazetecilerin görüşlerine başvurulmuştur. Gelecekteki araştırmacılar afet haberciliğine dair izleyicileri de sürece dahil ederek, konuyu izleyicinin beklentisi ile daha geniş bir perspektifte ele alabilir. Bu kapsamda izleyicinin deneyim ve düşüncelerini ölçen nicel (anket), nitel (derinlemesine/yarı yapılandırılmış) ya da karma analizler yapılabilir.
2. Bu çalışmanın kapsamını televizyon haberciliği oluştururken yazılı basın, dijital medya, yerel medya kapsam dışı tutulmuştur. Habercilik faaliyeti yürüten tüm mecralar ve bu mecralarda görev yapan habercilerin sürece dahil edilmesi afet haberciliği konusunda sektörel anlamda farkındalığı artıracak, eksikliklerin açığa çıkarılmasına katkı sunacaktır.
3. Farklı sahiplik yapısı ve ideolojik görüşü temsil eden medya kurumlarının aynı olay üzerinden sunduğu içeriklerin benzerlikleri ve farklılıkları ele alınarak bu içeriklerin izleyici, dinleyici ya da okuyucu olan bireyler üzerinde oluşturduğu etki ele alınabilir.
4. Afet gibi kriz durumlarında medya, devlet ve halk arasında bir köprü konumundadır. Demokratik toplumlarda bu köprünün ayağının sağlam temeller üzerine oturtulması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda afet dönemlerinde medya ve devlet kurumları arasındaki ilişki üzerine yapılacak çalışmalar da haberciliğe ve toplumların geleceğine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

AA, (2022). Kastamonu, Sinop ve Bartın'ı vuran selin üzerinden bir yıl geçti. Erişim Tarihi : 23.04.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kastamonu-sinop-ve-bartini-vuran-selin-uzerinden-bir-yil-gecti/2658789> adresinden erişim sağlanmıştır.

AA, (2022). Sel ve yağışlar sonrası Batı Karadeniz'deki hasar tespit çalışmaları sürüyor. Erişim Tarihi: 23.04.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/sel-ve-yagislar-sonrasi-bati-karadenizdeki-hasar-tespit-calismalari-suruyor/2627608> adresinden erişim sağlanmıştır.

AA, (2023). Şanlıurfa'da selin ev, iş yeri ve araçlara verdiği zarar 300 milyon lira. Erişim Tarihi: 23.04.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/sanliurfada-selin-ev-is-yeri-ve-araclara-verdigi-zarar-300-milyon-lira-/2870850> adresinden erişim sağlanmıştır.

AA, (2023). Türkiye ve çevresi 123 yılda 6 ve üzeri büyüklüğündeki 231 depremle sarsıldı. Erişim Tarihi: 08.04.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/turkiye-ve-cevresi-123-yilda-6-ve-uzeri-buyuklugundeki-231-depremle-sarsildi/2836124> adresinden erişim sağlanmıştır.

Adaklı, G. (2010). Gazetecilik etiğini belirleyen yapısal unsurlar: Mülkiyet ve kontrol sorunu. (Editörler: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel). Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: Fersa Matbaacılık.

AFAD (2014). Afet ve acil durum yönetim başkanlığı, Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. Erişim Tarihi: 20.03.2023. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden erişim sağlanmıştır.

AFAD (2018). Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri (1-68)

AFAD, (2022). AFAD Türkiye'nin Afet Risk Haritasını Çıkardı. Erişim: 23.04.2023. <https://ankara.afad.gov.tr/afad-turkiyenin-afet-risk-haritasini-cikardi-> adresinden erişim sağlanmıştır.

Aker, H. (2010). Televizyon haberciliğinde anchor'ların kullandıkları beden dilinin izleyicinin kanal tercihi üzerine etkisi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akgül, B. ve Yıldız, E. E. (2021). Habercilikte hızdan kaynaklanan etik sorunların ortaya çıkmasının engellenmesi veya azaltılmasında yeni medya kullanımının olası etkileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17 (38), 5569-5585.

Aktaş, K. (2023). Fox TV muhabiri Kemal Aktaş ile yapılan derinlemesine görüşme, 7 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Akyüz, S. S. (2018). Düşman medya Türkiye’de siyasi kutuplaşma ve seçmenlerin medya tercihi, Literatürk.

Alemdar, K. ve Uzun, R. (2013). *Herkes İçin Gazetecilik*, Tanyeri Kitap.

Altay, M. (2023). KRT muhabiri Mevsim Altay ile yapılan derinlemesine görüşme, 24 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Altun, F. (2018). Afetlerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2 (1), 1-15.

Anis, E. Z. (2022). The visual representation of natural and human-made disasters in Indonesian newspapers. Doctoral Thesis, The University of Western Australia.

Arık, M. B. (2006). "Pınar Altuğ Olayı" bağlamında çapraz tekelleşme olgusunun habere etkisi. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (8), 140-153.

Aslantaş, M. (2023). Geleneksel medyadan sosyal medyaya afet iletişimi, toplum ve afet ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(2), 776-789.

Ata, F. (2023). Afet haberciliği: Kahramanmaraş merkezli depremler sürecinde sosyal medyaya yönelik bir değerlendirme. *TRT Akademi*, 8(18), 606-629.

Atabek, N. (1998). Medya gündeminin oluşumu, *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi*, (15), 20-32.

Atabek, N. (2012). Gündem belirleme yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (7). 155-174.

Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). Haberlerde çerçeveleme ve öne çıkarma. *Kurgu Dergisi*, (15), 96-105.

Ateşoğlu, İ. (2023). NTV kameramanı İbrahim Ateşoğlu ile yapılan derinlemesine görüşme, 28 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Avdar, R. ve Avdar, R. (2022). Türkiye’de yaşanan doğa kaynaklı afetlerin sosyo-ekonomik etkileri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5 (1), 1-12.

Avşar, Z., Zararsız, Ö. F., Ayaşlıoğlu, E. (2023). *Afet, Acil Durum ve Kriz Anlarında İletişim*, T.C. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı

Bilsel, B. (2023). ATV muhabiri Betül Bilsel ilse yapılan derinlemesine görüşme, 21 Mayıs 2023, Rö.p.: Pınar Torlak, Ankara.

Bolat, A. G. (2023). Afet döneminde medyada özdenetim ve özdenetim uygulamaları. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 7(3), 175-197.

Bostancı, N. (2011). *Siyaset ve Medya: Alacakaranlığın İki Atlısı*, Özgür.

Budak, E. (2023). Türk medyasının depremle imtihanı: Kahramanmaraş depremini afet haberciliği üzerinden değerlendirmek. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(2), 1087-1113

Ceren, A. (2021). Afetler ve insani yardım faaliyetleri üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 289-312.

Coşkun, M. (2020). Kriz zamanlarında haber üretim süreci. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (48), 274-290.

Çaplı, B. ve Taş, O. (2010). *Kriz Haberciliği*. (Editörler: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel). Televizyon haberciliğinde etik. Fersa Matbaacılık.

Çebi, M. S. (1996). Medyada haber seçiminin teorik boyutları - ampirik haber seçimi görüşleri üzerine bir deneme. *Bilig*, (3), 247-269.

Çelik, İ. H., Usta, G., Yılmaz, G. ve Yakupoğlu, M. (2020). Türkiye’de yaşanan teknolojik afetler (2000-2020) üzerine bir değerlendirme. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 49-57.

Çetinkaya, E. (2022). Kriz haberciliği ve etik: televizyon haberlerinde koronavirüs pandemisi ATV ve FOX TV örneği. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, D. H. (2019). Gezi Parkı olayları ve 15 Temmuz darbe girişimi haberlerinin kriz haberciliği kapsamında etik açısından karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, D. H. ve Balcı, E. V. (2019). Kriz haberciliği ve etik sorunsalı. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (11), 48-56.

Demiroğlu, H. (2012). Kriz haberciliği bağlamında domuz gribi haberlerindeki panik unsurların belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devran, Y. ve Özcan Ö. F. (2018). “Suriye savaşının habercilik pratiklerine etkisi: ilişitirilmiş gazeteciliğe karşı aracılı gazetecilik”. *Global Media Journal TR Edition*, 9 (17), 75-95.

Duğan, Ö. ve Akıncı, S. (2019). Gazetecilerin kriz dönemlerinde halkla ilişkiler çalışanlarına bakış açılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (30), 167-192.

Dursun, Ç. (2014). *TV Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi.

Dursun, Ç. (2004). Haberde "gerçekliğin inşa edilmesi" ne demektir? Ç. Dursun içinde, Haber hakikat ve iktidar ilişkisi, 37-65. Elips.

Dursun, Ç. (2005). *Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek*. Derleyen: Sevdalankuş, *Gazetecilik ve Habercilik*, IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Eldem Anar, Ü. İ. (2021). Sosyal medya ortamında yer alan afet haberlerinde etkileşim; İzmir depremi örneği. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(3), 1129-1147.

Englund L., Bergh Johannesson K., Arnberg F. K. (2023). Reporting under extremeconditions: journalists’ experience of disaster coverage. *Frontiers in Communication* 8.

Erdem, F. (2023). KRT kameramanı Furkan Erdem ile yapılan derinlemesine görüşme, 24 Temmuz 2023, Röþ.: Pınar Torlak, Ankara.

Ersoy, M. A. (2023). Haber Türk spikeri Mehmet Akif Ersoy ile yapılan derinlemesine görüşme, 26 Haziran 2023, Röþ.: Pınar Torlak, İstanbul.

Etkin, D. (2016). *Disaster Theory: An Interdisciplinary Approach to Concepts and Causes*. Butterworth-Heinemann.

Geyik, K. (2021). Kovid-19 Pandemi krizi döneminde haber üretim pratikleri. *Ulakbilge*, 9 (60). 741–754.

Gökçe O. ve Tetik Ç. (2012). *Teoride ve Pratikte Afet Sonrası İyileştirme Çalışmaları*. AFAD.

Gümüş, A. (2023). Haber Türk kameramanı Adem Gümüş ile yapılan derinlemesine görüşme, 13 Mart 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Günboyu Gazetesi, (2023). Show TV muhabiri ailesi enkaz altında olan depremzedenin isyanını yarıda kesti! Gerçeklerden bu kadar mı korkuyorsunuz?. Erişim Tarihi: 20 Kasım 2023, www.gunboyugazetesi.com.tr/eksi-sozlukte-buyuk-tepki-show-tv-muhabiri-ailesi-enkaz-altinda-olan-depremzedenin-167808h.htm adresinden erişim sağlanmıştır.

Houston, Brian. J. vd. (2019). “Disaster journalism: Fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle”, *Disasters*, 43 (3), p. 591–611.

İletişim Başkanlığı, (2023). *Haberin Merkezinden Notlar*. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı.

İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. Temuçin.

İnceoğlu, Y. (2014). Postmodernizm ve televizyon. *Marmara İletişim Dergisi*, 9 (9), 233-250.

İrvan, S. (2001). Gündem belirleme yaklaşımının genel bir değerlendirilmesi. *Gazi İletişim Dergisi*. Bahar 2001, Sayı:9.

J. Fiske (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Cev: S. İrvan. Bilim ve Sanat.

Kadioğlu, M. (2011), *Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*, T.C. Marmara Belediyeler Birliği.

Kafiliveyjuhyeh, S. ve İlhan, E. (2018). Sosyal ağ çağında eşik bekçisinin değişen rolü. *Yeni Medya*, (3), 28-50.

Kahraman, H. (2023). CNN Türk kameramanı Halil Kahraman ile yapılan derinlemesine görüşme, 20 Haziran 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Koç Akgül, S. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *TRT Akademi*, 2 (3), 6-47.

Karagöz, İ. (2023). Fox TV spikeri İlker Karagöz ile yapılan derinlemesine görüşme, 10 Ekim 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Korkmaz, A. (2023). Haber Global kameramanı Aydın Korkmaz ile yapılan derinlemesine görüşme, 10 Mart 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Kundak, S., ve Kadioğlu, M. (2011). *İlk 72 Saat*. AFAD.

Küçük Durur, E. (2022). Kriz haberciliği, ATAAOF. Erişim Tarihi: 21.04.2023 <https://adm.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=19L2SrUK2YIDWM72%20GM8rg> adresinden erişim sağlanmıştır.

Küpe, U. (2021). Kriz haberciliği bağlamında TV haberlerinin analizi: COVID-19 salgını örneği. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kütükoğlu, E. (2021). Afet gazeteciliğine gündem belirme kuramı ve İzmir depremi haberlerinden bakış. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4(2), 211-233.

Maden, S. (2023). 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta yaşanan depremler ekseninde Türkiye'de deprem haberciliğine bakış: Prof. Dr. Süleyman İrvan ile söyleşi. *Etkileşim*, (11), 406-420.

MGM, (2022). 2021 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirmesi, Erişim Tarihi: 23.04.2023. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/raporlar/afetlerraporu2021.pdf> adresinden erişim sağlanmıştır.

Mutlu, E. (1998). *İletişim Sözlüğü*. Bilim ve Sanat.

Narmanlıoğlu, H. (2016). İnternet haber sitelerinde eşik bekçiliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 153-168.

Nakajima, Ş., (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi* 28(Ek sayı 2), 150–155.

Nikitin, P. (2006). *Ekonomi Politik*, Eriş.

NTV, (2023). Depremde ailesini kaybetti, kızının sesli mesajlarıyla yıkıldı. Erişim Tarihi: 23.04.2023. https://www.youtube.com/watch?v=U_sZTSpQnjs adresinden erişim sağlanmıştır.

Olçay Yaman, S. (2022). Kriz zamanında habercilerin sosyal medya kullanımı: twitter üzerine bir inceleme. *Sakarya İletişim*, 2 (2), 92-116.

Öğretir, C. (2023). ATV spikeri Cem Öğretir ile yapılan derinlemesine görüşme, 5 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Öğretir, S. (2023). NTV spikeri Seda Öğretir ile yapılan derinlemesine görüşme, 9 Ekim 2023, Röþ.: Pınar Torlak, İstanbul.

Öngören Özgür, G. (2023). CNN Türk spikeri Göksu Öngören Özgür ile yapılan derinlemesine görüşme, 8 Ekim 2023. Röþ.: Pınar Torlak, İstanbul.

Özer, Ö. (2013). Medyaya yönelik kuramsal tanımlamalarla ilgili muhabirlerle yapılan saha araştırması. *Selçuk İletişim*, 4 (2), 41-51.

Özer, S. (2023). KRT spikeri Seçil Özer ile yapılan derinlemesine görüşme, 29 Eylül 2023, Röþ.: Pınar Torlak, İstanbul.

Özgen, N., Eser Ünaldı, Ü., ve Bindak, R. (2011). Öğretmen adaylarının doğal afetler konusuna yönelik “etkili öğrenme biçimleri”nin belirlenmesi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 12(4), 303-323.

Özkan, B. ve Çetinkaya Kutun, F. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8 (3), 249-256.

Özşahin, E. (2013). Türkiye’de yaşanmış (1970-2012) doğal afetler üzerine bir değerlendirme. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, 25-27 Eylül 2013.

Öztürk F. (2023). CNN Türk Muhabiri Fulya Öztürk ile yapılan derinlemesine görüşme, 20 Haziran 2023, Röþ.: Pınar Torlak, Ankara.

Polatel, A. (2023). ATV kameramanı Aytekin Polatel ile yapılan derinlemesine görüşme, 13 Mart 2023, Röþ.: Pınar Torlak, Ankara.

Sancı, D. (2023). Kriz haberciliği bağlamında deprem haberlerinin incelenmesi: 2020 İzmir depremi örneği. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saydam, G. (2023). TV 100 muhabiri Gülnur Saydam ile yapılan derinlemesine görüşme, 17 Mayıs 2023, Röþ.: Pınar Torlak, İstanbul.

Serçelik, H. ve Kasımoğlu, S. (2022). Yeni medyada etik ihlaller: İzmir depremi örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Sanat Araştırmaları*, 1(1), 128-141.

Sever, N. (1998). Kitle iletişim araştırmalarında iki yaklaşım: liberal ve eleştirel kuramlar farklılıklar ve yaklaşımlar. *Kurgu Dergisi*, (15), 44-53.

Sever, R. (2019) *Afetler ve Afet Yönetimi*. (Editör Ramazan Sever). Pagem Akademi.

Sevinç, M. (2023). TRT Haber kameramanı Mikail Sevinç ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara,

Sreedharan, C. , Thorsen, E. ve Sharma, N. (2019). Disaster Journalism: Building media resilience in Nepal. Bournemouth University in association with UNESCO Kathmandu.

Södekoğlu, T. (2023). Show TV muhabiri Tuğba Södekoğlu ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Şeker, G. (2023). Haber Global spikeri Gözde Şeker ile yapılan derinlemesine görüşme, 21 Kasım 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Şeker, M. (2013a). Özel televizyonlarda haberin seçimi ve yapılandırılması (NTV, ATV ve Show TV Örneği). *Selçuk İletişim*, 3(2), 68-80.

Şeker, M. (2013b). Televizyon haberciliğinde küresel format ve haberciliğe etkileri. *Selçuk İletişim*, 4(4), 36-44.

Şenkal, Y. (2023). NTV muhabiri Yağız Şenkal ile yapılan derinlemesine görüşme, 29 Haziran 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Temiztürk, H. (2021). Televizyon haberciliği, radyo TV haberciliği ders notu, 1-34. Erişim Tarihi: 15.3.2023. <https://avesis.atauni.edu.tr/htemizturk/dokumanlar> adresinden erişim sağlanmıştır.

Temiztürk, H. (2012). Türk medyasında “olağandışı” nın haberleştirilmesine etik bağlamda eleştirel bir yaklaşım. *Atatürk İletişim Dergisi*, (3), 39-54.

Tokgöz, O. (1981). *Temel Gazetecilik*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Toprak, Ö. Ve Koçak, M. C. (2021). Haber üretim sürecinde seçim haberlerinin inşası. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (53), 37-51.

Torlak, Y. (2023). TV 100 kameramanı Yetkin Torlak ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Nisan 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Tuğu, B. (2023). Fox TV kameramanı Berkcan Tuğu ile yapılan derinlemesine görüşme, 30 Temmuz 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Ulaş, T. ve Pırlant, T. (2022). Pandemi ve gazetecilik: Covid-19 sürecinde Türkiye’deki gazetecilik pratikleri üzerine bir inceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (8), 24-41.

Usta, G. (2023). Dünya’da meydana gelen afetlerin istatistiksel olarak analizi (1900-2022). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 172-186.

Usta, E. ve Yükseler, M. (2021). Afetlerde sosyal medya kullanımı ve etik ikilemler: İzmir Seferihisar depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4 (2), 249-269.

Ustanıl, M. (2023). TRT Haber spikeri Mustafa Ustanıl ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Uylaş, H. (2023). Haber Global muhabiri Hasan Uylaş ile yapılan derinlemesine görüşme, 21 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Üner, E. (2023). TV 100 spikeri Ece Üner ile yapılan derinlemesine görüşme, 29 Eylül 2023, Röp.: Pınar Torlak, İstanbul.

Yapar Gönenç, A.(2012). Medya ve haber. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (14), 77-89.

Yaylagül, L. (2019). Eleştirel ekonomi politik bakış açısından medyada tekelleşme sorunu. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (48), 404-418.

Yaylagül, L. (2021). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımları*. Dipnot.

Yılmaz, S. (2019). Afet içerikli haberlerin afetlere karşı toplumsal kapasite geliştirmeye etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5 (2), 257-271.

Yurdakul, H. (2018). Kitle iletişiminde haber ve etki: liberal ve eleştirel yaklaşımlar. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (1), 62-77.

Yüncü, E. (2023). TRT Haber muhabiri Emre Yüncü ile yapılan derinlemesine görüşme, 18 Mayıs 2023, Röp.: Pınar Torlak, Ankara.

Ek: Bilimsel Etik Değerlendirme Kurul Kararı

